

૨૭૧૨

છુપી પોલીસ ખાતાના ભેદ ભરમો.

ધગિલંડના લોધેની કેટલીક રીતભાત તેમજ
તેમની વચ આજતા શ્રવાદાવા અનં તે
પકડવાને વપરાતી આજાકી
દેખાડનારી

પરા અનેલા ખનાવો ઊપરથી
રચાયત્રી
આઠ વારતાં.

તે દેશની છુપી પોલીસ ખાતાના
લદારે પોતાના જાતી અનુભ
જાહેર કરેલી તેનો
ચુજરાતી ભાષામાં આ

મું ખઈ

મું ખઈ સમાચાર છઃ
માણેકજી પરજોરજી મીના
છાપયું છે.

સને ૧૮૮૬.

છુપી પોલીસ ખાતાના ભેદ ભરમો.

ધંગિલડના લોથિની ફેટલીક રીતભાત તેમજ
તેમની વચે ચાલતા કાવાદાવા અને તે
પકડવાને વપરાતી ચાલાકી
દેખાડનારી

ખરા બનેલા બનાવો ઊપરથી
રચાયલી
આઠ વારતા.

તે દેશની છુપી પોલીસ ખાતાના એક અમ-
લદારે પોતાના જાતી અનુભવથી રચી
જાહેર કરેલી તેનો
ગુજરાતી ભાષામાં આપેલો સાર.

મું બઈ

મુંબઈ સમાચાર છાપખાનામાં
માણેકજી બરજોરજી મીનોચેહેર હોમજીનાએ
છાપ્યું છે.

સને ૧૮૮૬.

પુ લા સો.

દેશીઓમાં વારતા વાંચવાનો શોક ખડુ છે, અને તે પુરો પાડવાને તરેહવાર વારતાઓ તેમની આગલ મેલાતી જાય છે; પણ આ ચોપડીમાં સમાવેલી વારતા, અત્રે તેનો જાતમાં ઘણું કરી નવીજ જોવામાં આવશે. તે કલપીત નહીં પણ ખરી અને લીધે; અને તેમાં પ્રીતી વગેરેના જુસા-ઊસકેરનારા પનાવો નહીં, પણ દુનયાદારીનો પાકટ અનુભવ આપનારા પનાવો વરણવેલા છે. તે પનાવો ઈંગ્લંડ દેશને લગતા છે, જ્યાંનાં લોકોની કેટલીક રીતભાત તેમજ તેમની વચ્ચે ચાલતા કાવાદાવા અને તે પકડવાને વપરાતી ચાલાકીની સમજ આમાંથી મારી મલે છે. “ડીટેક્ટીવ,” એટલે પોલીસ ખાતાના સંબંધમાં, છુપી ખપ્પર કહાડવાને તથા જુદા જુદા પોશાકમાં ફરીને ગુનેહગારો તથા ગુનાહો પકડવાને જે એક જુદો ભાગ પાડવામાં આવે છે, તે ભાગના એક અમલદારે આ વારતાઓ આપી છે, અને તે આપતાં તેણે પોતાની તરફથી હકીકત જણાવતો હોય તેમ તે લખી છે. આ

ચોપડીમાં પણ તેનાજ રાખદોમાં તે આપવામાં આવી છે. તેણે જો કે તે ખરા બનેલા બનાવો ઊપરથી આપી છે, પણ તેમાં ખરાં નામ નીશાન ન જણાવતાં જુદાંજ નામ અને નીશાન જણાવ્યાં છે. તો પણ એમાંથી જે ચીત્ર મલશે, તે ખરા બનાવોને લગભગ મેલતુંજ સમજવું. સઘલી મલી એ વારતાઓ આઠ છે, અને તે વીદ્યા મીત્ર ચોપાનીયાંમાંના જાનેવારી ૧૮૮૪ થી જાનેવારી ૧૮૮૫ સુધીના અંકોમાં પ્રથમ છાપી હતો. તેમાં તે આપવામાં, જેમ દેશીઓનો વારતાનો શોક પુરો પાડવાની નેમ રાખવામાં આવી હતી, તેમજ એકને એક જાતની અને કલપીત વારતાઓને બદલે ખરા બનાવોની અને નવીન પ્રકારની વારતાઓ તરફ તેમનું વલણ કરવાની મતલબ પણ રાખવામાં આવી હતી. ધારવા પ્રમાણે પાંચનારાઓ માં તે પસંદ પડતી થઈ પડ્યાથી, તેમજ તેને ચોપડીના આકારમાં છાપી જાલવી રાખવા તથા વધારે ફેલાવવાની ઇછા ધણીક તરફથી જાહેર થયાથી, તેમને આ રીતે નવસેરથી પ્રજા હજુર મેલી છે.

મુંબઈ સમાચાર આશીસ,

ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૬.

૨૭૪૨
છુપી પોલીસખાતાના
ભેદભરમો.

વારતા ૧લી.

લગ્નનું કારજ કરનારાં એક
ખાતાનું ભોપાણું.

ઈંગ્લંડ મધે કેન્ટનાં પ્રગણાના રૈહનાર
વીલીયમ્સ નામે એક જવાન એક્ટે એક દીવસે
મારી આગલ આવીને પોતાની નાહસી ગયલી
ધણીયાણોનો પતો મેલવી આપવાની કરમાસ
કીધી. તેણે પોતાનો ને હેવાલ મારો આગલ
જણાવ્યો તેપરથી મને માલમ પડ્યું કે, ના-
હસી ગયલી મીસીસ વીલીયમ્સ જોડે મારા
ધરાક મી૦ વીલીયમ્સનાં લગ્ન ત્રણ વરસનો
વાતપર થયાં હતાં. તોપણ એટલા અરસામાં
તે આપડાએ પરણેલી જીંદગીનું સુખ એક
મહીના કરતાં વધારે મુદત ભોગવ્યું ન હતું,
અને તેટલાં થોડાં સુખ માટે મેહનત અને પ-
હસાનો ને ભોગ તેને આપવો પડ્યો તે અતી
ધણો હતો. ધરમગુરૂએ કદી નહીં ગુટે એવા

જામના શાંઠથી તેમને જોડાયલાં જણાવ્યા પછી દશ દીવસમાંજ મીં વીલીયમ્સને માલમ પડ્યું કે તેની ઘણીયાણીનો ફોટો, મીંજાજ અને ઇતરાઈ, એક એકતની સ્ત્રી કરતાં કોઈ મોટે ઘેરનાં બાઈ સાહેબને વધારે માફક આવે તેવો હતો. મીં વીલીયમ્સના પોતાના કેડવા પ્રમાણે, જોકે તે માતખર નહીં હતો, તોપણ આદાની મેહરથી પાચ પછસે સુખી હતો; અને મધ્યમ હદમાં મોજશાખ આહનારી ઘણીયાણીને તેણીની મરજી મુજબ લાડ લડાવવાને તે તકવાર હતો, પણ તેનાં બાઈ સાહેબને કાંઈ એટલું દરકારમા ન હતું. તેવણુ તો કોઈ દોલતવાન ઉમરાવને ઘેર જતાં રસતોભુલી જઈને આ ભોલા ગામડીયાની જુંપડીમાં આવી ચડડયાં હતાં.

પણ મીં વીલીયમ્સનાં દુખનું શેવટ એટલાંમાજ આવે રહ્યું નહીં. તેને માલમ પડ્યું કે, પાદરીએ તેને તેની ઘણીયાણી સાથે નહીં, પણ તેણીના માંગતાં જોણાં સાથે પરણાવ્યો હતો. પરણવા પછી થોડેજ દીવસે મીં સીસ વીલીયમ્સના કરજદારો તરફથી વકીલની મારફતે એકેક પછી એકેક નોટીસ અને સમનસ આવવા લાગા. એક સ્ત્રીએ કુમારી હાલતમાં કરેલાં કરજ માટે, તેણી પરણવા પછી તેણીનો ખરથાર જવાબદાર થાય છે તે વાત

મીં વીલીયમ્સને સ્વપનામાંથી અબર ન હતી. પણ દીવાની કાયદાની આ કલમ, પોતાની ધણીયાણીની મેહરખાનીથી તે શીખ્યો. ને નાટીસો અને સમનસો તેનાપર આવ્યાં, તેઓમાં સરવેથી વધારે ધમકી ભરેલી નાટીસ, “ધરમ ખાતે નાણાં ધીરનારી મંડલી,” એવે નામની એક મંડલી તરફની હતી, કોઇ ધુતારા શખ્સે લોકિને ડગવાના ઇરાદાથી આ ખાતું ઊંચું કર્યું હતું; અને આખી મંડલી તેના એકલા માંજ સમાઈ હતી. ધરમ ખાતે નાણાં ધીરવાનું એકું માત્ર ધારણુ કરી, સાહુકારો કરતાં થોડેક એછિ બ્યાળે તે નાણાં ધીરતો હતો.

વગર કારણે અને અંચીતી આવી પડેલી આ પીડામાંથી છુટવાને શું હિસાબ લેવો તે વીચે વીલીયમ્સ વીચાર કરવા પડ્યો. પોતાની બહરી સાથે એ બાબદ વીચે જરા મારામારી કરી, અને તેણીની ચાલાક જીભે જપોજપ બાહાર પાડેલી થોડીક ગાણિની શાંખ પામરી હોડીને પછી, અંતે લારડ મેયર પાસે સલાહ લેવાના ઇરાદાથી તે લંડન આવ્યો. પણ લારડ મેયર પાસે જવાનું કાંઈ સેહલ કામ નથી. સેંકડો અરજદારો અને પોલીસ અમલદારો પોતાના મારગમાં આડા ઊભેલા વીલીયમ્સે દીઠા. અહીં એક પોલીસ અમલદારના પુછવાથી વીલીયમ્સે

પોતાનો હેવાલ તેને કહી સંભલાવ્યો. તેણે સઘણું સાંભલવા પછી સલાહ આપી કે, લારડ મેયર એ બાબદમાં કાંઈ કરી શકશે નહીં, પણ કોઈ ચાલાક વકીલની સલાહ લેવાથી સઘણી ગુચવણનો નીકાલ આવી જશે.

આ નવી વાત સાંભળી આપણા ગુચવણમાં આવી પડેલા ભાણે ગામડીયો વધારે વીચારમાં પડ્યો. તેણે લગાર માથું ધવડ્યું, કેમકે પોતાની અકલના ઘોડાને આગલ ચાલતો કરવાને એવી એક ચીમકીની તેને જરૂર હતી. શેવટે પોલીસવાલાની સલાહ માથે ચડાવી વકીલની મદદ લેવાને તે તદ્યાર થયો.

વકીલની શોધમાં તેઓ ખંને જણા લારડ મેયરની અદાલતમાં દાખલ થયા. એક ખીસા કાતર ડામોજની એ પેલા તપાસ ચાલતી હતી, અને મીંડ લુઝ્ટંગ (છુટ્ટી જીભનો) નામે વકીલ તોહમતદાર તરફથી મુકદ્દમા ચલાવતો હતો. આ વકીલ સાહેબની ગલદ પાલટ તપાસ કરવાની ઝડપ જોઈ, તથા બચાવ તરફથી તેણે કરેલું ધરપટ્ટું બાષણ સાંભળી, ખંને જણ દંગ થઈ ગયા. મીંડ લુઝ્ટંગની કાબેલીયત અને છટા છતાં તેણે કુલ અપરાધી ઠર્યો, તોખી વીલીયમસ તથા પેલા પોલીસ અમલદારની નજરમાં તેણે ખુબી કોઈ રીતે ઓછી થઈ નહીં.

તોહમતદાર અપરાધી હરયો અને મીં
લુઝટંગ બારમાંથો નીકલી પોતાની આફીસ
તરફ આહ્યા, તેમની પુઠે આપણો હારમાર થ-
યલો ગામડીયો બી દોડયો. તેવણુની આગલ
પોતાની સઘલી હકીકત માંડીને તેણે કહી.

મીં લુઝટંગે પોતાનાં આ નવાં કુલને
જણાવયું કે, તેની સામેના સઘલા દાવાઓનાં
નાણાં અદા કરવા શીવાયે, બીજો કશો ચારો
તેને માટે રહ્યો નથી.

નાચાર થઈધીમે ધીમે પેલા સરવે દાંવા-
દારોનું દેવું પતાવવાને, આ સલાહ પછી વીલ-
યમ્સે કલ્પજ કીધું. માત્ર તેણે થોડોક વીલમ
મેલવવાની ખાલેશ દેખાડી, અને મીં લુઝ-
ટંગ ખાલ્યો કે, તમારા સર્વે માંગનારાઓને હું
પીછાણું છું માટે તમને મુદત મેલવી આપીશ.

એ રીતે મુદત મેલવી વીલીયમ્સ પોતા-
ની ધણીયાણીના દરેક માંગનારનું લેણું અદા
કરતો ગયો. વાંચનાર કંદાચ સમજશે કે, મી-
સીસ વીલીયમ્સે પોતાના ભરથારનો આ મેહર-
ખાની માટે ઊપકાર માન્યો હશે; પણ તેવું કશું
બન્યું ન હતું. અલખતાં આ દરેક નહીં ધા-
રેલી પીડાનો નીકાલ લાવતાં વીલયમ્સ પોતા-
ની સ્ત્રીને ઠપકો આપતો હતો, જે મુંગે માહડે
સાંબલવાને બદલે તેણી ઉલટી તેની ઉપર દમ

કરતી કે, “તેં પરણીને મને ફસાવી. હું તો સમજતી હતી કે, કોઈ માતખર જવાન સાથે મારાં લખ થશે. તારા જેવા કમનસીબ કંગાલ સાથે પરણવાની મને વડી હતીજ નહી. પરણવાની થોડોજ વખત આગમજ મેં આ સઘલું કરજ કીધું હતું, અને હું પરણવાની હતી તે વાત જાણીનેજ મારા સઘલા કરજદારો મને નચીંતાઈથી ધીરતા હતા.” આવી તાનાજની કરીનેજ મીસીસ વીલીયમ્સ મુંગી રહેતી ન હતી, પણ પોતાનાં બાષણો સમાપ્ત કરતી વેલા એકાદ બારી વસ્તુ પોતાના બરથાર તરફ ફેંકી પોતાના સઘલો કરોધ ખાલી કરતી હતી.

આ સઘલી ખટપટ, ગલે ગાંઠ અને મા-હડે હુચો દેઢને વીલીયમ્સ ખમતો જતો, અને દરેક માંગનારનું લેણું અદા કરતો હતો. દરેકનાં નાણાં આપવા આગમજ મીંડો લુઝટંગની સલાહ તે લેયા કરતો હતો; અને તેવણ તેને તે કરજ અદા કરવા શીવાયે બીજી કશી સલાહ આપતા ન હતા, અને તે ઉપયોગી સલાહના બદલામાં જે થોડી ઘણી ફી વીલીયમ્સ તરફથી મલે તેપર તેવણ શુકરાના ગુજારતા. એક બે વાર વીલીયમ્સે તેમને પુછ્યું કે, પોતાની સ્ત્રીનો કરજદાર હાલત તથા વહુડકણા સ્વભાવનું કારણ જણાવી તેણીથી તલાક મેલવી શકાય કે

નહી. મીંડ લુઝટંગે ના-નો જવાબ દેવાથી વીલીયમ્સે ઈંગ્રેજ કાયદાની એ એક મોટી ખામી જણાવી, તે વીથે થોડોક બચાવો કીધો. મીંડ લુઝટંગે તેને સલાહ આપી કે, “જો મીંડ સીસ વીલીયમ્સથી તમો કંટાળ્યા હોય અને તેણી તમારેથી છુટી પડવાને રાજી હોય, તો ખાતે જણાવું રાજી ખુશીથી જીવું રહી શકશો; પણ તેણીનાં બરણ પોશણનો નવો ખરચ તમારે માથે પડશે.”

આ સલાહ પર અમલ કરવાને વીલીયમ્સે સાફ ના પાડી. તે બિલ્કયો કે, “એ બધરી પાછલ આટલો બધો ખરચ કરવા પછી તેને મારા હાથમાંથી જવા દેજો, એટલો મુરખ હું નથી.”

એ રીતે વીલીયમ્સ પોતાની માંધી કોમતની ધણીયાણીને ઘેર રાખીને તેણીનું કરજ ભરતો ગયો. જો ટુંક પુરું તેણે એકઠી કરી રાખી હતી, તે સઘલી ઘસડાઇ જવા છતાં, કે ટલુંક કરજ તથા વકીલનો ખરચ ખાકી રેહવાથી, આગલ કેમ કામ લેવું તે માટે પાછો મીંડ લુઝટંગ આગલ તે સલાહ લેવા આંચો.

મીંડ લુઝટંગે તેને નાદારી ફોરટનો આશરો શોધવાની બલામણ કીધી; અને જણાવ્યું કે, તેની સઘલી હાલત ફોરટ આગલ રજી કરવાથી ફોરટ તેનાપર દયા કરી જરૂર તેને, નાદારી કાયદાનો લાભ આપશે.

આ વીચાર વીલીયમ્સને પસંદ પડ્યો નહી. નાદારી કાયદાના ગમે તેવા કાયદા હોય, તોય્વી વીલીયમ્સને ખબર હતી કે, એક ઉદાર કાયદા અને દયાલુ જડજની મેહરખાનીનો તેને લાભ મલે તે આગમજ, તેને પોતાનું ફલક્રુપ એતર તથા ખોજી માલ મોલકત પોતાની ઘણીયાણીના બુખ્યા કરજદારોને હવાલે કરી દેવી પડશે.

શવટે વીલીયમ્સે પોતાનાં એતરપર સાહડી સાતસો પાંચિંડ યાને સુમારે સાહડા સાત હજાર રૂપયા ઉછીના કહડાવવાની મોં લુઝઠંગને પરવાનગી આપી.

બાકી રહેલા સઘલા દાવા, માંગનારાઓના વકીલોનો ખરચ તથા મોં લુઝઠંગની વારંવારની ફી વગેરે, એ ઊછીનાં કહડાવેલાં નાણાં માંથી અદા થયું, અને ઘણીજ નાની રકમ તે માંથી બાકી વધી. આખરે બધી પોડાનો અંત આવેલો માની તે ઘેર ગયો અને પોતાની ઘણીયાણીને તે વીશની ખબર લગાર ગુસ્સા ભરેલા શબ્દોમાં આપી. આથી વલી નવી મારામારી અને વચ્ચે જગી. મીસીસ વીલીયમ્સે પોતાના ખરચારને કંજુસ, ઠગારા, વગેરેના એલકામેથી નવાજીને પછી ધમકી આપી કે, કંઈ નહીં તો માત્ર તેને સજ કરવાના ઈરાદાથી તેણી નવ.

કરજ કરશે. વલી તેણીએ વધુ જાણાવું કે,
હજી બીજા કેટલાક કરજદારો ખાકી રહ્યા છે,
તેઓને પણ તેણી બિતાવલે ઉધરાણી કરવાની
ચેતવણી આપશે,

મીસીસ વીલીયમ્સની ઉપલી ધમકી કાંઈ
ખાટી ન હતી. તેણીએ બીજી દીવસે ખરેખર
કેટલાંક કાગળો લખીને પોસ્ટમાં નાખ્યાં, અને
એક અઠવાડિયામાં પાંચ છ વકીલાની નોટીસો
વીલયમ્સ પર આવી લાગી.

વીલીયમ્સની સઘલી ધીરજનો હવે અંત
આજ્યો. તેણે ઘરમાં મોટું રમખાણ મચાવી
મેલ્યું. દેવાઈ એટલી ગાણી તેણે પોતાની સ્ત્રી
ને દીધી અને શિવટે તેણીનાં શરીર ઉપર તેણે
હાથ જીંચક્યો. પોતાના સઘલાં જોરથી તેણી
તેની સામે થઈ; અને બંને યથે ખુબ જોરથી
મારામારી ચાલી. મારામારીમાં મીસીસ વીલય-
મ્સનો છાતી આગલનો પોશાક ફાટી ગયો;
અને તેમાં છુપાવેલાં એક કાગળનો છેડો વી-
લીયમ્સની નજરે પડ્યો.

આ છુપાં કાગળ વીશે વીલીયમ્સનાં મ-
નમાં તરેહવાર શક બિત્તન થયા. તે જોતાંજ
તેનો ચહેરો બદલાઈ ગયો. એક ખુનપર ચહ-
ડેલા માણસના જેવો તે વીકાલ દેખાવા લાગ્યો.
તેણે મીસીસ વીલીયમ્સને ગરદનમાંથી મકડી

અને એક લાંબી છરી પોતાના ગજવામાંથી
એંચી કાઢાડી. કાંઈ ખુન કરવાના ઇરાદાથી
તેણે એ છરી કાઢાડી ન હતી; પણ તે વતે મી-
સીસ વીલીયમ્સનો પોશાક વધારે ફાડીને પેલું
કાગજ તે બાહાર કાઢાડવા ઇચ્છતો હતો.

છરી જોતાંજ મીસીસ વીલીયમ્સ ગજ-
રાઈ કે, તેણીના બરથાર તેણીને ખેળન કરવા
છત્રે છે, અને તે ખ્યાલથી તેણીનું સંઘર્ષ જ-
હનુન નરમ પડી ગયું. એક બાલક મીસાલ
નરમ બની જઈ તેણી ગુઠણપર પડી અને પો-
તાના બરથાર પાસે દયા માંગવા લાગી.

વીલીયમ્સ પોતાની ધણીયાણીની ખાટી
ધાસ્તી ચેતી ગયો; અને તેના લાભ લઈ તેણે
તેણી સામે છરી તાકી અને ખુમ પાડી બોલ્યો,
“મને પેલું કાગજ આપી દે!”

“મારી પાસે કશું કાગજ નથી! ઓહ!
મારા ઓહ! અરે! માન, માન, એ કાગજ
તારા કામનું નથી!” એમ મીસીસ વીલીય-
મ્સે કાલાવાલા કરી તેને ઊડાવા માંગ્યો.

વીલીયમ્સે પોતાની હઠ છોડી નહી,
અને છરી તેણી સામે વધારે મજબૂતીથી તા-
કીને પાછું કાગજ માંગ્યું. તેની ધણીયાણીએ
પોતાને તદ્દન નાચાર હાલતમાં દીઠી અને તેને
તે કાગજ કાઢડી લેવા દીધું.

તે કાગજમાં શું હતું? એક નવા પર-
ણેલા ભરથારની લાગણીને સખતમાં સખત
ઈજા કરે એવું તે કાગજ હતું. તે વાંચતાં વી-
લીયમ્સને જણાયું કે, તેની સાથે પરણવા આ-
ગમજ તેની સ્ત્રીને એક બાલક થયું હતું;
અને તે બાલકને એક બોરડીગ સ્કુલમાં તે-
ણીએ મેલ્યું હતું, જે સ્કુલનો પગાર ચણ્ડી
જવાથી તેનાં નાણાં તાકીદે મોકલવાની તેના
માલિકે માંગણી કરી હતી.

મીસીસ વીલીયમ્સ તથા તેણીનાં કરજથી
છુટો થવાને આ કાગજ એક અગત્યનું સા-
ધણ થઈ પડશે, એમ માની વીલીયમ્સ લાગ-
લોજ ગાડીમાં ખેસી પોતાના વકીલ મીં. લુ-
ઝટંગ પાસે લંડન આવ્યો.

પણ તેના નસીબમાં હજી નીરાશીજ
હતી. વકીલે તે કાગજ વાંચવા પછી જણાવ્યું
કે, કુંવારી હાલતમાં એક સ્ત્રીએ કરેલી નાદાની,
પરણવા પછી તેણીને તલાક આપવા માટેનાં
કારણ તરીકે ચાલી શકે નહીં. વકી તેણે વી-
લીયમ્સને બીજી એક નાખુસ ખબર આપી
કે, તે બાલકનું ભરણ પોશણ કરવાની ફરજખી
તેનેજ માથે અને મીસીસ વીલીયમ્સનાં સંઘલાં
દેવાંની જવાબદારીખી તેનેજ માથે રહે છે.

મીં. લુઝટંગ સાથની મુલાકાતનું શેવટ
એટલુંજ આવ્યું કે, પોતાનાં ખેતરપર વકી

વધુ નાણાં બ્યાન્ને કહડાવવાની પરવાનગી, વીલીયમ્સે પોતાના વકીલને આપી.

નહી ધારૂલી પીડાઓ અને અટપટથી વીલીયમ્સ એટલો તો કંટાલી ગયો કે, પોતાની સ્ત્રીને સખત સજા કરવાનો તથા તેણીપર મન્યુત આંકોશ રાખવાનો ઠેરાવ કરી તે ઘર તરફ આંગ્યો. પણ અહીં તેને માટે બીજી નાસીપાસી તક્યારજ હતી.

ખરચારની ગેરહાજરીના લાભ લેઈ મીસીસ વીલીયમ્સ કેથે નાહાસી ગયલી માલમ પડી. તપાશ કરતાં એટલું માલમ પડ્યું કે, તેણી લંડન તરફ નાઠી હતી. લખો માણસો વચ્ચે લંડનમાં તેણીના પતો મેલવયો મુશ્કેલ થઈ પડ્યો; અને તેથી મીં વીલીયમ્સ મારી મદદ લેવા આવ્યો હતો.

મીં વીલીયમ્સે ઊપલી હકીકત મારી હજુર રજુ કીધી, તેમાં એક મુખ્ય ખચર આપવાના તેણે પેહલેથી અખાડા કીધેલા મેં જોયા. પોતાની ઘણીયાણી સાથે તેને પેહલાં કેમ પીછાણ પડી, તે તેણે મને બોલકુલ જણાવ્યું ન હતું; અને તેથી તે માટેના ખાલાસો હવે મેં તેની પાસે માંગ્યો.

“અલખતાં મારે એ ખાખદ તમોને જણાવવી જોઈયે,” તે ખાલ્યો.

મેં કહ્યું “ ખચીતજ.”

“ ઠીક છે; તયારે સાંભલો,” એમ કહી તે પોતાના કારજની કાહાણી મારી હજુર કે-
હવા લાગો.

તે ખાદ્યો, “ એક દીવસે વર્તમાન પત્રમાં મેં એક લખનું કારજ કરનારાં ખાતાં વીશે જાહેર ખખર વાંચી. એ ખાતાંનું કામકાજ કેવી રીતનું હતું તે જોયો જાણવા ઇચ્છતા હોય, તેઓએ તે ખાતાં વાલા-ઓ પર અરધો કાગિત મોકલી તેમની મદદ નજર મંગાવી લેવી, એમ જાહેર ખખરમાં હતું. આ વાંચી મેં પોસ્તગી મારફતે અરધા કાગિ-નની કીમતની સ્ટાંપગી ટીકટો ખીડીને તે મ-દદનજર મંગાવી. તે વાંચતાં માલમ પડ્યું કે, જે કુંવારાં માણસો આ ખાતાંની મારફતથી પરણવા ઇચ્છતાં હોય, તેઓએ એક ગીનીની કીમત આપી પોતાનું નામ તેમની આશીસમાં નોંધાવવું; અને પોતાનો એક ફોટોગ્રાફ પણ તેઓપર મોકલી આપવો. એ પ્રમાણે, મારા ફોટોગ્રાફ સાથે જોઈતાં નાણાં મોકલી આપી, લખનું કારજ કરનારાં ખાતામાં મારું નામ મેં નોંધાવ્યું. થોડા વખતમાં મને એક અંજાણા શખ્ષ તરફથી એક કાગજ પોસ્તમાં મળ્યું. તે શખ્ષે પોતાને મજકુર ખાતાંના સેક્રેટરી

તરીકે ઓલખાવી, મને જાણાવયું કે, બીજા પાંચ પાંજીડની વધુ શી આપવાથી, કેટલીક પરણવા ઇચ્છતી સ્ત્રીઓના ફોટોગ્રાફો, એ ખાતાંની આશીસમાં જઈને હું જોઈ શકીશ. એ પ્રમાણે લંડનમાં એ ખાતાંની આશીસમાં જઈને, પાંચ પાંજીડની મોંઘી કીમતે, આશરે એકસો બાનુઓના ચેહરાના નમુના મેં જોયા; અને તેમાંથી એક પસંદ કીધો. મીસ ફ્રાન્સીસ જોનસ નામે કન્યાનો એ ફોટોગ્રાફ હતો, એમ મને જાણાવવામાં આવ્યું. વલી તેણીના દેખાવ વગેરેનું એક લખેલું વરણન, તે ખાતાંના લાગતા વલગતાઓએ વાંચી સંભલાવ્યું. તે ઊપરથી માલમ પડ્યું કે, મારી પસંદ કરેલી પ્રીયા ત્રેવીસ વરસની, ઊંચા કદની, પતલા બાંધાની અને ખુબસુરત દેખાવની હતી.”

વીલીયમ્સે પોતાની ધણીચાણીથી કાંઈ સારી રકમનાં પૈસાંની આશ રાખી હતી કે નહીં, તે જાણવાની મને જરૂર હતી; પણ તેને તેવો સવાલ ખૂલ્લા શબ્દોમાં નહીં પુછતાં; ભરમમાં પુછ્યું, “તેણી વીશે બીજી કાંઈ વાત તમોએ પુછી નહીં ?”

“તેણી આખરૂદાર દેખાવની તથા સારી ફેલવણી પામીલી છે, એવી મને ખબર મલી હતી.” જરાક અચકાતાં અચકાતાં વીલીયમ્સે મને આ જવાબ આપ્યો.

મેં મારો, સવાલ જરા વધારે ઓલા આ કારમાં મેલી પુછ્યું “તેણીના મીત્રો, કુટુંબ, તથા હાલત વીશે તમને કશો ઓલાસો તમારા કારજ કરનારાઓએ જણાવ્યો નહીં ? ”

તે જાહેરો, “નહી, તે બાબતની તજવીજ હું પોતેજ કરી લઈશિ, એવો મારો વીચાર હતો તેથી તેવા સવાલો મેં પુછ્યા નહી.”

મેં જોયું કે, વીલીયમ્સ મને ઉડાવવા માંગે છે; અને તેથી મેં તેને તે વીશે ખુલ્લો ઇશારો કરી જણાવ્યું કે, તમે પદસાની આશા પોતાની થનાર ધણીયાણીથી રાખી હતી કે નહી, તે બાબત જાણવાથી તમારું પોતાનું કામ બજાવી આપવામાં મને ઘણી સગવડ પડશે.

આવા ખુલા સવાલથી તે લગાર ગભરાટમાં પડ્યો; અને જરા રતી માયું ધવડીને આખરે ખરો જવાબ આપ્યો. તે જાહેરો, “જાદાની મેહરબાનીથી મારી પોતાની નાની સરખી સ્વતંત્ર મીલકત છે; અને તે સાથે મારી બઈશીખી થોડું ઘણું લાવે તો ઠીક થાય, એવો મારો વીચાર હતો. મારો મરનાર બાપ કેહતો હતો કે, ખુબસુરતી, પ્યાર, એ સજી ઠીક છે; પણ તે વડે કંઈ માણસનું પેટ ભરાતું નથી. મરનારના તે સુખનો મને વાજબી લાગવાથી તે મુજબ વસ્તવાની મારી મરણ હતી.”

આ ખરા જવાબથી મને સંતોષ થયો; અને હવે નર્મીતાઈથી પોતાનો હેવાલ આગલ લંબાવવાને મેં તેને રજા આપી.

હવે ધીરજથી પોતાનો હેવાલ આગલ લંબાવતાં તે બોલ્યો, “મારું કારજ કરનારાઓએ મને ખાતરી આપી કે, મારી થનાર ધણીયાણીનાં નામપર ચાર હજાર પાંચીડનું ટ્રસ્ટ થયલું હતું. અને તે પરણતાંવારજ તેણીના ભરથારને સવાધીન થાય એમ હતું. વલી તેઓએ મારી પાસે કબ્જા કરાવ્યું કે, મને એ દોલત મળે, એટલે સેંકડે પાંચ ટકા જીવનું કમીશન, મારે આ કારજ કરનારાં ખાતાંને આપવું. તે લુચ્ચાઓએ પોતાનાં કમીશનની વાત એટલી તો આતુરતાથી જણાવી, કે તેઓ મને ખાટી આશા આપે છે, એવો શક તે વેલા મારા મનમાં બીલકુલ આવ્યો નહીં. હવે મને માલમ પડે છે કે, મારા મનમાં કશો શક બિપજ નહીં, તેથી તે લુચ્ચાઓએ ખાટી આતુરતા દેખાડી હતી.

“મેં મારી ધણીયાણીને લગતી સરવ હકીકત સાંભલી લેવા પછી, તે તરફ પસંદગી દેખાડી ત્યારે તેઓએ મને કહ્યું કે હવે તમો નર્મીત થઈ ઘેર સીધારો; બાકીનું સરવ કામ હમો તમારી તરફથી તઈ.

યાર કરશું. તેઓ બોલ્યા કે, મીસ જોનસ બહુજ શરમાલ સ્વભાવની છે, માટે તમારી સાથે મુલાકાત કરવાવા આગમજ તેણીને ઘણીજ સમજાવવી પડશે. હવે હું અરધ નચીત હાલતમાં પાછો ઘર તરફ ફર્યો.

“ બે ત્રણ દીવસ પછી મારું કારજ કરનાર ખાતાંના સેક્રેટરીએ એક કાગલ લખી મને અરજ કીધી કે, તેઓની આફીસમાં મારે એકવાર ફરીથી તસ્દી લેવી. તે મુજબ એક વાર ફરીથી તેમને મલવા હું ગયો. મારી દીકરારને આ વેલા મલવાની મને આશા હતી; પણ તે પાર પડી નહી. સેક્રેટરીએ જણાવ્યું કે, મીસ જોન્સ મારે ફોટોગ્રાફ જોધને તેમજ મારે લગતી સરવ હકીકતો સાંબલીને સંતોષ પામી હતી. પણ હજી તેણી મને મલવા આગમજ, નહી વીચારપર આવવા માટે થોડા દીવસ થોભવા માંગતી હતી. એટલી અપ્પર આપી સેક્રેટરી બોલ્યો, ‘અમો તો આવાં ધીરાં કામથી બહુ કંટાલી ગયા છઈયે, પણ શું કરયે? જવાન માણસોનાં બલ્લાંને ખાતર આ ખાતું અમોએ જીંભું કર્યું છે, અને તે કામ અમારે બજાવવુંજ જોઈયે. પ્યારનું સુખ અને પરણેલી છંદગીની મજાહ તેઓ ભાગવેછે; અને તેને લગતો કંટાલો તથા કડાકુટ અમારે ભાગે આ-

વેહે.' એવી ગંભીરાઈથી તે આ બોલો બોલ્યો, કે તે ગોયા કશા લાભ વીના માતર પરમાર્થ આતર પોતાનું કામ કરતો હોય, એમ મને લાગ્યું. પણ તે વીચાર મારા મનમાં જાડાને વાર ટક્યો નહીં; કેમકે આ સર્વ ગંભીર દીખાચો કરવા પછી સેકરેટરીએ મારી પાસે બીજા દસ પાંજીડ પોતાની વધુ મેહનતના બદલામાં માંગ્યા.

“આથી મને લગાર અજ્ઞયબી ઊપજી, મને જે દોલત મારી ધણીયાણીનાં પક્ષાં તરોકે મલે તેમાંથી સેંકડે પાંચ ટકાનું કમીશન આપવાની મારી આગલી કચ્છલાત મેં તેને યાદ દેવાડી, અને તે કમીશનમાં બીજા હડી ટકા સુધીનો વધારો કરવાની વટોક મરજી મેં જાણાવી; પણ તેટલાંથી તે રાજી થયો નહી. તે બોલ્યો, ‘પક્ષાંનાં નાણાંમાંથી જે કમીશન આપવાનું છે, તે માટે અમેાએ તમારી સાથે કશું કાયદાસરનું લખત કીધું નથી. તે વાત તો અમે તદન તમારી હિમાનદારી પરજ છોડી છે. તે મલે કે નહીંબી મલે; પણ તેટલાં અમેાને આગલ કામ ચલાવવા માટે રોકડાં નાણાં તો મલવાંજ જોઈયે.’

“છ પાંજીડ કરતાં વધારે રકમ ટુંક વખતમાં આપવા પછી, વલો બીજા દસ પાંજીડ નો ખરચ કરવાનું મને બીલકુલ ગમ્યું નહી.

પણ મીસ જોન્સની ખુબસુરતી, કેલવણી, મોલકત, વગેરે વીશે આ તરકટીયા સેક્રેટરીએ ખુબ વખાણ કરવાથી, તેણીને નજરે નજર જોવાની મને બહુજ અધીરાઈ લાગી; અને તેથી મેં શેવટે દશ પાંચિડ તેને આપ્યા.

“તે બનાવ પછી એક અઠવાડીયાં સુધી મીસ જોન્સ વીશેની હકીકત કારજ કરનારાં ખાતાં તરફથી મને નહીં મલવાથી, હું બહુજ અધીરો પડી ગયો; અને મેં તેઓ પર એક કાગજ લખ્યો. તેના જવાબમાં તેઓએ મને કાગજ લખી સલાહ આપી કે, એવી રીતે અધીરાઈ કરવાથી બધો તાલો બગડી જશે, માટે ધીરજ ધરવી. આ સલાહ માન્ય કરી, ખીન્જુ એક અઠવાડયું મેં ચુપકાદીમાં પસાર કરી નાખ્યું, પણ તેટલાં સુધીમાં કસી જાણવા જોગ અખર નહીં મલવાથી, વલી ખીજો કાગજ લખ્યો. આનો કાંઈક આશા ભર્યો જવાબ મલ્યો; કેમકે, તેઓએ મને બે ત્રણ દીવસમાં તેમની આફીસમાં આગમજથી નકી વખત જણાવીને આવવાની ફરમાસ કીધી. પણ એ વેલાખી મને નીરાશજ થવું પડ્યું. ત્યાં જતાં, સેક્રેટરીએ મને એક સફાઈદાર અક્ષરે અને સભયતા ભરી બાષામાં લખેલો કાગજ બતાવ્યો. તે કાગજમાં, મીસ જોન્સે એટલી બી-

તાવલથી અંને બીજા માણસોની હાજરીમાં આવતાં પોતાને બહુજ શરમ લાગે છે એમ જણાવી, કાંઈ સગવડ ભરેલા વખત તથા જગા ઠરાવવાની વીનંતી કીધી હતી. મેં સેક્રેટરી ને જણાવ્યું કે, જો મને તેણીની નીશાની આપવામાં આવે તો હું તેણીને ઘરે જઈને જાતે મજી આવીશ, અંને સઘલી ખટપટ મઠી જશે. પણ મારો એ વીચાર તેણે તદ્દન હસી કાઢ્યો. પણ હવે તેણે મારા માર્ગમાં જાડાઈ હરકતો નાખી નહી. બે ત્રણ દીવસમાં મીસ જોન્સ તરફથી એક ચીઠ્ઠી તેણે મને મંગાવી આપી. તે ચીઠ્ઠીમાં તેણીએ સેંટ જોમસીસ પાર્ક, અમારો મુલાકાતની જગા તરીકે ઠરાવ્યો હતો.

“મારી સર્વ અધીરાઈ અંને આતુરતાના હવે અંત આવ્યો. ઠરાવેલે વખતે અંને જગ્યાએ મારી શરમાલ સુંદરીને હું જઈ મળ્યો. તેણીએ શરમાલપણના ઘણાજ દેખાવ કીધો, જે તે વેલા તો હું ખરે સમજ્યો. પેહલીજ નજરે હું તેણીપર મોહી પડ્યો. મારો પ્યાર મેં ખુલી રીતે તેણી આગલ જાહેર કીધો; અંને ઊતાવલથી લખના ગાંઠથી જોડાવાની મેં તેણીને વીનંતી કીધી. તેણીએ મારી માંગણી ખાહલ રાખી; અંને અમારી મુલાકાત પછી એકજ મહીનામાં અમારાં લખ થયાં.”

“અને તમારે માટે તક્યાર રાખ્લો કાંસો, તમારે ગલે બેસાડવામાં તમારા દુશ્મનોને તમે પોતેજ મદદ કીધી.” મેં ટીકા કીધા.

“અચીત, મારાં કમનસીબે મને તેવું સુઝ પડ્યું,” તે બોલ્યો. “મારાં લખ અનતાં સુધી તદન ખાનગી રીતે કરવામાં આવ્યાં, અમારા કારજ કરનારાઓએ, લખને લગતી કેટલીક ગોઠવણીઓ પોતેજ કીધી; અને તે વેલા તેઓએ મારી પાસથી જરૂર કરતાં વધારે પહસા કઢાડાવ્યા હતા. મારાં લગન કેવાં નીવડ્યાં, તે તો તમે આગલ જાણી ચુકા છે. છેલ્લી મારામારી પછી મારી ધણીયાણીને મેં કેથે જોઈ નથી; અને તેણીનો પતો મેલવવામાં મને તમારી મદદની જરૂર છે.”

મેં પુછ્યું, “પણ તમેએ તમારા વકીલ મીંડુ સુઝટંગની સલાહ એ બાબદમાં કેમ નહીં લીધી?”

વીલીયમ્સે મને ખોલાસો કીધો કે, મીંડુ સુઝટંગનો ખરચ થોડા વખતમાંજ બહુ ભારી થઈ પડ્યો હતો, માટે હવે વકીલની સલાહ પરથી મારો બચ્સો ઊઠી ગયો છે. મેં તેને ચેતાવ્યો કે, મારો ખરચ તેના કરતાં વધારે થશે; તોણી તે મને પોતાનું કામ સોંપવાને રાજ થયો. તે બોલ્યો, “મને તમારી હમાનદા-

રીપર પુરતો ઇતબાર છે; એટલે તમે જે અરચ માંગશો તે હું ખુશીથી આપીશ.”

વીલીયમ્સ ગમે તેખી કરીને પોતાની ધણીયાણીને શાંધી કાઢાડવાને ખંતી હતો. તેણે મને વધુ ખોલાસો કીધો તે પરથી માલમ પડ્યું કે, પોતાની ધણીયાણીથી તલાક મેલવી, એક માતબર વીધવા સાથે પરણવાની તે ગોઠવણમાં હતો.

મીસીસ વીલીયમ્સ પોતાના બરથારનેા આશરે છોડી ગઈ; પણ તેણીએ તેના પદસા પરથી હજી પોતાનો ડોલો અસેડયો ન હતો, એમ વીલીયમ્સે દેખાડેલા એક કાગળપરથી મને માલમ પડ્યું. તે કાગળ એક વકીલની નોટીસ નું હતું, અને તેમાં મીસીસ વીલીયમ્સ ધર છેાડી જવા પછી ત્રણ માસ સુધી એક હોતલમાં રહી હતી, તે હોતલની માલિકે તેણીને રાખવા તથા ખવાડવા માટેનાં લવાજમના સાહાઈ પાંઠાડ માટે દાવો કીધો હતો.

એ દાવાના સંબંધમાં મદદ મેલવવાને, લંડનના એક આખરદાર સોલીસીટર આગલ અમેા ગયા. મીસીસ વીલીયમ્સનેા પતો મેલવવામાં મને સગવડ થાય એટલા માટે તે વકીલે તુરત વેલા કાંઈ ખચાવ નહી ખતાવતાં, નોટીસ મોકલનાર વકીલને અરજ કીધી કે, વાદી

એ તેની સાથે સખતાઇથી નહી વરતતાં થોડા વાર થોખવું. અલખતા આ અરજખાણાનહી રેહશે, એમ અમા જાણુતા હતા; પણ માત્ર મને તેટલાં જ વખત નીકળી જાય તેનો લાભ લેઇ મારી શોધો આગલ ચલાવવાને બની શકે તેથી એ અરજ કરવામાં આવી હતી.

વીલીયમ્સપર નોટીસ મોકલનાર વકીલ ખાઇમાઉથનો રેહવાશી હતો, માટે હું ત્યાં પેહુલે ગયો; અને તે વકીલ કેવી કીસમનો માણસ હતો, તે વીશે સારી રીતે તલાશ કીધી. પછી મેં વીલીયમ્સના વકીલપર કાગજ લખી અરજ કીધી કે, કોઈબી રીતે વીલીયમ્સના નવા કરજદારનું નામ નીશાન મેલવવું. ખાઇમાઉથવાલા વકીલ સોડેથી આ નામ અમારો વકીલ સેહેલાઇથી મેલવી શકયો. વીજંબ માટે નો અરજ નામજુર કરી, તે વકીલના કુલે વીલીયમ્સપર એકદમ ફરયાદી માંડી હતી; અને તેથી પરતીવાદીના ધારાના હીમાયતી તરીકે અમારા વકીલે વાદીનું નામ નીશાન તેની પાસેથી તુરતજ મેલવ્યું. વાદી, ટેનમાગિય ખાતેની એક હોટલવાલી હતી, એમ માલમ પડ્યું. આ અખર મેલવતાંજ હું ટેનમાગિય ખાતે દોડ્યો. જો મોહલામાં વાદીનું હોટેલ હતું, તે મોહલા હોટલોથી બરેલા હતો; અને તેથી વાદીના હોટે

લની ખરાખર સામેનાંજ એકમાં હું ઉતરયો. ખીમારીને લીધે હવા ફેરફાર કરવાને ટેનમાઉથ ખાતે હું આવી રહ્યો હોજી, તેવું ડાહ મેં ધારણ કીધું. વલી આહીથી મેં લંડન તાર કરીને મારા એકમદદનીસ ડીટકટીવને ખોલાવ્યો. નવાં હોટલના જે ઓરડામાં હું ઉતરયો હતો, તેની એક ખારી ઘણી સારી જગાએ આવેલી હતી. તેમાંથી મને આસપાસનો, તેમજ અકસર કરી સામે આવેલાં વાદીનાં હોટલનો સમજા દેખાવ નજરે પડતો હતો. એ ખારીએ ખેસી, વાદીને તયાં બનતા બનાવો ઊપર હું ખારીક ન જર રાખતો હતો. મારાં એ કામમાં જાહજી હર કત નહીં થાય માટે, એક ખરેખરા સીક માણસ ને છાજતો ચીરડાઉ સ્વભાવ મેં ધારણ કીધો; અને તેથી મારાં હોટલના દરેક નોકરો મારેથી દુરજ રહ્યા. આજો દોવસ મારી કલ્પીત માંદગીનું જોર ઘણું હોવાથી ચીરડાય-લો રેહવાનો દેખાવ કરી, રાતની વેલા જાણે દરદ નરમ પડવાથી લગાર ખુશ મીજાજી બન્યો હોજી, એવો દેખાવ ધારણ કરતો હતો. વલી તે વેલા મારી હોટલવાલીને ખોલાવીને તેણીને દારનાં એકાદ બે ગ્લાસ આપી ગામ ગપાટા વીશે પુછતો હતો. એ રીતે મને ઘણી ઊખોગી થઇ પડે એવી ખખર તેણી પા-

સેથી મલો આવી. તેણીએ, વીલીયમ્સ પર કરવા દી માંડનાર પેલી હોટલવાલી, તથા તેણીને ત્યાં ઊતરેલાં મીઠાં અને મીસીસ હાવર્ડ નામે ધણી ધણીયાણી વીશે ધણું સખત કર્યાદ કરવા માંડી. તેણી બોલી, “એઓ સરવે એક સરખાં લક્ષ્મી માણસો છે; મીઠાં અને મીસીસ હાવર્ડ ખરેખરાં ધણી ધણીઆણી નથી એમ ધણું લોકોનું મત છે; મીસીસ હાવર્ડ ચાલનીખી પાધરી દોસતી નથી, મીઠાં હાવર્ડ વેપારી હોવાના દેખાવ કરેછે, પણ ખરેખર તો તે એક જીગારી છે, એવું લોકોનું મત છે; અને એઓ ત્રણે વીશે જ વાત બોલાય છે તે મને કોઈ રીતે ખોટી લાગતી નથી.”

મને આ હેવાલ પરથી લાચું કે, મીસીસ હાવર્ડને નામે જણાયલી સ્ત્રી, કોઈજ નહી પણ નાહસી ગયલી મીસીસ વીલીયમ્સ હોવી જોઈએ, અને પેલી હોટલવાલી, તથા તેણીના વર તરીકે જણાયલી શખસ હાવર્ડ, એ ખાતે જણાં તેણીનાં મલતીયાં હશે.

મારી એ તરફ ખરો પડી. વીલીયમ્સ પર કાગજ લખી મેં તેની નાહોડલી ધણીયાણીના સુંદર ચેડરાતી શખી મંગાવી; અને તે શખી મીસીસ હાવર્ડને આપેલું મલતી આવી. હવે મેં હીંમતથી આગલ પગલાં બરવા માંડ્યાં.

મારો મદદનીસ ડીટેક્ટીવ ને આ વેળા આવી પુગો હતો, તેને મેં છુપી રીતે ચેતાવીને મીંઠ અને મીસીસ હાવરડવાલાં હોટલમાંજ ઊતારો કરવા કહ્યું. તે ત્યાં ઉતરે તે આગમજ મેં તેને મારી આગલ આવવા દીધો નહી, પણ કાગજથીજ તેને સઘલી ચેતવણી આપી. તે પછી જાણે અચીતા મલયા હોય તેવી રીતે અમારા ઘર આગલના રસતામાં એકમેકને મલી ખખર અંતર પુછવા લાગ્યા; અને મેં તેને મારે ત્યાં રાતે જમવા તેડયો. જમતાં જમતાં અમારે આવતા વખત માટેની ફેટલીક ગોઠવણો કરી રાખી. મારો મદદનીસ સારા સ્વભાવનો જવાન હતો; અને તેથી પોતાનાં હોટલમાં સરવ સાથે, તેમાં અકસર કરી મીંઠ અને મીસીસ હાવર્ડ સાથે મલી જતાં તેને વાર લાગો નહી. જરા લગાર એલખાણુ થતાંજ, મીંઠ હાવરડે તેને અને મને ખંતે ને પોતાને ત્યાં પાનાં રમવા તેડયા. તે નો તરૂં ઘણી ખુશીથી બાહાલ રાખીને હમો ગયા.

પાનાં રમતાં થયલી વાંતચીત દરમયાન મીસીસ હાવરડ અથવા ખરાખર બોલયે તો મીસીસ વીલીયમ્સે અમાને જણાવ્યું કે, તેણી મીંઠ હાવરડ સાથે બીજીવાર પરણેલી હતી. તેણીએ અમાને પોતા માટે ને વીગતો

સમજાવા માંડી તે અમોએ ખરી માનતા હોઈ
યે તેવાંજ ડોલથી સાંભલી.

એ રાતે પાનાં રમતાં હું ત્રણ પાંચડ,
અને મારો મદદનીસ આશરે એ પાંચડ, એ
મુજબ હારયા. એ દીવસ સોમવારનો હતો. તે
પછીના શનીવારે એક નજદીકનાં ગામડાંમાં ઉ
જાની કરવા જવાનું નોતરું, મેં તેમને ઉકતી
વેલા કીધું. એ દીવસે, આખો વખત મીં
અને મોસીસ હાવરડ અમારી નજર આગલ-
જ રહે, એમ કરવાની મારી ધારણા હતી, કેમકે
તે દીને થોડી મોજમજાડ ભિયું મારા ધંધાને
લગતું કામકાજ બજાવવાનો મારો વીચાર હતો.

અમારી ઊજાનીનો દીવસ આવી લાગે
તેટલાં, એક કાગજ મીં વીલીયમ્સપર અને
ખીજી અમારા સોલીસીટરપર મોકલી, તે ખંને
ને એજ દીને મારે ત્યાં તેડયા. તેમને માટે
ખીજાજ પ્રકારની ઉજાની મેં તદ્યાર કીધી હતી.

શનીવાર આવી લાગો; અને અમો ઊ-
જાણીએ ઉતરી પડયા. ઊજાણીમાં અમોને ઘણી
મજાડ પડી. અકસર કરી, હું તથા મારો મ-
દદનીસ બહુજ ખુશ મોજાજ બનયા હતા.
અમો ખેમાં વધારે મજાડ કોણે ભાગવો તે
કહી શકાતું નથી. સમજી અને આખરદાર
માણસો તરીકે અમો ઊજાણી પુરી કરી રાતે

પેહલાજ ધરે આવયા. ધર તરફ પાછા વળતાં મારા મેજખાનોને મેં મારે તયાં પાનાં રમવા તેડયા.

અમો શાંતીથી પાનાંની રમતમાં ગુંતા-યલા હતા તેવામાં, હોઠલનાં ખારણું કોઠએ ખાહારથી ઠોક્યાં. એ અવાજ સાંભળતાં, મેં અને મારા મદદનીસે એકમેકની તરફ જોઈને ધુધી ઈશારતો કીધી, જે જીજ્ઞાસોના જોવામાં આવી નહીં. હોઠલની દાસીએ તુરત જઈ ખારણું ઊઘાડ્યું. તેણીએ ખારણું ખોલતાંજ, ચાર માણસો ઊતાવલે મારા ઓરડામાં ધસી આવયા. તેઓ કોઈજ નહીં, પણ આપણો જીનો મીત્ર વીલીયમ્સ, અમારો વકીલ, અને વીલીયમ્સના બે નોકરો હતા. મીસીસ હાવર્ડને વીલીયમ્સે પોતાની નાહોલી ધણીયાણી તરીકે ખોલખી, અને તેઓ વચે સરવેનાં દેખતાં જઈડો જાગ્યો. હાવર્ડ પોતાની કેહવાતી ધણી-યાણી તરફથી તેમાં સામિલ થયો. મારામારી ઘણી વધી પડતે, પણ અમોએ વચે પડીને તે નરમ પાડી નાખી. મીસીસ હાવર્ડ અને મીસીસ વીલીયમ્સ. એ બંને એકજ છે, એવી સમજા શાહેદીઓએ ખાતરી કરી લેવા પછી અમો ખાહાર નીકળ્યા. વલી અમારા વકીલે સરવ કામ પાકું કરી લેવાના ઇરાદાથી, મારાં

હોટલની માલિક તથા ખીજા કેટલાક શાહેદીઓ ની જીખાની મોસીસ હાવરડ અથવા મોસીસ વીલીયમ્સની વરતાણુકના સંબંધમાં તેજ જગ્યાએ લેઈ લીધો. તે પછી અમે સરવ જણા લંડન ખાતે પાછા ફર્યા.

વીલીયમ્સ માટે મારે જે કામ કરવાનું હતું તેના હવે અંત આવ્યો. તેણે પોતાની ધણીયાણીથી તલાક મેલવવાની ફર્યાદી હવે માંડી, કેમકે તેણી સામેના સબલા પુરાવા મેં તેને મેલવી આપ્યા હતા. ઈનસાફની અદાલતમાં મારી શાક્ષીની જરૂર રહી નહી હતી. જે ખીજા સાક્ષીઓ હતા, તે તદ્દન પુરતા, બલકે જોઈએ તે કરતાં વધારે હતા.

વકાલે વીલીયમ્સને ખાતરી આપી કે, તેના તલાક મેલવવાના મારગમાં હવે કસી હરકત ન હતી, અને તેણે નચીંત મને છુટા છેડાની ફર્યાદી માંડી. તે જીત્યો; અને સેડલથી તલાક મેલવી શક્યો. પણ તેટલુંખી સુખ મેલવવા માટે તેને બહુ બારે ખર્ચ કરવો પડ્યો. તેના પોતાનો કજીયો ચલાવવાનો ખર્ચ, જેમાં મારોખી ખર્ચ સમાઈ જાયછે, તે ઉપરાંત, કાયદા પ્રમાણે પોતાની ધણીયાણીનોખી ખર્ચ તેને આપવો પડ્યો. વલી તલાકનું હુકમનામું પાકું થતાં સુધી, તેણીનાં બરણ પોષણ માટે વ-

૩૦ ધુપી પાલીસખાતાંના બેદખરનો.

રસ દહાડે બસો પાંજીડને હીસાખે કેટલુંક લવા-
જમખી આપવાની તેને ફરજ પડી. એ નાણું
મીસીસ વીલીયમ્સે અલખતાં પોતાના સાથી
મી० હાવર્ડ ભેગાં ખરચી આધાં.

એ સઘલાં વચે વીલીયમ્સને માત્ર એક દી
લાસો હતો; અને તે એ કે, મીસીસ વીલીયમ્સ
જેવી કલાંટ સ્ત્રીથી કાયદાસરનો છુટકારો મેલ-
વતાંજ પેલી માતખર વીંધવા સાથે પરણવાની
તેને આશા હતી. એક બાજુથી એક કલાંટ સ્ત્રી
અને તેણીનાં અંત વીનાનાં કરજનો બોળે દુર
થતાંજ, ખીજી બાજુથી મનગમતી ધણીયાણી
અને તેણીની દોલત પોતાના હાથમાં ચાલી આ
વશે, એ વીચાર તેની ઊલટને સઘલી ચીંતા
વચે ટકાવી રાખતો હતો. પેહલીને હાયથી તો
તે છુટો થયો, પણ પેલી ખીજી સાથે પરણ્યો
કે નહી, તે વીશે મેં ખબર મેલવી નથી.

મી० વીલીયમ્સની કાહાણીનું તો હવે
શરૂતે આવ્યું; પણ તેની ધણીયાણીને લગતી
થોડીક ખબર મને હાય લાગી હતી, તે વાંચ-
નારને ખચીત જાણવા જોગ લાગશે.

મીસીસ વીલીયમ્સ, અથવા તેણીનું પે
હલું નામ વાપર્યે તો મીસ ફ્રાન્સીસ જોનસ,
એક કુટુંબ વેપારીની દીકરી હતી. તેણીના
ખાપને વેપારમાં કાંઈ નુકસાન જવાથી, તે પો-

તાનાં કુટુંબને ઈંગલંડમાં પડતું મેલી આસટ-
રેલીઆ ખાતે નાહસી ગયો હતો. એ કુટુંબ-
માં તેની ધણીયાણી, એક બેટા અને એક બે-
ટી-આપણી વારતાની નાયકા-એટલાં જણ
હતાં. તેણીનો ભાઈ સારો અને મેહનતુ ગી-
વડયો, અને ટુંક ધંધો કરીને પોતાનું તથા
પોતાની માનું યુજરાણ કરવા લાગો. મીસ ફા-
નસીસને એક દુકાનમાં કાંઈ નોકરી મલી. પણ
એ કામ તેણી બહુજ કંટાળો ખાધને કરવા લા-
ગી. પોતાની મા તથા ભાઈ જોયો તેણીનો સં-
તોષો સ્વભાવ ન હતો; પણ તેણીના આપનો
ખટપટીયો સ્વભાવ તેણીને વારસા તરીકે મ-
લ્યો હતો. જે દુકાનમાં તેણી નોકરી હતી, ત્યાં
ના કોઈ પુરૂષ કામદાર સાથે આડો વેહવાર તે-
ણીએ રાખવાથી, દુકાન વાલાઓએ બંનેને ત-
રતજ ખરતાં કીધાં. એ બનાવ પછી બે વરસ
સુધી તેણીનું શું થયું તે વીશે કશી ખબર મને
મલી નથી. પણ તે પછી તેણી કોઈ પરાયા ગ્ર-
હસ્થ સાથે રહેલી માલમ પડી. આવી હાલત-
માં રહેવાનું તેણીને પસંદ ન હતું. સારા ખુ-
બસુરત ચેહરાની, માફકસરની ફેલવણી પામેલી,
આલાક, અને આખરદાર દેખાવની હોવાથી,
તેણીને પરણીને સારે કેકાણે ગોઠવઈ જવાની
આશા હતી. એ આશા ખર લાવવા માટે, તે-

હીએ મીં વીલીયમ્સને ખાડામાં નાખનારાં પેલાં ઘોતાલ “લગનનું” કારજ કરનારાં ખાતાં” નો આશરો શોધ્યો. કોઈ માતખર પણ લગાર ઓછી અફલનો, અને તેણીનો તાબેદાર થઈ રહીને પોતાની સધલી દોલત તેણીના કબજામાં આપે એવો બરતાર તેણીને જોઈતો હતો. આ વાત તેણીએ પોતાના કારજ કરનારાંએને જણાવી હતી. તેઓએ તેણીને તેજ મુજબનો સાથી મેલવી આપવાની કબુલાત આપી હતી, અને તેવી રીતે ભાલવીને આશરે પચાસેક પાંજીડ તેણી પાસેથી મેલવ્યા હતા. જેવી રીતે તેણી દોલતવાન છે એમ વીલીયમ્સને આ કારજ કરનાર તરફથી એમ જણાવ્યું હતું, તેવીજ રીતે વીલીયમ્સ માટે તેઓએ ફરાનસીસને કગી હતી. એક લેખે, આઈતી દોલત ધુંડનારાં આ જોડાંને વાજખી શીક્ષા થઈ હતી.

મીં અને મીસીસ વીલીયમ્સની પરણેલી છંદગી કેવી યુજરી, તે તો આપણે આગલ જોઈ ગયા. તેણી પોતાના બરથારનો આશરો છેડી જવા પછી, ઘણી કંગાલયત બરી હાલતમાં આવી પડી. થોડો વખત તો એક વયાળે નાણાં ધીરનાર સાહુકારને ત્યાં ઘરેણાં, કપડાં વગેરે ગીરવી મેલી તેણીએ નાણાં કહડાવ્યાં; પણ શેવટે થોડાંક કપડાં, જે બાહિરનો

આખરદાર દેખાવ જાલવી રાખવા માટે તદ્દન જરૂરનાંજ હતાં, તે શીવાય કંઈ બાકી રહ્યું નહીં, ત્યારે તેણી તદ્દન બાંધલાંજ થઈ પડી. તો થોડાંપર સંતોષ ધરી કાંઈ આખરદાર ધંધાથી તેણી પોતાનું યુજ્જરાણું ચલાવવા ચાહત, તે તે કાશ મુશ્કેલ ન હતું; પણ તેણીને તો આલસાઈ અને મોજશોખ વાહાલાં હતાં, જે મેલવવા માટે તેણી પોતાની આખર અને નીતી નો વટીક ભાગ આપવાને તક્યાર હતી. એવી અનીતીમાન હાલતમાં ફેટ્લોક વખત યુજ્જરાવા પછી, હાવર્ડ નામના જુગારી સાથે તેણીને મીનાચારી થઈ. એઉ સરખે સરખાં મલ્યાં, એટલે એક અનીતી ભરી જીંદગીનો સંટો તેઓએ ભાગમાં ઉભો કીધો.

વારતા ખીજ.

ચોરી કરવાનું દીવાનાપણું.

એક દીવસે મારી આફ્રીસમાં હું નવરો બેશી વીચાર કરતો હતો કે, હાલ તુરત કાંઈ કામ મારે માટે આવેલું નથી, તેટલાં ફૂટુંબ સહીત બહાર ગામ ફરવા જાઉં. એવામાં એક માણસ મારી આગલ આવી ઉભો; અને મારી

ખોલખાણ વાલી લંડનની એક સોલીસીટરો-
ની પેહડી તરફનું એક કાગળ મને આપ્યું.
મેં જાણ્યું કે, કાંઈ નવું કામ આવ્યું ખરું; અ-
ને ખાહર ગામ મજલ મારવા જવાનો વીચા-
ર તુરત પેલા માંડી વાલી મેં તે કાગળ ઉખેડીને
વાંચ્યું. કોઈ ઊમરાવના ઘેરમાં થયેલી ચોરીનો
પતો મેલવી આવવાના સંબંધમાં, કાગળ લાવ
નાર માણસ સાથે ગોઠવણ કરવાની બલામણ
તેમાં કરી હતી.

તે ચોરી થઈ હતી તે વીચે મેં ચીઠી
લાવનારને પૂછ્યું. જે ઊમરાવનાં ઘરમાં ચોરી
થઈ હતી, તેનો આ ચીઠી લાવનાર માણસ
એક વીચવાસુ ખટલર હતો. તેણે મને પોતાની
વાત જણાવવા માંડી. તે બોલ્યો, “અમારા
શેઠનાં ઘરમાં આજ કેટલીક મુદત થઈ તરેહવાર
કીમતી વસ્તુઓ ચોરાયા કરે છે; અને તેનો
પતો મેલવવાને અમારા ઊમરાવ તથા કાર-
ભારી ગમે એવી મેહનત કરવા છતાં, નીપફલ
થયા છે. થોડે થોડે વખતને અંતરે, એક પછી
એક કીમતી વસ્તુઓ ઘરમાંથી ગેપ થઈ જાય
છે; અને તેનો કશો પતો મળતો નથી. અમા-
રી ઊમરાવખાનુનાં એકથી વધારે કીમતી ઘરે-
ણાં ચોરાયાં છે; તેણીની બેટીનું કેટલુંક રોકડ
તથા કેટલોક કીમતી સામાન ચોરાયો છે; અમા-

રા શેઠ પોતાની બેડનને તેણીની વરસગાંઠને દીવસે એક ઘણી સરસ બનાવટનું નાનું સો નાનું ઘડવાલ ભેટ આપ્યું હતું, તે આજે થોડાંજ દીવસ થયા ગુમ થયું છે; અને એવી ઘણી ચોરીઓ થઈ છે.

આ સઘલા હેવાલપરથી મને માલમ પડ્યું કે, જે ચોરીનું કામ મને સોંપવાની ઉમરાવ સાહેબની મરજી હતી, તે ઘણોજ નજીવી કાસમની ચોરીઓ હતી. અલબત્ત મોટાં માણસનું કામ, એટલે તેમાં સારો ખર્ચો મલશે, એમ મારી ખાતરી હતી; પણ આવાં નજીવાં કામ ખાતર, થોડા દીવસ નર્મીત જીવે ખાહર ગામ સેડલ કરી આવવાની મળડુ છોડી દેવાનું મને ગમ્યું નહીં. કંઈખી હીલાં બાહાનાં કાહડી અથવા સેવટે ચોખી ના કહીને, એ પીડા પતાવી દેવાનો મેં વીચાર કર્યો. આવા વીચારથી મેં તેને જવાબ આપ્યો, “બાઈ તમે કહ્યું તે સઘલું મેં ધયાનથી સાંભળ્યું; પણ મને એ વાતમાં કાઈ દમ લાગતો નથી. છુપી પોલીસનાં કરતાં સાધારણ પોલીસને એ કામ વધારે બંધ બેસતું છે.”

“નહીં સાહેબ, અમારો વીચાર જુદોજ છે,” તે બોલ્યો. “અમારાં શેઠ તથા કારભારી ખાતરીથી માને છે કે, એ કામમાં કોઈ જુના

૩૬ ધુપી પોલીસખાતાંના બેદખરબો.

અને વીચવાશ પામેલા નોકરનો હાથ છે; અને તેથી પોલીસની દેવડીએ કશી કસ્યાદ ન લઇ જતાં માત્ર ધુપી રીતેજ એ બાબદમાં તલાશ કરવાનો તેમનો વીચાર છે. હુંબી 'વાઈ છું' કે, કોઈ જીના માણસનોજ એમાં હાથ છે. જીનાં સીવાય બીજું કોણ એવી હીંમત કરે ? ”

“એ વીશે હું કંઈ મત આપી શકતો નથી,” મેં ટુકમાંજ જવાબ દીધો.

મારા આવા જવાબથી તે બાપડો મુગો રહી જઈ વીચાર કરવા પડ્યો. જેમ તેમ કરી હું આ કાસર પતાવીજ કહાડવા ખેડો હતો. બની શકે તો થોડી ઘણી મુશ્કેલી સલાહ આપી મેંથી તેને સમજાવી કહાડવાની મારી ધારણા હતી. મેં કહ્યું, “કદાચ તમારા ઘેરની કોઈ આયા, અથવા દાશી, કે એવીજ કોઈ સ્ત્રી નોકરનું આ કામ હશે. જેવી રીતની ચોરી-ઓ થઈ છે, તે પરથી તો મને કોઈ સ્ત્રી નોકર પરજ શક જાય છે.”

તે બોલ્યો, “કંઈ સમજ પડી નથી શકતી સાહેબ. અમારા શેઠ માતખર અને ઘણા આબરુદાર છે. તેવણનો બોહલો વગવ સીધો છે; અને અમારે ત્યાં પુશકલ લોકોની આવજાય છે. એવા મામલા વચ્ચે ચોરાને જેવી બોહયે તેવી તક મળે છે.”

“હા, તેખી ખરું,” હું બોલ્યો. “ગમે તે હો, પણ મારી મદદની જરૂર પડે એવું આ કામ નથી. મારે ઘણાંક અગત્યનાં કામોના નીકાલ આણવાનો છે; અને તેવા સમામાં આટલાં નજીવાં કામ પાછલ મારે વખત રોકવાનું મારાથી બની શકશે નહીં. સાધારણ પોલીસના માણસોખી એટલું તો સેહલમાં કરી શકશે.”

તે બોલ્યો, “પણ સાહેબ પોલીસના હાથમાં, એ કામ સોંપવાનો અમારા ઊમરાવનો વીચાર નથી. તવાસં કરતાં કદાચ કોઈ એવું ખી માણસ સપડાઈ જાય, કે જેની જાહેર તવાસ કરવાનું તેમને ગમે નહીં. પોલીસનાં હાથમાં એ કામ જવા પછી તો, અમારી મરજી વીરૂધ્વખી, જે સપડાઈ જાય તેની સામે કામ ચલાવવું પડે. વલી સાહેબ, તમારાં મતથી જીતે દો પડવા માટે મને માફ કરજો, પણ મને એ કામ તમો ધારો છો તેવું નજીવું લાગતું નથી.”

મેં હશીને પુછ્યું, “શું કેટલાંક ઘરેણાં અને થોડાક સામાનની એક મોટા ઊમરાવનાં ઘરમાં ચોરી થાય, તે ઘણી મોટી વાત થઈ ગઈ કે?”

“અમારો ચોરાયલો સામાન કેવા પ્રકારનો છે તે તમો જાણતા નથી સાહેબ, તે બોલ-

યો. “કેટલાંક ચોરાયલાં સોના રૂપાંનાં વાસણો અમારા ઊવરાવના વડવાઓના વખતનાં છે. પોતાના વડવાઓના વખતની જીની ચીજો તરીકે અમારા ઉમરાવની નજરમાં તે ચીજો બેક્રીમત છે; અને તેનો પતો મેલવી આપનારને ઘણી સારી રકમનું ધનામ આપવાને તે તદ્યાર છે.”

આ હેવાલથી, તે નવાં કામ તરફ જગાર મારી મરજી અંચાવા લાગી.

“તમારી મેહનતની કદર મારા ઊમરાવ કદી બુલશે નહીં,” પેલો ખોલયો.

મેં જવાબ વાલયો, “તમારો ખોલાસો મારાં ધયાનમાં હવે ખરાબર ઉતરે છે. પોતાનાં કુટુંબનાં જીના વખતથી વારસામાં ઊતરતાં આવેલાં વાસણો, એક ઉમરાવને મનથી ખચીત ઘણાં કીમતી ગણવાં જોઈયે. અલખતાં જે ઊમરાવ પોતાના વીશ્વાસમાં મને લેય છે, તેનું આવું કામ બજાવી આપવા હું ના પાડું તો તે ખોટું કહેવાય. જાઓ હું એ કામ માથે લેવા તદ્યાર છું.”

તેણે જવાબ વાલયો, “તમારો મોટો આભાર માનું છું સાહેબ. એ ચોરીનો તમો પતો મેલવશે તો માત્ર અમારા ઉમરાવ ઊપરજ નહીં પણ અમો નોકરો ઉપરખી તમારો

મોટા ઉપકાર થશે. હાલ તુરત સઘલાઓ ચીંતામાં પડ્યા છે કે, કોણ જાણે કોણ ઉપર ચોરીના શક રખાતો હશે. ખરો ચોર પકડાઈ જવાથી, અમારી એ ચીંતાનું શેવટ આવી જશે. ”

મેં જોયું કે, મારી સાથે વાત કરનાર આ બલદર બહુ બોલકણો છે; માટે એની સાથે સારી રીતે લંબાણથી વાત કરતાં કદાચ કાંઈ મને પાછલથી કામે લાગે એવો ભેદ મલી શકશે. આ ઘરાદાથી તેને મેં વધુ વાત કરાવ વા માંડી.

“ બેશક ઘણા નોકરો ધાસતીમાં પડ્યા હશે, પણ તમારે કશી ચીંતા કરવી નહીં. મારી ખાતરી છે કે, તમારા જેવા જુના માણસ પર કોઈને કશો શક જાયજ નહીં. ”

તે બોલ્યો, “ મને તો કંઈ ચીંતા નથી; પણ બીચારો અમારો બુઢો ઠારભારી ઘણો ગભરાયલો દીશે છે. તે બહુ જુનો માણસ છે. અમારા ઉમરાવના આપના વખતનો તે નોકર છે. તેના આપેબી તેની આગમજ એજ કુટુંબમાં નોકરી કરી હતી. હું નહીં ધારતો કે, તેને બીડવાનું કાંઈ કારણ હોય તેની પર કોઈનેબી શક હોય એમ હું માનતો નથી. તો પણ તે આપડો તેના પર લોઢાને શક હોય એવી બીક રાખતો દીશે છે. ”

બટલરને પેલા બુઢા કારભારી પર ખરે ખર શક છે, એમ મને આ વાતચીત પરથી માલમ પડ્યું. તેણે તેની તરફેણ કરતો હોય એવો બાહરથી દેખાવ રાખ્યો હતો; પણ અંદરખાનેથી તેની જે મતલબ હતી, તે તેની બોલવાની ઢપછપ પરથી મને માલમ પડી. પણ મને તે કારભારી પર જરાબી શક ન હતો, બલકે મને તો પેહલેથી લાગું કે, તે એ બાબતમાં તદ્દન નીરદોષ છે. આપમતલબ, અમાન પાણું અને અદેખાઈ, એ બટલરને કારભારી પર શક લઈ જવા મોટેનાં કારણો હતાં, એમ મેં જોઈ લીધું. આથી, હવે તેનાથી વધુ પુછ-પરછ કરવાની મેં જરૂર દીઠી નહી.

મારા કામ મોટે મેં હવે તકવારી કરવા માંડી. બટલરને મેં કબુલાત આપી કે, આ કામ પર મારું મુખ્ય ધ્યાન રોકીશ. મારી હીલચાલ વીશે બનતાં સુધી દરેકને અજાણા રાખવાની જરૂર હતી. બાહરથી દેખાડવું એ કે, અને અંદરખાનેથી કરવું બીજું; એ રીતે કરવાથી, તે નેમ પાર પડે એમ હતું. પેહલા અખતરો મેં આપણા બટલરપરજ અજમાવ્યો.

“તમો ઘણા પ્રામાણીક અને સમજી માણસ મને દીશો છો,” મેં તેને કહ્યું.

મારા આ શબ્દો સાંભલતાંજ તે હરખ-
થી કુત્તી ગયેલાં મને દીશ્યો.

મેં આગલ ચલાવ્યું, તમારી સારી સ-
મજ પર વીશવાસ રાખી શકાશે, એમ મને લા-
ગે છે. હું તમારીપર ભરસો મેલી એક ખા-
નગી વાત કહું છું તે સાંભલો. હું જે વાત
કહું તે તમારા માનવામાં આવે કે નહીં આ-
વે, પણ તમે તે છુપીજ રાખજો. કોઈખી મા-
ણસને તે વીશે એક ખોલ ના કેલતા. અકસર
કરી કોઈ સ્ત્રી આગલ તો એ વીશે એક હર-
કણી નાકાહડશે. ”

આ મુજબ ખોલી હું અટક્યો. મેં ગં-
ભીરાઈ ધારણ કરી જે શબ્દો કહ્યા, તેની આ
ક્રમસમજ માણસપર પુરે પુરી અસર થઈ. તે
શીશામાં ખરાબર ઉતર્યો. તે સમજ્યો કે, મા-
રો તેનાપર પુરો વીશવાસ ખેડો છે. પોતાને
આ નહીં ધારેલું માન મજવાથી, તે અજાય-
બીથી થયું થઈ ગયું. ભુત પરીયાંના અમલકા-
રની કોઈ વારતાથી નહીં ગિપજો એટલી અ-
જાયબી, તેને મારા ખોલોથી ઉપજી.

“ તમે મારો વીશવાસ જાણવવા, અ-
ને મારાં કામમાં ખનતી મદદ આપવાને તઈ-
યાર છો ? ” મેં પૂછ્યું.

તેણે જવાબ આપ્યો, “ તમારી સેવા-
માં હું હાજર છું સાહેબ. તમે મને જેમ
કહેશો તેમ વરતીશ. ”

મેં કહ્યું, “ ઠીક છે તયારે સાંભળો. આ હું તમોને ખુલું કહી દેજો છું કે, મને તમારા બુઢા કારખારી પરજ શક જાય છે. સંઘલાં કારસતાન મને તેનાંજ લાગે છે. ”

પેલા બેવકુફ હવે મને જાહુગર જોવા સમજવા લાગો. તેના ખોટા શકને મલતુંજ મેં મત આપવાયો, તેના મારીપર પુર ઇતિખાર બેઠો. તોપણ તેણે બાહરથી જુદાજ દેખાવ રાખવાની ખોટી તજવીજ કીધી.

“ સાહેબ તમો બુલતા હશો. એમ હોય જ નહી. મને તે એવો માણસ લાગતો નથી. ” તે બોલયો.

મેં કહ્યું—“ કદાચ મારી બુલખી હોય. માણસ જાત માટે બુલ તો સાધારણ ખનાવ છે. હું ઇછું છું કે, મારી અટકલ ખોટી પડે; પણ મને નથી લગતું કે, તેમ ખને. ”

લગાર આનાકાની સાથે મારાં મતને થોડા ઘણો મલતો થતો હોય, એવો બઠલરે દેખાવ કીધો.

મેં આગલ ચત્રાવયું, “ હવે હું જો કહું છું તે ધયાનથી સાંભલી લેવો. તમારા કારખારીને નજરે નજર તપાસીને થોડાજ વખતમાં, તેનાં વીશિની મારી તરફ ખરી છે કે ખોટી, તે વીશિ હું ખાતરી કરીશ. તમારા ઉ-

મરાવના મેહલમાં હું તપાસ માટે આવી રહું તે વેળા લગભગ સધણો વખત હું તેની નજ-
દીકમાંજ રહેવા ઇચ્છું છું. એ કામ કેમ ખતરે ?
જુઓ, તે વીણેલી મેં વીચાર કરી રાખ્યો
છે. તે કામમાં મને તમારી મદદ પડશે. તેના
વીણના મારા શકની વાત છુપી રાખી, તમે
તેને એતાવજો કે, તેને જુનો મીત્ર હાંજી તેણે
વેળા ધારણ કરીને હું તપાસ ચલાવા માટે
મેહલમાં આવી રહીશ; માટે તેણે મને પોતા-
ના મીત્ર તરફે પોતાના ઓરડામાંજ રાખવો,
અને મીત્રજાવની ઢપથીજ મારી સાથે કામ લે-
વું. આ યુક્તિથી તે આપણાં છટકામાં સપડા-
શે. વલી તે પોતાનાં મનમાં મલકાશે, કે, એ
વી રીતે કામ લેતાં તેના પર મને શક નહીં ઊત-
પત્ત થશે; અને તે ઊતારશે તેવી રીતે હું
ઓટે રસતે ઉતરીશ ”

“પણ કદાચ તે આ ગોઠવણ સામે વાંધો
લેશે ત્યારે ? ” તેણે પુછ્યું.

મેં કહ્યું, “ નહીં. તે તેમ કદી કરશે
નહીં. વલી, એ ગોઠવણ સામે વાંધો લેવાની
આપણે તેને તકજ આપશું નહીં. તમે આ-
જે જમને તેને ખબર આપો; અને તમારી પુ-
ઠે કાલ સહવારમાં હું આવી લાગુછું. જો તે
આ ગોઠવણ સામે મનજીતીથી વાંધો લેશે
તો, નહીં તેજ ચોર છે, એમ સરવેને ખાત-
રી થશે ”

બલદર મારી સાથે હવે વધારે તકરાર કરી શક્યો નહી. મારા કેહવા મુજબ સઘલો ગોઠવણ કરવાને કબુલ થઈ, તે મેહલ તરફ રવાના થયો.

બીજી સહવારે હું પેલા ઉમરાવના મેહલમાં જઈ પુગો. તે ઊમરાવ ઘણો વીખ્યાતી પામેલો માણસ હતો. તેની દોલત, અને તેની મોટી મીલકત અને તેના સદ્યુણાએ તેને મોટે સરવે તરફનું માન મેલવયું હતું. ઇંગલંડનાં એક એડાણ જીલામાં તે વસ્તો હતો. તે ઊમરાવને તથા આ વારતામાંના બીજાં માણસોને, જાહેરની જાણમાં મુકવાને હું ઇચ્છતો નથી; મોટે તેમના ખરા નામ ઠામ અતરે આપવાનું હું માંડી વાલું છું, તે વાંચનારાઓએ મને માફ કરવું. માત્ર અતરે એટલું જ જણાવવું ખસ થશે કે, તે ઊમરાવનો મેહલ જખરો ગંજ પર હતો; અને તેમાં લોકોની આવજાવ પણ તેવી જ હતી. મેહલની આસપાસ ફરતો એક મોટો બાગ હતો. એવો મોટો બાગ વટાવીને મેહલમાં દાખલ થવાને કોઈ લુટારા કદાચ જ રાજ થાય, એમ મને લાગુ. જેમજેમ તપાસ કરતો ગયો તેમ તેમ મારી વધારે અને વધારે ખાતરી થતી ગઈ કે, એ ચોરીમાં તદ્દન અથવા ઘણે ભાગે મેહલમાંનાં જ કોઈ માણસનો હા-

થ છે. મારા સામાનની પેટીમાં, કેટલાંક ધર ફાડવા માટે લુટારાઓ રાખે છે તેવા હથ-
યારોથી મેં લઘુ રાખેલાં હતાં. સારે ભાગ્યે
મને તે હથયારો લેવાને ધરથી નીકળતી વેલા
વખતસર યાદ આવી ગઈ હતી. અલખતાં એ
હથયારો એક અપ્રમાણીક ધંધાને ખરનાં હતાં;
પણુ કેટલીક વેલા ધનસાફ અને પ્રમાણીકપણું
ને લગતાં કામોમાં એવાં હથયારોનોથી જરૂર
પડે છે.

મારી વારતામાં આગલ ચાલતાં માલમ
પડશે કે, મારું કામ બજાવવામાં એ હથયારોથી
મને કેટલી જરૂરની મદદ મળી હતી.

બટલરે કરેલી અટકલથી તદ્દન ઊલટીજ
રીતે, ઉમરાવના મેહલમાં જતાં તેના કારખારી
એ મને બહુ ખુશીથી પોતાના મીઠના મેહ-
લમાં રાખવાને કબુલ કીધું. તે ઘરડો માણસ ધ-
ણો આખરૂદાર દેખાવનો અને સારા સ્વભા-
વનો હતો. તેનો દમામદાર દેખાવ, તેનો શાંત
સ્વભાવ, તેની સારી સમજ, અને એક ગરહ-
સ્થને ધ્રાજતી તેની રીતભાત જોતાં મને લાગ્યું
કે, જે હાલત તે ભોગવતો હતો તેના કરતાં
ઘણી ઊંચી પ્રકારની હાલતને સીનગાર આ-
પી શકે એવો તે માણસ હતો. મારાં કામકા-
જમાં મને ખતતી મદદ આપવાને તે તદ્દયાર

દીસતો હતો. મેહલના દરવાજા બાહરે તે મને લેવા આવ્યો હતો, અને મેં આગમજથી જણાવેલી ગોઠવણ મુજબ, તેનો એક જુનો મીત્ર હેંઝી તેવી રીતની વસ્ત્રો તોળે મારી તરફ દેખાડી હતી. કેટલાક નોકરો મને જોવાને ભેગા મલયા હતા. મને પાછલથી જણાવું કે, એ લોકો પર હમારી ઠગાઈ ચાલી શકી ન હતી. બટલર અંચીતો લંડન જઈ આવ્યો અને તેની પાછલ બીજી દીને હું મેહલમાં જઈ લાગો, તે ઉપરથી તેઓ તરતજ ચેતી ગયા કે, મારી મુલાકાતમાં કાંઈ છુપી મતલબ છે. મને જોતાંજ, હું છુપા વેશવાળો એક પોલીસ અમલદારજ છું, એમ તેઓની ખાતરી થઈ ચુકી હતી.

વાચનાર જાણે છે કે, મને પેહલેથીજ કારબારો ઊપર શક હતો નહીં. તે ખુબરોગ માણસને નજરે જોતાં મારો તે વીચાર વધારે મજબુત થયો, અને સેવકમાં મારો તે વીચર ખરેખર પડેલો જોવામાં આવશે.

ઉમરાવના મેહલમાં મને રહેવા તથા ખાવા પીવા વગેરેની સઘળી સગવડ મનમાનતી રીતે કરી આપવામાં આવી હતી. તેનો બલો કારબારી મને મારાં કામમાં જરૂર પડતી મદદ બહુ ખુશીથી આપતો હતો. મેં આ-

ગલ જણાવ્યું તે મુજબ તેને બાહર ગામથી મલવા આવેલા એક જીના મીત્ર દાખલ હું રેહતો હતો પણ લગભગ સઘલા નોકરો ચેતી ગયા હતા કે, હું છુપા વેશવાણો પોલીસ અમલદાર છું, અને તેથી તેઓ મારી તરફ હમેશ શકની નજરથી જોતા હતા. તેઓ મારેથી દુરનાદુરજ રેહતા, અને તેમને મનથી તો હું એક અનગમતો પરોણો થઈ પડ્યો હતો. તેઓ મને ખુબી રીતે તો કંઈબી કહી અથવા કરી શકતા ન હતા. પણ તેઓ જોવી રીતે મારી તરફ નજર કરતા હતા તે પરથી હું ચેતી ગયો હતો કે, તેઓ મને ખરાં જીગરથી ધીકારતા હતા અને મને પતેલા જોવાને ખંતી હતા.

મને ખોલાવનાર ઉમરાવ સાથે હું જાજો વેહવારમાં આવતો ન હતો. તેના મેહલમાં આવી ઉતરવા પછી એક બે દીવસે મારી અરજ ઉપરથી તેણે મારી મુલાકાત લીધી હતી, જે વેલા ચોરીને લગતી આગલ જણાયલી હકીકત શીવાય કશી વધુ ખબર મને તેનાથી મળી ન હતી.

મારા આવવા પછી કદાચ ચોરાયલાં વાસણોને તેની અસલ જગામાં પાછાં મેલી દેઈ ચોરી કરનાર ધણી છટકી જવાની વેતરણ

કરે, એ મને સવભાવીક લાગું. આથી તેની તેવી કોશેશ અટકાવવાને મેં વાસણની પેટીને કારભારી તથા ખટલરની હાજરીમાં મજબૂત બંધ કરી સીંચ માર્યું. અને તેમને તાકીદ કીધી કે તે પેટીપર મજબૂત ચોકસાઈ રાખવી.

સમજા નોકરોને મેં તપાસી તપાસીને જાવા માંડ્યા. તેમની દરેક હીલચાલપર તેમને અખરબી પડે નહીં એવી રીતે મેં નજર રાખી હતી. પણ તેઓમાંનો એકબી માણસ મને એવો નહીં લાગે, કે જેની તરફ મારો શક ઊસકેરાય. તેઓમાં ઘણા તુંદ મીઠાળ અને ઘ્રાલકા મને દીશયા, પણ અપ્રમાણીક દેખાવ નો મને કોઈ લાગે નહીં.

મેહલમાં આવવા પછી થોડાજ દીવસમાં, ઊમરાવના કુટુંબનો એક અહસથ મારી હીલ ચાલપર નજર રાખે છે, એમ મને માલમ પડ્યું. દીવસમાં ઓછામાં ઓછો પંદર વીસ વખત તે મને સામે મલી જતો, અને દર વેલા તેની નજર મારી પરજ ગોઠવાયલી હું જોતા હતા. એ ત્રણ દીવસ મારી હીલચાલપર એવી રીતે નજર રાખવા પછી, એક દીને મારી આગલ આવી તેણે વાતચીત કરવા માંડી.

તેની વાતચીત પરથી મને માલમ પડ્યું કે, હું ડીટકટીવ છું તે વાત તેને અખર હતી.

તેણે પેહલેથીજ મને તે ખુત્તી રીતે જણાવી દીધું, અને મને પુછ્યું કે, ચોરનો કાંઈ સેજ સાજખી પટો મને મલયો છે કે નહી. એવી કીમતી મતા ચોરાવા વીશે તે મને ઘણી દલ-ગીરી જણાવા લાગે. વહી તેણે ઉદાર દીલથી એવી ધમ્મશ દેખાડી કે, જો કોઈ જુનો નોકર આ કામમાં પકડાય, તો તેને ઉમરાવ પોત્તી-સમાં નહી ઘસડતાં માફ કરે તો ઠીક. ચોરની દયા ખાનારા આ ઉદાર ગુસ્થ તરફજ મારે શક જશકેરાયો. દરરોજ તેની સામેનો મારે શક વધતોજ ગયો. જોકે મારી તરફ તે ધણે મીત્રાચારી ભરેલો દેખાવ રાખતો હતો, તોખી મને લાગ્યું કે મને પતેલો જાવાને તે સઘથી વધારે ધ્વિતો હતો. તે પતલા બાંધાને, ફીકા ચેહરાનો અને દરદી દેખાવનો એક જવાન હતો. તે સારી કેલવણી પામેલો દીસતો હતો. તે અવારનવાર આવીને મારી સાથે વાત કરતો હતો. તેની મુખ્ય વાતચીત, માણસ જાતની પોતાના બાઈબિધો તરફ ઉદારપણે અને દયાથી વરતવાની ફરજ વીશે હતી. પોત્તીસવા લાગ્યો તરફ તે ખુલો અભાવ દેખાડતો હતો. હાલની ચોરી કરનાર શખસ જો પકડાય, તો તેને જતો મેલવાની બલામણુ તે બહુ બાર મેલીને કરતો હતો.

૫૦ ધુપા પોલીસખાતાનાં બેદરબો.

આ ગ્રહસ્થ ચોર છે, એમ મારા મન માં નકી ઠરાવ કરી તેની પર મેં મજબુત દે-ખરેખ રાખી. ચોર મલ્યો, એટલે હવે તેની સામેનો પુરાવો મેલવવાને મને સ્વભાવીક રીતે બધીરાઈ લાગી.

ત્રણ દીવસ તેની સાથે સારી રીતે વાત ચીત કરવા પછી મેં ખાતરી કીધી કે, તેજ ચોર છે; અને તે પછી તેના રેહવાના ઓર-ડાની જગા મેં જોઈ રાખી. જંદર અને બી લાડી વચ્ચે જવું વેર હોય છે, તેવુંજ વેર એક ડીકટીવ અને ચોર વચ્ચે હોય છે. ચોરો અ-મને ધીકારે છે. અને અમે તેમને ધીકારયે છીએ. પેલા ગ્રહસ્થ ચોર છે એમ ખાતરી થતાં તેની તરફ મને ધીકાર છુટવા લાગો તેની સાથે એક ઘેરમાં વસવું, મને અકાઈ થઈ પડ્યું. જલદીથી તેની સામે પુરાવો મેલવી આ કામથી પરવારી જવાની ઉતાવળમાં હું પડ્યો. તેના ઓરડાની ઝડતી લેવાનીજ ઓટી માત્ર હતી. તે મેહલમાંથી ગેરહાજર હોય તેવી વેલાએ એ કામ બની શકે, માટે તેવી તકની હું રાહ જોવા લાગો. બેજ દીવસમાં મને તે તક મળી. બાંધીમારની સજા કહાડી નખાવ-વાની હીલચાલને લગતી એક સભા મેલવાની હતી, તે સભામાં હાજર થવા માટે મારો

દયાલુ મીત્ર મેહેલમાંથી ગયો. અલખતાં અપરાધી વરગો તરફ તે હંમેશાં દીલસોજ દેખાડતો તો, એટલે આવીસભામાં તેને જવા વીના કેમ ચાલે ? એક તરફ તે મેહેલમાંથી ગયો અને બીજી તરફથી મેં ઉમરાવને ફેરવાડ્યું કે, કાંઈ અગતનાં કામ સર.હું તમને ઉતાવલે મલવા માંગું છું. થોડાજ વારમા તે ઉમરાવ મારી પાસે આવી લાગો. મેં તેને જણાવ્યું કે, તેની ચોરાયલી મતા હું તેને સવાધીન કરવાને થોડાજ વખતમાં શકતીવાન થઈશ. એમ જણાવી હું તેને મેહેલના અંદરના ભાગમાં લઈ જવા લાગો.

થોડેક ચાલીને તેણે મને પુછ્યું, “તમે મારા મેહેલના સઘલા ઓરડાઓ અને જગાઓ જાણો છો ? તમે નવા માણસ હોવાથી હું ધારું છું કે, સઘલી જમા તમને અખર નહીં હશે.”

મેં જણાવ્યું, “તે વીશે તમે નર્મીત રહેા. મારા ધૂંવાની રહે એવી બાબતોની માહિતી પેહલી મેલવવાની મારી ફરજ છે, અને તે મુજબ અહીં આવવાને પેહલેજ દીને તમારા મેહેલના સઘલા ભાગો હું જોઈ સુકયો છું.”

મારો આ જવાબ સાંભળી તે ગુપચુપ મારી પુડ ચાલવા લાગો. પેલા જવાનના આ રડા આગલ હમો આવી અટક્યા. તે આરડાનાં ખારણાને તાલું દીધેલું હતું. પણ ઘર ફાડવાનો સધલો સામણ મેં સાથે લીધેલો હતો. એ ટલે તેમાંથી એક હથયાર કહાડીને તે વતે હું તાલું તોડવા જતો હતો. તેવામાં પેલા ઊમરાવે મારે હાથ પકડી મને અટકાવ્યો.

“તમે બુલતા હશે,” તે બોલ્યો. “આ આરડો તો મારા દીકરાનો છે.”

તેણે મને અટકાવ્યો ખરો, પણ પોતાના દીકરાનાં પ્રમાણીકપણાં વીશે તેની ખાતરીજ હશે, એમ મને લાગ્યું નહી. તેના ચેહરાપર ધાસ્તી અને દુખ પ્રગટી નીકળ્યાં હતાં.

મેં તેને કહ્યું, “હું બુલતો નથી. મારે મારી ફરજ બજાવવી જોઈયે. પણ તમે નચીંત રહો. હું એ વાત ડોઢને જણાવનાર નથી. અત્યાર સુધીમાં તમારા સીવાય બીજા ડોઢનેબી મેં એ વાત જણાવી નથી.”

આ દીલાસાથી નચીંત થઈ તે ઊમરાવે મને મારે કામ આગલ ચલાવવા દીધું. મેં તાલું બાંછીને પેલા આરડો ઊઘાડ્યો, અને અમે બંને તેમાં દાખલ થયા. એ આ રડામાં છેક અંદરના ભાગમાં એક મોટો ડોઢલો

પડેલા હતા. તે તરફ મારું ધ્યાન એંચાયું. મેં તે કોઠેલા ઊંઘાડ્યો. તેમાં પેલાં ચોરાવલાં સઘલાં વાસણો અમારી નજરે પડ્યાં !

આ દેખાવ જોતાં પેલા ઉમરાવનો ચે-હરો બદલાઈ ગયો. યુસા બરયા દેખાવથી તે ચોરડાની બહાર નીકળ્યો અને તેની પાછલ હું બી ગયો. પોતાના લખવાના ચોરડામાં તે ગયો, અને ત્યાં પોતાની બેંક પર એક એક મને લખી આપ્યો. તે એક લઈ હું મેહલમાંથી નીકળ્યો, કેમકે હવે ત્યાં મારું કામ રહ્યું નહતું. મેહલમાંથી નીકળવા આ ગમજ પેલા બુઢા કારબારીને મેં જણાવ્યું કે, ચોરીના પતો મને એમ લાગતું નથી માટે હું પાછો જઈ છું.

આવા એકે આખરદાર ઉમરાવનો બેટો પોતાના આપની નાની સરખી મીલકત, જે પાછલથી માડે વેડે પોતાનાજ સવાધીનમાં આવે એમ હતું, તે ચોરવાનું મન કરે એ મને નવાઈ નેડું લાગ્યું. પણ પાછલથી મને તેનું કારણ સમજ પડ્યું. તે જવાનને ચોરી કરવાનું માત્ર દીવાનાપણું લાગેલું હતું. આગલખી તેણે એવીજ રીતે કેટલીક નજીવી ચીજોની ચોરી કરી હતી, એમ મને એક અકસમાત બનાવથી માલમ પડ્યું.

એ જવાન પેહલાં લશ્કરમાં નોકરી રહ-
યો હતો. તેના બાપના વગથી તેને એક નાના
અમલદારનો જગા મળી હતી. તે સારી ફેલવ-
ણી પામ્યો, મલતાવડા સવભાવના અને ઘણો
અંદાજસર રેહનાર માણસ હતો. પોતે અંદા-
જસર રેહનાર હોવા છતાં બીજા માણસો મા-
ણસોની સંગત તરફ તે ખુબો અનગમ બતા-
વતો હતો નહી, પણ તેઓ સાથેબી તે સારી
રીતે વરતતો હતો. આથી સઘલા અમલદારો-
નો તે માનીતો થઈ પડ્યો હતો, પણ તેનું એ
માન થોડોજ વખત રહ્યું. તે લશ્કરમાં દાખલ
થવા પછો થોડી મુદતે, તેના બાઈબિંધ અમલ-
દારોને લગતી તરેહવાર નાની નાની ચીજો ચો-
રાવાની ફરયાદ ઉઠવા લાગી. આજે કોઈની વી-
ઠી ચોરાતી, તો કાલે કોઈનું ઘડયાલ ગેપ થવા-
ની ફરયાદ સંભલાતી, તો વલી ખીજે દીને કોઈ
ની સોનાની તપકીર લેવાની દાખડી યુમ થયલી
જણાતી. એ રીતે કેટલાક દીવસ સુધી ચાલવા
પછી, ચોરનો પતો લાગે. સરવને અજાણી
સાથ માલમ પડ્યું કે, તેમનો માનીતો અમલ-
દારજ આ ચોરીઓ કરતો હતો. આ બાબદમાં
કાયદાસરના ઉપાયો લેવાને કેટલાક અમલદાર
તઘવાર થયા, પણ એકે વચે પડીને સમજું માં-
ડી વલાવડું. તે વચે પડનાર ગરુચે માથે લીધું

કે, આ જવાનને લશ્કરમાંથી જતો રહેવાને હું સમજાવીશ. એ સરતે સઘજાઓ તેની સામે ક-શો જીપાય લેવાનું માંડી વાલવાને કબ્જા થયા. પેલા ગ્રહસ્થે આ જવાનને કોઈની બાહુએ લ-શ્કરી નોકરી ઉતાવળે છોડી જવાની ભલામણ કીધી. એ વાત અલખતે તેણે ઉપકાર સાથ ક-બ્જા કીધી. આ અંચીતા બનાવ અને તેની નામોશીની અસરે તેનાં મગજ પર ઘણું દયા-ણું કરવાથી તેની તખ્તીયતમાં ખીગાડો થઈ આ વયો, અને તેથી માંદગીનાં કારણે તે નોકરી પર થી લાંબી મુદતની રજા મેલવી શકયો. તે પછી તેણે રાજનામું આપ્યું.

લશ્કર છોડવા પછી તે રાજદુવારી કામોમાં ધ્યાન આપવા લાગો, અને શેવટે પારલામેંટમાં વટીક દાખલ થયો. જે વેલા તેણે પોતાના બાપનાં વાસણો ચોરયાં તે વેલા તે પારલામેંટ ના એક મેમ્બરનો અધીકાર ભાગવતો હતો; અને આજ દીન સુધી તે પારલામેંટમાં ખીરાજે છે. કોઈની અગતયની બાબદ પારલામેંટમાં એવી પસાર ન થઈ હશે, જેના સંબંધમાં આ જવાન ગરહસ્થે પોતાના કામિલીયત ભ-રયા વીચારો જાહેર કરયા ન હોય. તેની કામે લીયત અને અંચલાઈ સઘલી તરફ આશકારો અને તે માટે તે માન મેલવે છે.

૫૬ છુપી પાલીસખાતાંના બેદબરમા.

એ જાણીતા રાજ્યાધીકારીનાં દીવાના પણાંની વાત ઘણાજ થોડા માણસોને ખબર છે, અને તેઓમાના એક જણે મને તેની લશ્કરી નોકરી પેલાની કારકીરદી જણાવી હતી. તેનાં બદલામાં મેં તેને પેલાં ચોરાચલાં વાસણોની વાત કહી હતી. તે બનાવ પારલામેન્ટની એક ચુંટણી પેલા બનયો હતો. આમગ્ની સભામાં એક પરગણું તરફથી જગા લેવાને આ ઉમરાવ જાદાને ઘણાક ચુંટણી કરનારાઓએ અરજ કરવાથી, તેણે પોતાની અસલ જગા પડતી મેલી આ જગા માટે ઊમેદવારી કીધી. તેની સામે ખીજે એક ગ્રહસ્થ બાહર પડયો, અને તેને મત મેલવી આપવા માટે હું એક ખીજા ધણીની સાથે મંત્રી મેહનત કરતો હતો. અમારાવાલા ઊમેદવારના હરીફની લશ્કરી કારકીરદીની મારા સાથીને ખબર હતી, તે તેણે મને કહી, અને તેના બદલામાં મેં તેને ખીજી વાત કહી. એવા માણસને હાથ અમારા પરગણાંના લાભો જલવવાનું કામ જવા દેવાનું અમને ઠીક લાગ્યું નહીં. અમે ડેરાવ કીધો કે, કોઈખી રીતે તેને ચુંટી કહડાતો અટકાવવો તો જોઈયે. પણ તે કેવી રીતે કરવું? તેને જાહેર રીતે ખુલ્લા પાડાને એક સારા માણસની આખરને નુકસાન કરવાનું અમને ઠીક લાગ્યું નહીં. શંકે

મારા સાથીએ તેનાપર એક સભયતા ભરેલો કાગળ લખીને તેને એ ઊમેદવારી છોડી દેવાની અરજ કીધી. તે કાગળ નીચે મુજબ હતો:—

“સાહેબ, તમારી ઊમેદવારીની સામે થવા ની મને બહુ દલગીરી ભરી ફરજ પડી છે. તમારી લશ્કરી કારકીરદી સાથે જોડાયેલા તથા બીજા કેટલાક અનગમતા બનાવોની મને ખબર હોવાથી અમારાં પરગણાં તરફની તમારી ઊમેદવારી સામે વાંધો લેવામાં મને એક રાજદુવારી ફરજ બળવવી પડે છે. એ ફરજ અદા કરવા વીના મને ચાલતું નથી. તમારીપર કાગળ લખીને એક અનગમતી યાદદાસત પાછી તાજ કરતાં મને બહુ એદ થાય છે. હું ઈચ્છું છું કે, એ ફરજ કોઈ બીજાને હાથ જતે. પણ બીજા એક વધારે દુષ્પ્રદાયક ફરજ બળવવી નહીં પડે, એવા ઈરાદાથી મને હાલનો કાગળ લખવો પડ્યો છે. જો તમે હાલની ઊમેદવારી છોડી દેઓ, તો તમારા જોવા એક માન પામેલા માણસ સામેની કેટલીક અનગમતી વાતો બહાર મેલવાની ફરજમાંથી હું મોકલો થઈ શકીશ. આશા છે કે, તેવી દુષ્પ્રદાયક ફરજ મારે માથે આવી પડતી તમે અટકાવશો. તમેએ મારી માંગણી બાહાલ રાખવાથી સંઘલી ચીંતા મટી જશે, અને આપણ બંનેને કેટ

બીક અનગમતી મેહનત લેવી પડશે નહીં. મને તમારી સામે કશું પેર નથી, પણ માત્ર એક જાહેર ફરજ બજાવતાં મને આ કામ કરવું પડ્યું છે. તમારા જેવા સમજીતુ ગરહસ્થ મારી માંગણીનું વાજબીપણું તરત જોઈ લે, એ વીશે મને શક નથી. છેલ્લી ધડી સુધી હું આશા રાખીશ કે, તમે મારી માંગણી સવીકારશો. તમારા જેવા માનવંત ગરહસ્થની ઉમેદવારી સામે બાથ બીડી મને બહાર નીકળવું પડે, અને લોકોને જણાવવું પડે, કે આ ગરહસ્થ ચોરી કરવાનાં દીવાનાપણું જેવી નબલાઈને વશ થયેલા હોવાથી પારલામેન્ટમાં આપણા લાભો તપાસવાને નાલાયક છે, એ ખત્રીત મને ગમતું નથી. એવી દુષ્પદાયક ફરજ બજાવવા કરતા બીજો કોઈ બીધરતો મારગ લેવાને હું તકિયાર છું. મેં તમોને સુચવેલા મારગ કરતાં બીજો કોઈ વધારે સારો દીસતો નથી, એટલે તે તમો સ્વીકારશો એવી આશા રાખી હું સમાપત કરું છું.”

આ કાગલથી ધારેલી અસર થઈ. પેલા જવાન ઊમરાવે અમને કાગલ લખીને યા બીજી કોઈ રીતે પાઘરો જવાબ વાલ્યો નહીં, પણ તેણે પોતાની ઉમેદવારી છોડી દેઈને અમારી મરજી રાખી. પોતાના ચુંટણી કરનારાઓ પર તેણે એક કાગલ લખી જણાવ્યું કે, મારી આ-

ગલી જગાના ચુંટણી કરનારાઓ મને પોતા તરફ આવવાને બહુ આગ્રહ કરે છે, માટે તમારી તરફથી ઊમેદવાર થવાનો વીચાર માંડી વાલવાની મને ફરજ પડે છે.

તે અમારું ગામ છોડી થોડાજ વખતમાં જતો રહ્યો. તેની અસલ જગાપરના ચુંટણી કરનારાઓએ તેને પોતા તરફથી એકવાર ફરીથી પારલામેન્ટમાં મોકલ્યો. આજ સુધી તે પારલામેન્ટમાં બોરાજ છે. અને એક કાળેલ રાજદુવારી તરીકે માન પામે છે. તેનાં દીવાનપણાની અસર તેનાંમાં હજી રહી છે કે નહીં, તે વીશે મને કશી ખબર મળી નથી. આ જવાન ઉમરાવની નબલાઈપર તેનાં દાલત અને દરજ્જાને લીધે ઢાંકપીછોડો થયો છે, પણ કોઈ ગરીબ હાલતનાં માણસમાં એ જાડ કેટલીક જુકથાન કરનારી થઈ પડે, તેનો વીચાર સેહલ છે.

વારતા ત્રીજી.

એક વકીલનાં કાવત્રાં.

થોડાક મહીનાની વાત ઉપર, લંડનના એક જાણીતા વકીલ મને પોતાનું એક કામ સોંપ્યું હતું. એ કામમાં જેમ તે વકીલને તેમ

મને પોતાને ઝાઝો લાભ ન હતો. એક તરફટયો વકીલ, એક મોટી મીલકત પચાવી પડ્યો હતો, તેનાં કાવત્રાંઓ પકડી કહાડીને તેને સળ ક-રાવા તથા તે મીલકત તેના ખરા હકદાર વારે સને સવાધીન કરવાને લગતું એ કામ હતું. તે મીલકતનો ખરો વારેસ એક ગરીબ પણ પ્રમાણીક માણસ હતો. તે બાપડાએ પોતાની મીલકત પેલા તરફટયાના પંન્નમાંથી છોડવવાને ઘણાં ફાંફાં મારવા પછી, શેવટે મને રોકનાર વકીલનો આસરો શોધવો પડ્યો હતો. એ વકીલ ઘણો બલો માણસ હતો, અને કશાખી બદલાની આશા વીના તેણે પેલા ગરીબ માણસનો વાજ ખી ઇનસાફ થયલો જોવાની ઈછાથી માત્ર આ કામ માથે લીધું હતું. તેની બહી નેમ મને પસંદ પડવાથી, તેને મારી બનતી મદદ કરવાને હું ખુશીથી તઇયાર થયો.

એ તરફટ પકડવામાં મેં પોતે કેવી રીતે ભાગ લીધો તેનું વરણન કરવાથી આ વારતા લાંબી થઇ પડશે, માટે તે પડતું મેલી સધલા મુલ બનાવોનો સીલસીલાખંદ હેવાલજ આપવાનું ઠીક થઇ પડશે.

૧૮૬૧ ના જુલાઇ માસમાં, ચોરકશાયર પ્રગણાનાં એક ગામડાંનાં હોટલમાં જીથરા પીથરા દેખાવના એક પુરુષ અને સ્ત્રી આવી

ઉતરયાં. હોટલમાં થોડોજ વખત ઉતરવા પછી ખંને ઘણો ઘણીયાણી ગામમાં ફરવા નીકળયાં. તેઓ બાણે કોઇ માણસને શોધતાં હોય તેવી રીતે દરેક પાટોયાં વાંગતા અને દરેક જગા બારીકોથી તપાસતાં ફરતાં હતાં. અરધો દીવસ એવી રીતે ફરવા પછી, પોતાની શોધમાં નીપ ફલ થયાં હોય એવે દેખાવે તેવો હોટલમાં પાછાં ફરયાં. અહીં આવી તેઓ જમવા બેઠાં, અને તે પેજા હોટલવાલો તેઓ આગલ ઉભો રડુયો હતો. જમતાં જમતાં પેજા મરદે હોટલવાજાને પુછ્યું, “તમે બીજયમ જનસનને એલખો છો?”

તે બોલ્યો, “હા, તે જ્યારે ઉધ્યાત હતો, ત્યારે હું તેને એલખતો હતો.”

“ત્યારે શું તે હાલ મરી ગયો છે?”
પેજા બોલ્યો. “અરે શું મારે ગરીબ બાપ ત્યારે મરી ગયો! તે ક્યારે મરી ગયો? તેને ક્યાં દાટ્યો છે?” આ બોલો બોલી તે રડવા લાગો.

પેજા હોટલવાલો શકમંદ સવભાવનો માણસ હતો. મરનાર જનસનનો આ માણસ છોકરો હોય, એમ તેના માનવામાં આવ્યું નહીં. તેણે પોતાનો શક ખુઝી રીતે પેજાને કહી સંબજાવ્યો. તેને અપમાન લાગશે તેની

તેણે જરાબી દરકાર કરી નહી. પણ એટલામાં
મીં ફરીમેન નામનો તે ગામનો એક રહેવાશી
તયાં આવી ચડ્યો. મીં ફરીમેન ધણી
અનુભવી અને ખોલ્લી એલખાણ પીછાણતો
માણસ હતો. તેની આગલ પેલા હોટલવાલા-
એ આ નવા વાત કહી સંભલાવી

મીં ફરીમેન આ અંજણા ચપ્પસની
આગલ આવ્યો. અને થોડોવાર ટીકી ટીકીને
તેની તરફ જોવા પછી, બહુ હરખથી તેના
સાથ શકલાડ કીધો, અને ખોલી ઉઠ્યો. “હા,
તે તું જ છે! તારાં આપ ધડી ધડી તને યાદ
કરતો હતો. ખારીકોથી જોતાં તારા આપને તું
તદન મલતો લાગે છે.”

આ રીતની એલખાણ થવા પછી બંને
જણ બહુ લાંબો વખત સુધી વાત કરવા લા-
ગા. જનસન પોતાના મરનાર આપને લગતી
દરેક હકીકત મીં ફરીમેનને પુછતો હતો, અને
મીં ફરીમેન તે હકીકતો જણાવવાના અટલામાં
તેની જુદી જુદી મુસાફરીઓના હેવાલ માં
ગતો હતો.

અતરે વાંસતારને જણાવવાની જરૂર છે
કે, આ જનસન નાનપણમાં બહુ ભટકતા સ્વ
ભાવનો હતો, અને અગવાર વરશની વયે
આપ પાસેથી નાહાશી જઈને વાંહાંણમાં આકરી

રહ્યા હતા. તે પછી વાહાણ આતાંની નોકરીમાં તેણે આલીસ વરસ ગુજરી જુદા જુદા ઘણા દેશમાં મુસાફરી કરી હતી. એ ધંધામાં પહોંચો યા કીરતી તેણે મેલા વી ન હતી, અને શેવટે નાતવાનીને સખએ પચાસ વરસનો વયે નોકરી પરથી એકાંતવાસ થયો હતો. એ વેલા તેને પોતાનાં માખાપ ખડુ યાદ આવવા લાગ્યાં, અને તેથી પોતાને વતન પાછો ફર્યો, જ્યાં આવતાં વાર શું શું ખનાવો ખનયા તે આપણે ઉપર જોયું છે. મીં ફરીમેનથી તેને માલમ પડ્યું કે, તેનાં માખાપ તથા બાઇએન મરણ પામ્યાં હતાં. પણ મીં ફરીમેને તેને એક નવાઈ સરખી ખબર આપી હતી. તે એ હતી કે, જનસન એક વાંધામાં પડેલી મીંજકતનો વારસા હતો. જનસનના મરનાર બાપે મીં ફરીમેનને એ વાત કહી હતી. તે એવી મતલબની હતી કે, તેની સાતમી આઠમી પેઢીની કોઇ એ સ્ત્રીએ પોતાનાં કુટુંબની મોટી મીંજકત કોઇ પાદરીનાં નામપર ચડાવી ગઇ હતી. તેઓએ તે મીંજકત તે પાદરી અને તેના વંશજોના નામપર કરી આપી હતી, અને તે સાથે એવી સરત નાંડી હતી કે, જ્યારે તે પાદરીના વંશમાં કોઇ ઇજ વારસા નહીં રહે ત્યારે સંધનો મીંજકત

પાંક્તી તેઓના ને હકદાર વારસ હાથાત હોય તેને મળે. એ વસીહતની શરતો ઘણી ગુચવણુ બરી હતી. જનસનની વડવીઓએ એ કારણે બે વકીલોને મજકુર મીત્રકતના ત્રસદીઓ તરીકે ઠરાવવા હતા. તેમાં એક વકીલ તો તે વસીહતનામું ઘડનાર હતો. તેનું નામ મીં સલીકી કરી હતું.

એ વસીહતનામું થવા પછી તે કરનાર ખંને બાપુઓ મરણ પામી હતી. તેઓની પાંક્ત તેમનો એક ત્રસદીખી મરણ પામ્યો હતો. તે પછી મીં સલીકી વકીલ એકલોજ ત્રસદી હાથાત રહ્યો હતો. મીં સલીકીનો હાથાતો માંજ પેલો પાદરી તથા તેના સધલા વારસો એક પછી એક મરણ પામ્યા. છેલ્લો વારસ મરણ પામવા પછી, જનસનના બાપનો તે મીત્રકત બિપર કાયદા પ્રમાણે હક પુગનો હતો. પોતાનો તે હક દેખાડવા માટે તે મીં સલીકી આગલ ગયો, પણ મીં સલીકીએ તેને જણાવ્યું કે, તેની પોતાની ઘણીયાણી તે મીત્રકતની હકદાર વારસ હતી. તેનાં કારણમાં તેણે જણાવ્યું કે, ને સ્ત્રીઓએ અસલ વસીહત કર્યું હતું, તેઓની વધારે અતજગની સગી તેની ઘણીયાણી હતી. અને તેથી એ મીત્રકત તેણીને મળશે. જનસનનો બાપ આ હવાલો સાંજીની મુઠે

મોહડે પાછો ફર્યો. તેની ખાતરી હતી કે, મીંડલીકી વકીલે આ સમયે તરફતે રમ્યું હતું. તેણે ઘણા વકીલોની સલાહ લીધી, પણ તેઓએ કહ્યો હતો કે મોટા ખર્ચ થવાનો બચ આપવાથી તેને નાચાર થઈ એસવું પડ્યું. તેટલાં મીંડલીકી મરી ગયે, આથી જનસને પાછું એકવાર નસીબ અજમાવી જોવાના વીચારથી તેના બેટાની મુલાકાત લીધી, જે પણ એક વકીલ હતો. જવાન સલીકીઓ પોતાના બાપ જેવાજ માલમ પડ્યો. જનસનના દાવા વીશે પોતે તદ્દનજ અજાણપણું બતાવ્યું, અને એ બાબદ પોતે કંઈ સમજતોજ નહોત્ય તેવું ડાહ્યા ધાલ્યું. એ પછી બુદ્ધા જનસને વધુ કોશિશ પડતી રહી. પણ તેણે મીંડલી-મેનને પોતાની મરનાર વડવીઓનાં વસીયત નામાંની એક નકલ આપી રાખી હતી, અને તેને કહ્યું હતું કે, મારો બાવાયલો બેટો કદો પાછો મલે તો તેને આ વસીયત આપીને સમજી વીગત સમજાવજો. મીંડલીમેને તે ફરજ અદા કરી પોતાના મીત્રના આ પાછા મલેલા બેટાને તે સમજી વાતથી વાકેફ કીધો.

તેઓ બંનેએ ડરાવ કીધો કે, હાંડનના કોઈ કાબેલ વકીલનો સલાહ એ બાબતમાં લેવો તે મુજબ હાંડન આવી તેઓએ એક પ્રમાણિક

વકીલ શાધવા માંડ્યો. પણ તેઓને તેથી જીલ
દીલ કીમતના એક વકીલ નામે મીં બારકીંગ
મલી ગયો. મીં બારકીંગ દેખાઇને ઘણો આ-
બરહાર અને નમનતાઈ બરેલો હોવાથી, તેના
આહારના દેખાવપર આ બંને ગામડયાઓ
કગાઈ ગયા. તેઓએ તેની આગલ સઘલી
વીગત રજી કીતી, તથા બની શક્યા એટલા દસ
તાવેજો તેને સવાધીન કીત્યા. જનસન અને
તેના મીત્રને કેટલાક ધકા ખવાડીને પછી શેવટે
મીં બારકીંગે કોરટમાં ફરયાદી નોંધાવી. એટ-
લા દુક અરસામાં તરેહવાર બહાને મીં બાર-
કીંગે જનસન પાસે એટલાં બધાં નાણાં ઓઢા-
વ્યાં, કે બનીષય માટે તે બાપડો ગભરાટમાં પડ-
યો; પણ ગાદી દોલતની આશાને લીધે તેણે
મુગે માંડડે તે ખરચ ખમયો.

ફરીયાદી નોંધાવા પછી તેને લગતી
નોટીસ, મીં બારકીંગે પરતીવાદીઓને કાયદા
સરના વખતની ઘણી મુદત આગમજથી પુગા-
ડી. મીં બારકીંગનું આ કામ તદ્દન અઘતીટ
હતું, પણ પોતાના વકીલ બાઇબંજને પોતાના
ખચાવ તઈવાર કરવાને પુરતો વખત આપીને
તેને લગાર ખુશી કરવો એવી તેની નેમ હતી.

નોટીસ, મરનાર મીં સલીફીના પિટા,
મિટીઓ, જમાખઓ વગેરેપર પુત્રાડવામાં આવી

હતી; કેમકે તે સરવેનો મજકુર મીલકતમાં બા-
ગ હતો. જવાન સલીકી પોતે વકીલ હતો,
તોપણ પોતાના બચાવ માટે તેણે બીજા ક-
લીયરસાઈટ નામે વકીલને રોક્યો હતો. નો
ટીસ પુગવા પ્રછી, થોડીજ મુદતે મીં કલી-
યરસાઈટે પરતીવાદીઓ તરફથી વાદીના હીમા
યતી મીં બારકીંગની ભિટ લીધી. મીં બાર
કીંગે મુદત આગમજ નોટીસ મોકલાવીને
પરતીવાદીઓને પોતાના બચાવ માટે 'તથયાર
થવાની તક આપી તે માટે મીં કલીયરસાઈટે
ઉપકાર માનયો; અને કહ્યું કે, એ ઉપકારના
બદલામાં માફ કુજ પોતાના બચાવના સઘજા
પુરાવા તમોને દેખાડવા માંગે છે. તેણે એ
પુરાવા તરીકે કેટલાક દસતાવેજ બતાવીને સ
લાડ આપી કે, પરતીવાદીઓના બચાવ મજ
બુત છે, અને વાદી બીચારો અબણ અને
અણસમજુ માણસ છે, માટે તેને નકામો મે
હનત અને ખરચ નહી પડે એવી ધાર-
ણાથી પરતીવાદીઓએ દયા આપને પોતા
ના સઘજા પુરાવાઓ તેની આગલ બોલા
કીધા છે.

મીં બારકીંગે પરતીવાદીઓના આ
બુલાપણું માટે તેમનો ઉપકાર માનયો, પણ
વાદીના દાવો મજબુત છે, એવી પોતાની આ
તરી જણાવી.

બંને વકીલો આમણુ સામણુ એકમે-
કની લાયકીની વખાણુ કરીને છુટા પડયા,
અને જતી પેન્ના મીં કલીયરસાઘટે મીં બા
રકીંગને જણાવયું કે, મીં સલીકીને ગામ પ
ધારવાની તસદી જે મીં બારકીંગ લેશે તો,
મીં સલીકી મુકદમા બાબત કેટલીક વધુ વા-
તચીત તેની સાથ કરશે.

મીં બારકીંગે આ નોતરું બાડાલ રા-
ખયું; અને મીં કલીયરસાઘટની મુજાકાતની
સધલી હકીકત પોતાના કુલ મીં જનસનને
લખી વાલી.

તે વાત જાણનાંજ જનસન લતડન
આતે પોતાના વકીલ આગલ દોડી આ-
વયો. તેણે મીં બારકીંગને સલીકીની મુજા-
કાત લેવા સામે મના કીધી. તે બોલયો કે,
એ મુજાકાત જે ખમ બરેલી થઇ પડશે. પણ
મીં બારકીંગે તે વાત માની નહી. તેણે જ-
ણાવયું કે, એ મુજાકાતથી આપણા દાવાની
મજબુતી વીશે હું જવાન સલીકીની આતરી
કરીશ. વલી તે બોલયો કે, કદાચ એટલી હદ
સુધી હું કાવી શકીશ, કે પરતીયાદીઓ ગભ
રાઇને પોતાના વાધો છોડી દેશે, અને મુકદ-
માનું કામ આગલ ચલાવાનીમી જરૂર રે-
હશે નહી.

થેવટે જનસને આ મુલાકાત ઊપર પોતાનો બહાલી આપી. મી० બારકીંગ લંડનથી નીકળીને પરતીવાદીઓને ગામ આવી લાગે, તેઓએ તેને પોતાને ત્યાં ઊતારે આપે, અને તેની ઘણી સારી રીતે પરણાગત કરવા માંડી. પોતાના કુલના હરીફોને ત્યાં એક બે દીવસ રહીને મી० બારકીંગે તેમની પરણાગત સારી રીતે ભાગવી. તેઓ વચે થું બન્યું, તે કોઈને ખબર નથી; પણ મી० બારકીંગે પાછો ફરીને પોતાના કુલને જે સલાહ આપી, તે પરથી વાંચનાર તે વીશે કાંઈ અટકલ કરી શકશે.

મી० બારકીંગે જનસનને તેડાવીને કહ્યું “સામી બાજુવાલાઓનો દાવો જોકે ખોટો છે, તોપણ તેમનો ખયાલ મજબૂત છે. તેઓ ખાસે પક્ષિાનું જોર છે, એટલે ચુનંદા બારીસટરોની મદદ મેલવીને તેઓ લડશે. તેઓ સાથે હરીફાઈમાં ઊતરવાને આપણે બહુ ખરચ કરવો જોઈએ; પણ તેની તમારી ખાસે જોગવાઈ નથી. આપણે દાવો વાળખી છે, પણ તેનું વાળખીપણું પુરવાર કરવા માટે આપણને બહુ મેહનત અને ખરચ કરવાં જોઈએ. સામેવાલાઓ જેવા બારીસટર જે તેવાજ કામિલ બારીસટરો આપણે સેવા જોઈએ; અને તે

ખારીસઠરો એક બે નહી, પણ આઘામાં આઘાં
ત્રણ નોહજી. એ સધલો ખરચ તમા કરી
શકશે ? ”

જનસન આ વાત સાંભળી અભયખી
માં પડી ગયો. તેને માટી માટી આશા આપીને
મી. ખારકીંગે પેહલાં ખાહાર પાડ્યો હતો.
અને તે આશામાં તેની પાસથી પુશકલ પછસા
કહડાવયા હતા. તે વેલા ને ઊલટ બરયા ખાસો
તે ખોલતો હતો, તેથી તદ્દન ઊલટીજ થય તેની
વાતચીતમાં આજે જણાઈ.

મી. ખારકીંગ તેનો ગબરાટ ચેતી ગયો.
જનસનને હવે દીઝાશો આપતો હોય, તેથી હ-
પથી તે ખોલયો, “પણ હજી આપણા હાથ
માં એક રસતો ખાકી છે.”

“ તે શું છે, તે ખેરખાની કરી જણા-
વી દેવો,” જનસન લગાર અધીરાઈથી ખોલી
ઊઠ્યો. પોતાના વકીલપર હવે તેને શક આવ-
વા માંડ્યો હતો, અને તેથી તે મનમાં ખહુ
ફક્કડતો હતો.

મી. ખારકીંગ ખોલયો, “ તે એજ કે,
જો તમારી મરજી હોય તો એ ખાખદનો સમ-
જીતથી નીકાલ લાવવાની કાંઈ ગોઠવણ કરે ”

“ સમજીતી ! ” જનસન ખુશ પાડી ખો-
લયો. “ નહીં કદી નહી, મારો વાળખી હક

હું કદી છોડી નહીં દેઈશ. મારા વાજબી દાવા કરતાં એક અરધીબી ઓછી હું લેઈશ નહીં. મારા ગરીબડા બાપની ઇચ્છા મુજબ, પેલા લુન્ના સજીકોનાં તરકટ ઉઘાડાં પાડવાનો મારો પકો ઠરાવ છે. મારી મીલકત પુરેપુરી લેવા વીના હું રહેનાર નથી. ”

“ પણ શેઠ મારા, ” બારકીંગ બોલ્યો, “ તમાબીજી બાબતોનાંબી કંઈ વીચાર કરશે કે નહીં ? તમે બધી વાત કરો છો ખરા, પણ તે માટે તમારામાં તમારી શક્તી કેટલી છે, તે તમે જાણો છો ? એવા મજબૂત હરીફ સાથે લડવામાં કાંઈ થોડો જોખમ નથી. તેઓ કાંઈ એકજ કોરડાનો ચુકાદો સ્વીકારીને બેસી રહવાના નથી છેલ્લી હદ સુધી ધનસાફ મેલવવાને તેઓ તમયાર છે. એક કોરડામાં હારવા તો, બીજી કોરડાને તેઓ અપીલ કરશે. તયાંથી હારવા તો, પારલામેન્ટ સુધીની પોતાની ફરયાદ લેઈ જવાને તેઓ ચુકશે નહીં. તે બધું કરતાં ખરમ કેટલો થશે ? આપણને ઓછામાં ઓછા ત્રણ બારીસટર કરવા પડશે. તેમાં બે જણતો ચુનંદામાં ચુનંદા જોઈશે. નાના બારીસટરને ઓછામાં ઓછી વીશ ગીનીની ફી આપવી પડશે. તેથી ચહડતાને તેના કરતાં બેવડું દામ અને સરવથો વડાને ઓછામાં ઓછી પચાસ બીની તો આપવીજ પડશે. ”

“શું એકલા એકને પચાસ ગીતીની ફી આપશો ?” જાનસને પુછ્યું.

ખારકીંગ બોલ્યો, “ખચીતજ. જો તેને એટલી ફી નહીં આપ્યે તો, તે પોતાની ફી ગજવામાં મારીને કળયો કોઇ કાચા ખારીસટરને સોંપી દેછને આપજું કામ બગાડી નાખે. તમે ગભરાવો છો કેમ ? એટલાજ ખરચમાં સઘળું પૂરું થયું નથી. ખારીસટરોની ફી ઉપરાંત ખારીસટરોના કજારકની ફી, ખારીસટરોને મસલે-હત કરવા માટે ભિગા કરવા પડશે તેની ફી, ખારીસટરોના ખાવા પીવાનો ખરચ ઇતિવાદી ઘણું થશે. ?”

“ખાપજી” ! જાનસન બ્રુમ પાડી ઉઠ્યો.

“પણ એ બધું મળીને કેટલું થશે ?”

ખારકીંગ બોલ્યો, પેડલેજ દાહડે આશરે હડીસો પાંજીડ (રૂડી હજાર રૂપયા) તમને ગજવામાંથી કાઢાડવા પડશે. વજી તેમાં મારું તો મું ગણ્યું નથી. આજ સુધી મું અને મારા કલારકોએ તદ્દન મુક્ત કામ કર્યું છે. પણ હવે આવી મેહનત માટે અમોને કાંઈ સારો બદલો મળવો જોઈયે.”

આટલા દીવશ તરેહવાર ખાહણે જાનસન પાસેથી કહડાવેલા પઈસા જાણે પોતાને મલયાજ ન હોય, તેવી રીતે મીઠા ખારકીંગ મુ-

ફત મેહનત કરવાનું ડોલ ધાલવાથી, જનસન બહુ ખીજવાઇ ગયો. તેણે જગાર તોરમાંજ પોતાના વકીલને પુછ્યું, “તમોને વલી કેટલા જોઇશે ?”

બારકીંગ બોલ્યો, “અલખતાં તમારી ગરીબ હાલત જાણવાથી, હું તમારેથી ધણાંની આશા રાખતો નથી. તોપણ અમોનેખી અમારા પેટને માટે મેહનત કરવાની, એટલે—

“પણ તમને કેટલું જોઇશે, તે બોલોની?” જનસન બહુજ ચીરડાઇને જુમ પાડી બીક્યો. મી० બારકીંગ થડે પેટે તેને સીસામાં ઉતારવા માંગતો હતો, તે જનસનથી અમાયું નહી.

મી० બારકીંગ બોલ્યો, “અચીત સાહેબ, તમો મને ધણો ગેરઘનસાફ કરાંછો. કંઈ હાંસલ વગર આટલા દીવશ તમારું મેં કામ બજાવવા પછી, તમો મારી સાથે આવી તોછડી વરતાણુક ચત્રાવશો, એવી મને આશા ન હતી. મેં દીલોજાગીથી તમારાં કામ પાછજ મેહનત કરી છે, અને તે પછી તમો જો વરતાણુક મારી તરફ ખતાવો છો, તે મને પસંદ નથી. એવી વરતાણુક હું કદી મુગે મોહડે ખમતો નથી. તમારો મુકદ્દમો પડતો નાખવાને મને ધણું મન થાયછે, પણ કોઇને જુકશાન કરું, એવો મારો સ્વભાવ નથી. માત્ર સાહડી ત્રણસો પાં-

જોડ આખો મુકદ્દમો ચલાવવા માટે હું લઇશ, અને તેટલાંમાંથીજ મારાં માણસોનેખી સમજાવી કાઢાડીશ. પણ જો અપીલ ફોરમમાં મુકદ્દમો જાય, અથવા કોઈ કાયદાની ખારીફી નકી કરવા માટે કુલ ફોરમમાં કામ જાયતો, તેનો ખર્ચ જુદો લેઇશ. હું તમોને આગમજથી ચેતાવીને કામ લેવા માંગુછું. તમારો મુકદ્દમો ઘણો મજબુત છે, પણ કાયદાની કેટલીક ગુચવણોથી ભરેલો છે. વલી સામાવાલા મજબુત છે, અને છવપર આવીને લડશે. એવાં મેહનત ભર્યાં કામ માટે મને ઘણો નહીં તોખી થોડો બદલો તો મજવોજ જોઇયે. ”

આ જવાબ સાંભલતાં જનસનના તો હાંજલ ગગડી ગયા. તેણે જોયું કે, એટલા બધા પહસા મેલવવાની તેની પાસે કશી જોગવાઈ ન હતી. વલી કરજ કરીને એટલાં નાણાં કહડાવે અને પછી મુકદ્દમો હારી જાય તો, બધાં નાણાં પાછાં અદા કરવાનીખી કશી આશા ન હતી. મી. ખારકીંગને અતયાર સુધીમાં જ નાણાં તેણે આપ્યાં હતાં, તેટલાંનોજ ખોજો તેને માટે બહુ ભારે હતો. વલી મી. ખારકીંગની ધમાનદારી પરખી તેને હવે શક ઊતપન થયો હતો. વલી તેને વીચાર આવડો કે, કદાચ જોખમ એડીને મુકદ્દમો ચલાવા પુરતાં નાણાં કહડાઈ, પણ

અધવચ્ચમાં મીં બારકીંગ પ્રતીવાદી સાથે મલી જઈને સુકદમો પડતો નાખતો પછી? બારકીંગ પર તેને હવે બહુ જુસો ઉપજવા માંડ્યો. પેહલાં તેને ઉલટ આપીને ફર્યાદી મંડાવા પછી, હવે વાંધા કાઢીને તેની સઘલી આશા જાંગ કરી હતી. પેહલાં મીં બારકીંગના મીઠા બોલો પર, તેણે બુલાવો આધો હતો. તે સમજ્યો હતો કે, હું છતયા વીના રહીશ નહીં, અને તે આશાથી ઉલટમાં આવી તેણે લગાર છુટે હાથે ખરચ કીધો હતો. તે સઘલો હવે નકામો જવા ઉપરાંત, તેણે બાંધેલી માટી માટી આશાઓથી હવે રદ થઈ પડી હતી. એ સઘલા વીચારોથી તેને એટલો તો ફફડાટ ઉપજ્યો કે, ચાલતું હોય તો બારકીંગના ટોટો તે પીસી નાખતે. તે પોતાના ગુસાને ફાવવા દેતે, પણ એક વક્રીલ સાથે તેને કામલેવાનું હતું એટલે તે અખાડા કરી ગયો. પ્રતીવાદીઓ સાથે સમજુતી કરવાનેથી તેના ધરાદો ન હતો. તેણે તો મકમ ઠરાવ કીધો કે, યાતો પોતાના હક મુજબ સઘલી મીલકત લેવી, નહીં તો તે તદ્દન છોડી દેવી; પણ થોડાં ઘણાંથી તો રાજ થવું જ નહીં. શેવટે, તુરત વેલા ફર્યાદી પડતી નાખવાનો વીચાર તેણે જણાવ્યો.

મીં બારકીંગ બોલ્યો, “ તમો સમજુતી કરવાને રાજ નથી, અને સુકદમો આગલ

અલાવવાના તમારી પાસે પધસિા નથી. આથી રસતો માત્ર એજ બાકી રહ્યો છે કે, કોરટને ફરયાદી કાણડી નાખવા માટેની નોટીસ આપવી. જો એ નોટીસ આપશે નહીં તો, ફરયાદી નીકલે તે વેલા વાદીની ગેરહાજરીને લીધે ખરચ સીકે પરતીવાદીના લાભમાં 'હુકમનામું' થશે; જો તમોને બહુ ભારી પડી જશે. તે હુકમનામું અદા કરવાનાં નાણાં તમારી પાસે નહી હોવાથી તમને જલમાંથી કદાચ જવું પડશે. માટે તમે કહો તો, ફરયાદી માંડી વાલવાની નોટીસ હું આપીશ."

આ નોટીસ માટે જનસન કબુલ થયો, કેમકે હવે બીજો રસતો ન હતો. તે નોટીસને તથા બીજો કેટલોક વધુ ખરચ આપીને, તે મી० બારકીંગથી છુટો પડ્યો. એ મુકદ્દમા કોર્ટ બીજા વકીલના હાથમાં નહી જાય, તેની બી० બારકીંગે ગોઠવણ કરી રાખી. મુકદ્દમાને લગતાં કાગળઆં અંને દસતાવેજો જનનસનને સવાધીન કરી દેવાને તેણે ના પાડી. તેનાં કારણમાં તે બોલ્યો કે, મને જો ખરચ થશે છે, તેનો પા ભાગબી મને મહ્યો નથી, માટે તેની જામીનગીરીમાં એ કાગળ્યાં હું રાખીશ. જ્યારે મને મારા પુરેપુરા પધસા મલશે; ત્યારે એ કાગળ્યાંનો કબજો હું છોડીશ.

નીરાશ દીલિ જનસન પોતાને ઘર પાછો કર્યો. તેણે પોતાની ધણીયાણીને એકજીને જ ખારકીંગની લુચાઇનો હેવાલ કહ્યો. બી જાઓ આગલ એ વીશ તેણે એક હરફથી કાહડ્યો નહી; કાંકે પુરાવા વગર એક વકીલ પરલુચાઇનું તોહમત મેલવાનો જાખમ તે જાણતો હતો. વકી પોતે કાગાઈ આવ્યો, તે જાહેર કરવાથી લોકોમાં હસી થવાનીથી તેને ખીક હતી. તુરત વેલા પોતાનો મુકદ્દમો તેણે પડતો નાખ્યો, અને તેની નીરાશી ભુલવા માટે તે છુટથી દાંરનો ઊપયોગ કરવા લાગો.

પેલો ડીટેક્ટીવ આગલ ચાલતાં કહે છે કે, મીં ખારકીંગના હાથપર થાપ આવા પછી જનસને કંઈથી વધુ ઊપાયો પોતાના દાવાના સંબંધમાં લેવા વગર ચાર વરસ નકામાં કાહડી નાંખ્યાં. પાંચમાં વરસની શુરઆતમાં તેને એક ચાલાક જવાન વકીલ સાથ પીછાણ પડી. એ વકીલ ઘણો પ્રમાણીક માણસ હતો. જનસનની વાત સાંભળવાથી તેને દયા આવી, અને કંઈથી નફાની આશા રાખવા વીના તેણે તેનું કામ પોતાના હાથમાં લીધું. ખારકીંગ પાસેથી મુકદ્દમાને લગતાં કાગજ્યાં પાછાં મેલવવાની દરકાર કરવા વગર તેણે નવેસરથી મુકદ્દમો તધ્યાર કીધો. તેણે આખી મી

લકતપર દાવો ઉઠાવવાને બદલે, તે મોલકતના થોડાક બાગપર દાવો ઉઠાવીને એક અજમાયશ કરી જોવાનો વીચાર કીધો. અલખતાં આ રીત સારી હતી. જો એ નાનો દાવો પાર પડતે, તો પછી બાકીની મોલકત વગર ફરયાદીએ પ્રતીવાદી સોંપી દેવા વીના રહે નહીં એમ તેનો ખાતરી હતી. પણ તેણે થોડાક મુકદ્દમો તક્યાર કીધો નહીં, તેટલાં જનસનને કમ બાગયે તે અર્ચીતો મરણ પામ્યો. તેનાં મરણ બાદ તેના કુટુંબીઓએ તેનું સંઘલું કામકાજ તેના એક મીત્ર વકીલને સોંપ્યું. એ ગરહસથ પોતાના મરનાર મીત્ર જોયો ઉદાર હતો નહીં. એટલે જનસનનું કામ મુક્ત ચલાવવાને તેને ગમ્યું નહીં. તોપણ તે મીં બારકીંગ કરતાં બહુ જલો હતો. કશાં પણ દામ વીના મુકદ્દમાનાં કાગજ્યાં જનસનને અથવા તેની પસંદગીના કોઈપણ વકીલને આપી દેવા ને તે તક્યાર હતો. એટલુંજ નહીં પણ, જો મુકદ્દમાનો પીજો ખરચ જનસન આપે તો, પોતાની શીનાં નાણાં લેવા વીના, તેનો મુકદ્દમો ચલાવવાને પી તેણે મરણ દેખાડી હતી.

આવી હાલતમાં કેમ વરતવું તેની જનસનને સમજ પડી નહીં; અને તેથી તેણે પોતાના મીત્ર મીં ફરીએન ઉપર કાગજ લખી

ને તેની સલાહ માગી. ફરીમને પોતાના ઘણાક મિત્રો તથા ઓલખીતાઓને જનસનના દાવાની હકીકત જણાવી હતી. તે વાત સાંભળીને તેઓની દીલસોજી જનસન તરફ ઊંચકેરાઈ હતી, અને તેમાં એક પાદરી તો પોતાથી બનતી મદદ આપવાને તઈયાર હતો. એ બનાવ ફરીમને જનસનને લખી વાલયો, અને તેને વહી વધુ એવું જણાવ્યું કે, તારા મુકદ્દમાની મજબુતી વીશે તારા વકીલની સરટીફિકેટ લેઈને તું મારે ગામ આવશે તો તને મદદ કરનારા અને મુકદ્દમાના ખર્ચ માટે જરૂર પડતાં નાણાં ધીરનારા મેલવી આપીશ.

ફરીમનની સલાહ મુજબની સરટીફિકેટ જનસને પોતાના વકીલ પાસે માંગી, જે તેણે ખુશીથી આપી. જો કે, તે પોતાને જોખમ આ મુકદ્દમા ચલાવવાને રાજી ન હતો, તોપણ જનસનના દાવાનાં ખરાપણાં વીશે તેની ખાતરી હતી.

આ સરટીફિકેટ સહીત જનસન યાક શાયર ખાતે પોતાના મિત્ર પાસે આવ્યો. ફરીમને તેને પેલા પાદરી સાથે મુલાકાત કરાવી. પાદરીએ પોતાની બનતી મદદ આપવાની કબુલાત આગલ આપી હતી, પણ તે ઝાઝી ખરાં દીલની ન હતી. તો પણ પોતાનો જોલ

પાલવો જોઈએ, એટલે તેણે ખાહારની પીડા ખાહાર કાહાડવાની એક યુક્તી કીધી. પોતાની ઓલખાણનો એક વકીલની પેહુડીપર ભલા મણુ પત્ર લખી આપીને જનસનને મોકલ્યો. મેશરસ સમુધી અને ગરીનડરને નામે એ વકીલોની પેહુડી ઓળખાવી હતી. તેઓ પાસે જનસન અને તેની ધણીયાણી બંને ગયાં. એ પેહુડીના ભાગ્યો ગરીનડર તેઓને આશીસમાં મળ્યા. તેણે ધયાનથી તેમની સઘલી હકીકત સાંભળી લેઈને ફરીથી આવવા જણાવ્યું.

કાંઈ કાંઈ ખાહણે તેમને ઊડાવવા કરીને મીં ગરીનડરે નકી જવાખ આપવા વીના પાંચ અઠવાડીયાં ગાલી કાહડ્યાં. તે પછી તેણે તેમને સલાહ આપી કે, પ્રતીવાદી સલીકીના ભાગ્યો સાથે આપણે મુલાકાત કરીને એ ખાખદમાં કાંઈ નીવેડો લાવવાની તજવીજ કરવે. જનસને પેહલાં તો એ ભલામણ સામે સખત વાંધો લીધો; પણ મીં ગરીનડરની તકરા રાથી આજેજ થઈ શેવટે તે કબુલ થયો.

ખીજે દીવસે સવારે, મીં ગરીનડર સાથે મીં અને મીસીસ જનસન નીકળ્યાં. સલોકી તો ભાગ્યો જ ગામમાં રેહતો હતો તયાં તેઓ આવીને એક હોટલમાં ઉતર્યાં. જનસનને ખરચે નાસતો કરવા પછી મીં ગરીનડર ગા-

મમાં ફરવા નીકળ્યો, અને પોતે શું કામ બાહાર જાય છે, તથા ક્યારે આવશે, તે વીશિની કશીખી ખબર તેમને આપવા વીના તે બાહારજતો રહ્યો. માટે સુધી તે પાછો ફર્યો નહીં; અને મીં અને મીસીસ જનસન તેની રાહ જોતાં બેસી રહ્યાં. મીસીસ જનસનના મનમાં મીં ગરીબડર વીશે શક ઊત્પન્ન થયો હતો, પણ તેણી તે વાત જનસન આગલ બાકી નહીં; કેમકે, મીં ગરીબડરની ગેરહાજરીમાં પોતાનાં મનની બેચેની નરમ પાડવા માટે ઊપરાસાપરી દારૂ પીને તે છાકટો ખન્યો હતો.

સાંજે માટેથી મીં ગરીબડર પોતા સાથે બે શખસોને લઈને પાછો ફર્યો. તે બોલ્યો, “સલીકીનો ભાગ્યો આપણી ખાખતમાં કાંઈ કરી શકશે નહીં, પણ તમારે માટે મેં એક ખીજી કામ બજાવ્યું છે. તમને મુકદ્દમાના ખર્ચ માટે નાણાં જોઈએ છે, અને તે નાણાં ધીરનારા મેં શાંધી કાઢ્યા છે. મારી સાથે આવેલા આ ગ્રહસ્થો તમને ત્રણસો પાંચિંડ ધીરશે. તે વીશિનો સઘણો ખંદાખસત મેં એ લોકો સાથે કરી રાખ્યો છે. તમારે માત્ર કરવાનું એટલું જ છે, અમારે આગમચથી એક લખત તક્યાર કરી રાખ્યું છે તે ઊપર તમે સહી કરી આપો.”

આ લખત મીં ગરીનડરે પોતાના ખીસામાંથી કહાડીને જનસનને હાથમાં આપ્યું. જનસન તદ્દન છાકટો બનેલો હતો. તે લખતમાં થું લખેલું હતું, તે વીથે તેણે જાણી દરકાર કરયા વીના સડી કરી આપી. મીસીસ ગરીનડર પાસેથી સહી કરાવી લેવામાં આવી.

એ લખતપર સહી કરતાંવાર મીં ગરીનડરે પુરા ત્રણસો પાંચડ આપયા નહીં તુરત વેલા થોડાક પાંચડ આપીને બાકીના માટે તેઓને બીજા દીને પોતાની આફીસમાં બોલાવ્યાં. વલી તેના કારણમાં મીં ગરીનડરે મીસીસ જનસનને હલસેથી સમજાવ્યું કે, તેણીના બરથાર દારૂ પીધેલી હાલતમાં હોવાથી એવી વેલાએ તેને પુરેપુરા રૂપયા આપવા ઠીક નહીં. આ બોલાસાથી મીસીસ જનસન રાજ થઈ.

બીજા દીને જનસન પોતાના મીત્ર મીં ફ્રીમન સાથે બાકીના રૂપયા લેવા માટે મીં ગરીનડરની આફીસમાં જવા નીકળ્યો. જનસન એ વેલા પુરી સુધીમાં હતો, અને આગલા દિવસના બનાવો વીથે તેના મનમાં તરેહવાર પીચાર આવતા હતા. તેને જરા લગાર શક પડ્યો હતો કે મીં ગરીનડરે જિતાવજો ન

લખતપર તેની પાસે સહી કરાવી નાખી હતી તેમાં કાંઈ તરકટ હશે. તેણે પોતાનો આ શક ફરીમેનને કહ્યો, પણ તેણે તે વાત હશી કાહડી. ફરીમેન પોતે સાફ દીલનો અને પ્રમાણીક હતો, એટલે તેને બીજાઓપર એકદમ શક આવતો નહતો. તે માનતો હતો કે, તેના પાદરી મીત્રે સોંપી આપેલો વકીલ કદીખી અપ્રમાણીક હોય નહીં.

તેઓ આફ્રીસમાં આવ્યા તે વેલા મીં ગરીનડર તો મર્યો નહીં, પણ તેના બાગ્યો મીં સમુધી તેમને મલ્યો. તેણે તેઓને જણાવ્યું કે, મીં ગરીનડર અગતના કામસર લંડન ગયો છે, પણ જનસનને આપવા માટે તે ત્રણસો પાઉંડ આપતો ગયો છે. તે ત્રણસોમાંથી સાઠ પાઉંડ વકીલની ફીના કાપી લેઈને બાકીના ૨૪૦ પાઉંડ મીં ગરીનડરે મીં સમુધીને આપ્યા.

એ નાણાં લેઈ તેઓ બાહાર નીકળ્યા. જનસન બડબડવા લાગ્યો કે, મીં ગરીનડર હુઓ માણસ હોયો જોઈયે, કેમકે ત્રણસો પાઉંડ ઉઘ્રી ના કહડાની અપાવાની મેહનત માટે તેણે લીધેલી સાઠ પાઉંડની ફી અચીત ઘણી બારે હતી.

મીં ફરીમેન આ વીચાર સાથે મલતો થયો નહીં. તેણે જનસનને જણાવ્યું કે, વકીલો

૮૪ ધ્રુપી પાલીસખાતાંના બેદબરમો.

પોતાની મેહેનતનું દામ વધારે લેય છે, પણ તેમાં લુચ્ચાઇ ગણાય નહીં. મુકદ્દમો જીતવા પછી જે મોટી મીલકત મલકે તેનો વીચાર કરીનેજ તેણે આટલી મોટી ફી લીધી છે.

આ વીચારથી દીલાસો માનીને જનસન પેલા ૨૪૦ પાઉંડ લેખ પોતાને ઘેર આવ્યો. તે ચાર્કશાયરમાં થોડો વખત વધારે રહેવાનો વીચાર રાખતો હતો, પણ મીં ફરીમને તેને જલદીથી જઘને પોતાના વકીલને પેલાં નાણાં ભરી દેઇ મુકદ્દમાનું કામ આગલ ચલાવવાની સલાહ આપી. મીં ફરીમન ગભરાતો હતો કે, જનસન જો જલદીથી વકીલને પોતાના હાથમા નાણાં ભરી નહીં દેશે તો તે દારૂ તથા ખીજ મોજ મજાહમાં ઉડાવી દેશે.

ફરીમનની સલાહ પર અમલ કરીને જનસન લંડન આવ્યો અને પોતાના વકીલને મળ્યો. તેણે મેશરશ સમુધી અને ગરીનડર વકીલાનો પેહુડી સાચનાં પોતાનાં કામકાજનો હકીકત વકીલને કહી. પણ તે વકીલ તો હવે તદ્દન ફરી ખોટો; મેશરશ સમુધી અને ગરીનડર ઘણા અપ્રમાણીક માણસો છે, અને તેમના હાથમાંથી આવેલા પહસા હું કદી લેનાર નથી, એમ જણાવી તેણે તેના મુકદ્દમો આગલ ચલાવવાને ના પાડી.

વલી એકવાર ફરીથી જનસન ગુચ્ચવણમાં આવી પડ્યો. મેશરશ સમુધી અને ગરીનડર ની પેહડીએ તેને માટે જોઈતાં નાણાં મેલવી આપવા પછી, પોતાના ખરા હકની મોટી મીલકત થોડા વખતમાં આવી મલજ એવી તેને આશા ઊત્પન્ન થઈ હતી; પણ તેના વકીલ તેવામાં દગો દેવાથી તે બહુ નાસોપાસ થઈ ગયો. તે હવે પોતાના ઘરમાંને ઘરમાંજ એ ધયાન સરખી હાલતમાં મેશી રેહવા લાગો, અને કોઈ કોઈવાર બાહાર જતો ત્યારે છાકટો બનીને પાછો ફરતો. એવી રીતે પેલા ૨૪૦ પાર્જિડ ખરચાઈ જવા લાગ્યા, પણ તેટલાં વલી તેને એક બીજા સલાહકાર મલી આવ્યો જેણે તેને દ્વાજત મેલવવાનો નવો રસોતો બતાવ્યો.

તે નવો માણસ મીઠી શીયર કરી હતો. જનસનના મુકદ્દમાની વાત તે જાણતો હતો. તેણે જનસનને સલાહ આપી કે, સોનાની આણ બાદનારી એક કંપની, જે તેણે પોતે ઉભી કરી હતી, તેમાં પોતાનાં નાણાં રાકવાં. તેણે બહુ મોટી દોલત મલવાની લાલચ બતાવવાથી જનસને પેલા ૨૪૦ પાર્જિડમાંનાં જે નાણાં પોતાના હાથમાં બાકી હતાં તે પેલી કંપનીના શેર ખરીદવામાં રાકવાં. એટલું કરીનેજ તે અટક્યો નહીં પણ પોતાના ઠગારા સલાહકારના

સમજવવાથી તેણે પોતાની જ થોડી ઘણી પુંછ ખેંકમાં મુકેલી હતી તેથી એ સટામાં રોકી દીધી. થોડાજ વખતમાં તે કંપની બાંગી પડી, અને તે સાથ જનસનની સઘલી નાની પુંછ ધસડાઈ ગઈ.

પોતાના ગુજરાણનો હવે કશો આધાર ન રહેવાથી તેઓએ મજૂરી કરીને પેટ ભરવા માંડ્યું. જનસન બાડતા ગાડીઓ હાંકવા લાગ્યા; અને મીસીસ જનસને પરચુરણ મજૂરી તથા કપડાં ધોવાનો ધંધો કરવા માંડ્યો. જનસને દારૂ પીવાનું તથા બીજી માજ મજા હો છોડી દીધી અને તેથી તેઓ ટુક પુજી પેદા કરી સારી રીતે પોતાનો નીબાવ કરવા લાગ્યાં. મીસીસ જનસન કહેછે કે, આગલી હાલત કરતાં તેમની આ હાલત વધારે સારી હતી, અને સોનાની આણુ ખાદનારી કમપનીનાં પેડાંમાં પોતાના સઘલા પછસા ગુમાવી દેવાથી ગિલટાં તેઓ વધારે સુખી થયાં.

એ મેહનત અને મજૂરી વચેણી જનસને પોતાની મીઝકતનો ખ્યાલ છોડ્યો ન હતો. પોતાના આપની હકદાર મીઝકત છોડવી સલીકીનું અપ્રમાણિકપણું જિંઘાડું પાડવાનો વીચાર તેનાં મનમાં ભમયાજ કરતો હતો.

એવા સમામાં એક રવીવારે જનસન પોતાની છુપડીની નજદીકનાં ખેતરોમાં ફરતો હ-

તો, તેવામાં તેને પેલા મી॰ શીઅરર મદ્યો, એક ખ્યાલો ઉદયોગમાં તેની સધલી પુ'ણ ખોલાર કરાવનાર આ શખસને જોઈને જનસનને ગુ-સો ઊપજ્યો, અને તેની સાથે વાત કરવાને તેને ગમ્યું નહીં. તોપણ તે બોલા સવજાવનો હતો, અને મી॰ સલીકી સીવાયે બીજા કોઈ સામે તેને વેર ન હતું; એટલે તેણે આગલી વાત વીસરી જઈ શીઅરર સાથે સારી રીતે વાત ચીત કરવા માંડી. વલી તેણે તેને પોતાને ઘેર જમવા તેડ્યો. શીઅરર તેનું નોતરું સ્વીકારી તેને ત્યાં જમવા આવ્યો. જમતાં જમતાં પેલી કંપની વીશે વાત નીકલી, અને તે દરમયાન શી અરરે જનસનને તે ખાડામાં ઊતારવા વીશે દલગીરી બતાવી. વલી તે બોલ્યો કે, તેણે જનસનને કરેલાં નુકસાનનો થોડોક ખદ્દો વાલી આપવાનો એક ઇલાજ તેના હાથમાં છે. તેના એક મીત્ર વકીલ ધણી ચાલાક અને પ્રમાણીક માણસ છે, અને તે પરતીવાદી સલીકીની મુઠ્ઠાણે લાવવાને પોતાથી બનતું કરશે.

મી॰ શીઅરર એ મુજબ જણાવી જનસનને પોતાના મીત્ર વકીલ પાસે લેઈ ગયો. એ વકીલનું નામ મી॰ થરાધવર કરી હતું. મી॰ થરાધવરની જનસનના મુકદ્દમાની મજબુતી વીશે ખાતરી થતાંજ, તેણે એક બારીસદરની સલાહ

લીધી; જોણે પણ તે મુકદ્દમો આગલ ચલાવવા ની સલાહ આપી. તેણે સલાહ આપી કે, મજૂર વસીહતનામાંમાની મીલકતને લગતો હીસાબ સ્વીકી પાસ માંગવાની ફરીયાદી માંડવી. તે સલાહ મુજબની ફરયાદી માંડવામાં આવી. પણ તેની સામે પરતીવાદીએ જે જવાબનામું નોંધાવ્યું, તેમાં તેણે એક નહીં ધારણો બચાવ જાહેર કીધા. તે બચાવ એવો હતો કે, પ્રતીવાદી પાસેથી ત્રણસો પાઈડ લેઈ તેના બદલામાં વાદીએ પોતાનો સઘણો દાવો તે મીલકત પરથી છોડી દીધો હતો. વલી પોતાના પુરાવા તરીકે, જનસન અને તેણી ઘણીયાણીની સહી સાથનું એક લખત પરતીવાદીએ રજૂ કીધું હતું. જનસનને યાદ આવ્યું કે, તે છાકટો બનેલો હતો તે વખતે મી. ગરીનડર સોલીસીટર તેને ત્રણસો પાઈડ બિછીના અપાવવાને બહાણે હિતાવલમાં એક લખત પર તેની સહી લીધી હતી, તે આજ લખત હોયું જાણ્યું. તેણે પોતાના સોલીસીટર તથા ખારીસટરને તે તરફથી વાકેફ કીધા. ખારીસટરે એવી સલાહ આપી કે, તે તરફની હકીકત ફરયાદનામાંમાં દાખલ કરવી, અને તેમ કરવા માટે કોરટ પાસે ફરયાદનામું સુધારવાની રજા મેલવવી. પણ તેવામાં જનસનના સોલીસીટર ફરી બેઠો. તે સઘણો કહ્યો

પોતાને જોખમે જનસન પાસેથી કશું દામ લેવા વીના ચલાવતો હતો; પણ હવે વધુવાર તેમ કરવાને તેણે ના પાડ્યું.

જનસનની સઘલી આશાએને વલી આ એક નવો ફટકો લાગો. પોતાની ખાવાયલી મીઠ કત પાછી મેલવવાની સઘલી આશા તેણે છોડી. પોતાના સોલીસીઠરે અધવએ તેનું કામ છોડી દીધું તેના કારણુ વીશ તેણે એવી અટક લ કીધી, કે પરતીવાદીએ તેને લાંચ આપી હશે. એ વીચારથી તેને ઘણી નીરાશી લાગવા માંડી. તે ખરખડવા લાગ્યો, કે પર્સિવાલા માણસો આહે તે કરી શકે. એક મોટી મીઠકત મેલવવા ચાહનાર પાસ તેના ખરના પછસા જોઈયે. વકીલિાને તે હવે ધુમ ગાલો દેવા લાગો, કેમકે, એક નહી પણ અનેક વકીલિાએ તેની સાથ દગલખાઈ કીધી હતી.

ખંને ઘણી ઘણીયાણી હવે બહુ ખતંગ હાલતમાં પોતાનો કાલ ગુજરવા લાગાં. એવી રીતે કેટલાંક વરસો ગુજરી ગયાં, પણ તેઓનાં દુખનું મુલ કારણુ મી. સલીકી કાંઈ તેઓ કર તાં વધારે સારી હાલત ભાગવવા પામ્યો નહી. જનસનના દાવા સામે છેલું જવાબનામું નોંધા વવા પછી થોડી મુદતે તેનું મગજ ખસી ગયું, અને કેટલાક વરસો સુધી તેવી કમનસીબ હાલ

તમાં રીખવા પછી તે મરણ પામ્યો. તેના મરણ પછી તેણે હરામખારીથી મેલવેલી દોલત તેનાં છોકરાંઓને હસતક થઈ.

નેકીનો બદલો હંમેશાંજ મળેછે, અથવા બદીની સજા હંમેશાંજ થાયછે, એમ હું હીં મતથી કહીશ નહીં. ઘણી વાર ગેરમનસાફ વગર હરકતે પસાર થાયછે, અને ઘણાં નેક પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ દુખ અને હેરાનગતીમાં પોતાની જીંદગી ખતમ કરે છે. તે પછી, માણસો અને સ્ત્રીઓના મારા અનુભવ ઉપરથી હું કહી શકું છું કે, આપણી જીંદગીનાં સોરતીરૂપ પરીણામમાં નેકીનો ફલો અતી ઘણો વધારેજ હોયછે, અને બદીની ક્રતેહ ઝાઝી ટકાઈ હોતી નથી. હું પોતે એક હકદાર ઘણી પાસથી તે ની મીલકત બનતાં સુધી કદીખી છીનવી લઈ નહીં. એક ચોરેલી મીલકત મારા સ્વાધીનમાં છે એ વીચાર, અને એ લાગણીની ચીંતાથી દુર રહેલું બલું. આવી ઠગાઈનાં પરીણામો તે કરનારનાં મરણ પછી તેનાં હાડને ધુળવેછે, અને તેનાં બચ્ચાં અને તેની ઓલાદને માથે નામોશીનો કલંક ઓટાડે છે. જ્યારે આવા પદસાવાલો ગુનેહનાર પોતાનું વસીયતનામું કરેછે, ત્યારે તે કયાં જાણેછે કે, તે પોતાના વારસોને દોલતનો દીલાસો આપી જવાને બદલે

માત્ર દુખનો ખોળે તેમને માથે ચઢાવી બન્ય-
છે ? અને તેજ પ્રમાણે હાલની આબદમાં બન્યું.

વીલ્યમ જનસન હવે ઘણી વૃધાવસ્થા-
એ પોંહ્યો હતો, અને તેની બધીની બિમર
પણ ઘણી થઈ હતી. તેઓ કોઈ વકીલની વાડી
બંગલાને લગતાં નજીવાં કામો બજાવી તે
ઉપર પોતાનું ગુણુરાણ કરતાં હતાં. તેઓના
નોજકલ ગયલા મુકદ્દમાની વાત પસરતાં પસરતાં
તેમનાં શેકના કુટુંબમાં ફેલાઈ, અને અંતે તે
વકીલનું ધ્યાન તે ઉપર એંચાયું. કહ્યાની
ઉપર ટપકેની આબદ બાણી લેખને, તેને લગતી
વધારે શોધ જાલ ચલાવવાનું તેને સુઝ્યું.
મુખ્ય ખીનાને લગતી ચોક્કસ ખારીકીઓ વીશે
તેણે તપાસ ચલાવી, અને તેની લગબગ
ખતરી થઈ કે, ગરીબ જનસન એક ઘણાં
જીંડા કાવતરાંનો ભાગ થઈ પડ્યો હતો. વલી
તેની ખાતરી હતી કે, વાંધામાં પડેલી મીલકત
ને તે તેના હાલના ઘણીઓ પાસથી પાછી
પડાવી શકશે, અને જો બને તો આગલાં વ-
રસની તેની બિપજ નીપજ પણ તેના હકદાર
વારસાને હવાલે કરવાને શકતીવાન થશે.

ફરીથી એકવાર વડી કોરટમાં આ મુકદ્દ-
માને લગતી એક અરજ નોંધાઈ, અને મીં
સ્લીકી, ખારકીંગ, સુધી, અને ગ્રીનડર, તથા

૯૨ ધૃપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરખો.

મીં ગ્રામવર, એ સઘની લુચાઇ તેમાં જાણા-
વવામાં આવી. લુચાઇનો આ સમાસ ખરે
ખર જખરે હતો, અને તેને તોડવાનું કાંઇ
સેઇલ કામ ન હતું. જ્યારે મેં આ અરજી
વાંચી ત્યારે મને વીચાર આજ્યો કે, આના
સરખો મુકદ્દમો માથે લેનાર વકીલને ઘણી મો-
ટી હીમત હોવી જોઇયે. તે સાથે મારે જ-
ણાવવું જોઇયે કે, તે માથે લેવાને તેને કાંઇ
નાણા સંબંધી કાયદાની લાલચ ન હતી.
તેનો ધંધો મોટો અને તેની કમાની ઘણી હ-
તી. તે જાણતો હતો કે, જનસન પાસે કંઇ
પુછું ન હતો. અને જો કહ્યો નીજૂલ ગ-
યો, તો ખરચ આપવા જોઇવું પણ તે કાણડી
શકે નહી, એમ હતું. વકી જો તે પોતાનો હક
સામેત કરી શકે, તોપણ ખરચનો મોટો ભાગ,
કે જે ધારા સંબંધી કામ કરતાં કોઇ બીજા
રીતે થાય, જોયો કે મારે પોતાનો ખદલો, તે
પરતીવાદી તરફથી કદી ધારા પ્રમાણે મેલવી
શકાય નહી. એવી રીતે વાંચનાર ખુબી રીતે
જોશે કે, કામની મેહનત અને તેના જોખમો
કાંઇબી પુરતો ખદલો મેલવી શકે તેવા ફલદરૂપ
હતા નહી. તે છતાં પૈસાની જરા પણ કસુર
ન કરતાં, આ વકીલે કામ માથે લીધું, અને
મુકદ્દમો ચલાવવાને જોઇતાં સાધણો અને
ખરચ ખુટણ તેણે દુલ્લે હાથે પુરાં પાડ્યાં.

મને લાંબા વખત સુધી એ મુકદમામાં રોકાવું પડ્યું. જરૂર કરતાંબી વધારે પુરાવાઓ મેં ઓલી કાઢાડ્યા. મરનાર સહીકીએ જન-સનના આગલા વકીલ મી० ગરીનડરને લાં-ચ આપી જનસન પાસે પેલા લખતપર ઠ-ગાઈથી સહી કરાવી લીધી હતી, તેને જગતા સઘલા પુરાવા હું મેલવી શક્યો. તેમ કરતાં મને માલમ પડ્યું કે, મી० ગરીનડરે આ મુક-દમામાં પોતે બજાવેલા બાગની ખબર પોતાના બાગયા મી० સમુઘીથીબી છુપાવી હતી. જન-સનની આખી વંશાવલી પણ નકી કરવાનું કામ મને સોંપવામાં આવ્યું હતું, અતે તેને જગતી સઘલી ખબરબી મને મલી શકી.

અમારા મુકદમાની સઘલી તઢયારી પુરી થઈ, તેવામાં પરતીવાદી તરફથી સમજુતી માટે માંગણી થઈ, પણ અમારા વકીલે તે માંગણી ના પાડી. વાદીના દાવાની મજબુતી વીશે, તેમજ તેની સાથ ઠગાઈ કરનારા વકીલોનાં ત-રફ વીશે તેની ખાતરી થઈ સુકી હતી,

અતે આ મુકદમાની તપાસ, ઇનસાફની અદાલતમાં ચાલુ થઈ. સુનંદામાં સુનંદા બારી-સટરી બંને બાજુથી રોકવામાં આવ્યા. મુક-દમાની તપાસ જેમ જેમ આગલ ચાલતી ગઈ તેમ તેમ તેમાં બહુ ધ્યાન મિંચનારી આવતો.

રજી થવા માંડી. ત્રણ દીવસમાં સઘલી તપાસ પુરો થઇ. વાદીનો મુકદ્દમા એ દીવસ, અને પરતીવાદીનો એક દીવસ ચાલ્યો. કેટલોક વખત વીચાર કરવા માટે લેવા પછી જડત્વે પોતાનો મુકાદો આપ્યો.

એ મુકાદો ઘણી લંબાણ અને વીદવતા ભરી તકરારોથી ભરેલો હતો. પરતીવાદી તરફથી પેલો વાંધો એવો લેવાયો હતો, કે ફરયાદી માંડવાની મુદત વહી ગઈ હતી. એ વાંધા વીશે જડત્વે જણાવ્યું કે, સાંધારણ દીવાની દાવો હતે તો તે માટે એવો વાંધો ચાલતે; પણ આ મુકદ્દમામાં એક ગરીબ, ભિલા માણસ સામે ઘણા ચાલાક અને કાયદાથી માહિતગાર થયલા માણસોએ તરકટની બાજુ રચી હતી, તેથી તેવા મુકદ્દમામાં મુદતનો વાંધો વાજબી ગણાય નહી. પરતીવાદીએના વડવા સલીકી તથા તેના બેટાની વરતાણુક ઉપર કોરટે બહુ સખત ટીકા કીધા, અને તેઓ મરણ પામવાથી તેઓને તે મનાં કરતુકની સજા કરવાની કોરટને તક મળી નહી તે માટે દલગીરી જણાવી. મીં બારકીગે તથા મીં થરાઇવરે થોડો વખત વાદીનો મુકદ્દમા પોતાના હાથમાં લેઇ અધવચે છોડી દીધો હતો, તે માટે બંનેની વરતાણુક વીશે કોરટે શક દેખાડ્યો હતો. પણ મીં ગરીબડર સોલીસીટર

જેણે પરતીવાદી સાથે મલી જઈ, વાદી પાસે પેલાં લખતપર ઠગાઈથી સહી કરાવી હતી, તે ની વરતણુકપર ફોરટે 'અહુજ સખત ટીકા કીધા. તેનું કામ, વકીલોનાં નામને હીનપસતી લગાડ નાશ અને ખેલદ શરમીદગી બરધું જણાવયું હતું. શેવટે, વાદીનો દાવો વાજખો ઠરાવી, તેની તરફેણમાં ફોરટે હુકમનામું કરી આપ્યું, અને બને બોલુનો ખરચ પરતીવાદીને માથે નાખ્યો.

ગરીબ આપડા જનસન અને તેની ધણીયાણીને અંતે ધનસાફ મલ્યો. આખી છ' દગી દલદેશરીમાં કણડવા પછી છેક ઘડપણને દીવશે તેમને આ નહીં ધારેલું સુખ થયું. તેઓ પોતાની આ અંચોતી ફેલેલી કુત્રી ગયા નહીં. પોતાપર થયેલી ભાગ્યની ખેલખાનીનો લાભ લેતાં તેઓએ પોતાના દુશ્મનો તરફ વળાણવા જોગ વરતણુક દેખાડી. તેઓને ખરેખરા હેરાન કરનાર હાલના પરતીવાદીઓ નહીં, પણ તેમના વડવા હતા. આથી પરતીવાદીઓ તરફ તેઓએ ઘણી નરમાસ વાપરી, મુકદમાનો ખરચ માટેનો તેમની સામેનો દાવો તેઓએ છોડી દીધો. વલી તેઓ પાસેથી મીલકતનો હીસાખ, તથા તેમનાં વડવાઓએ તથા તેઓએ વાપરી નાખેલી મીલકતની આવક

માંગવાનાથી તેઓએ અપ્પાડા કીધા. દુકમાં પોતાના મરનાર દુશ્મનોની બધીનું કશુંબી વેર તેઓનાં બચ્ચાઓપર લેવાનો વીચાર તેઓએ કોથો નહીં.

જનસન અને તેની ધણીયાણી હાલ બહુ સુખ એનથી પોતાની માઠી મીઝકત પર રહેછે. તેમની આસપાસનાઓ તેમની બલી વરતબુક અને ઊદાર દીલ માટે તેમની વપ્પાણુ કરેછે. મી૦ ફરીમેન, હજીબી તેઓનો માનીત્ર મીત્ર અને સલાહકાર છે. જનસને પોતાનું વસીહત કીધું છે. તેમાં તેણે ફરીમેન માટે થોડોક ફાલો પાડ્યોછે; અને બાકીની મીઝકત માટે, તેઓને બીન સવારથે વાજબી છન સાફ અપાવનાર વકીલ તથા તેના વંશજને પોતાના વારસ તરીકે ઠરાવયા છે.

વારતા થોથી.

ધ્રુપાં પોલીસ ખાતાંના એક અમલદારની વરણવેલી ત્રણ વારતા, પુરી થવા પછી હવે તેજ ખાતાંની એક સ્ત્રી અમલદારની વારતા આપંચે છીયે. ભેદ ભરેલી રીતે થયલાં એક ખુનનો હુવાલ તેમાં સમાવયો છે.

યુરોપયન સ્ત્રીઓ, ખીજા ધંધા જોડે પોલીસ-
ના અમલદારના ધંધામાંથી પુરૂશો ભેગો
સામેલ થાય છે, અને પોતાને સોંપેલાં કા-
મો ચાલાકીથી બજાવે છે, તે આમાંથી સારી
રીતે જોવામાં આવશે. આપણી તરફ એવી
સ્ત્રીઓની નવાઈ ગણાય, પણ યુરોપમાં તેમની
નવાઈ નથી. જે સ્ત્રી નીચલી વારતા જણાવે
છે, તેણીએ ઈંગલંડનાં “ડીટેક્ટીવ” ચાને
છુપાં પોલીસખાતાંમાં લાંબો વખત સુધી
નોકરી કરી હતી. તે દરમિયાન તેણીએ એક
ભેદ ભરેલાં ખુનનો પતો મેલવ્યો હતો,
અને તેનો હેવાલ ઘણો રસીલો હોવાથી તે
તેણીએ એક વારતાના આકારમાં લખ્યો છે.
તેણીના પોતાનાજ શબ્દોમાં તે હમો હે-
ઠલ આપીએ છીએ:-

ભેદ ભરેલું ખુન.

મારી વારતા શુરૂ કરવા આગમજ, વાંચ
નારને હું ખાતરી આપવા. માંચું છું કે, તે
ખરી બનેલી છે. તેનો એકે એક બતાવ, મારા
પોતાના અનુભવમાં બન્યો છે, જો કે, તેમાં
આવતાં માણસો અને જગાઓના નામ બદ

લવાની મને ફરજ પડી છે. ચોકસ સખખોને લીધે, તે બનાવ સાથે સંબંધ રાખનારાઓને હું ઊઘાડા પાડી શકતી નથી, અને તેથીજ તેમનાં નામે છુપાવવાં પડ્યાં છે.

ઈંગ્લંડના મધ્ય ભાગમાં આવેલાં એક પ્રગણામાં મારી વારતાનો બનાવ બન્યો છે. ત્યાં મી० પેટલી નામે એક માતખર ગ્રહસ્થ રેહતો હતો. તે જોડો માતખર તેજોજી કંજીસ હતો. એટલી હદ સુધી તે બખીલાઈ કરતો હતો કે, તેનાં કુટુંબનાં માણસો તથા નોકરોને પેટ પુરતું ખાવાનાખી વાખા પડતા. તેણે સોના ૩ પાંના વાસણોનો મોટો જથ્થો ભેગો કર્યો હતો. તે વાસણો ઘણાં કીમતી તથા પુરાણાં વખતનાં હતાં; અને તે તરફ સરવ લોકોનું ધ્યાન ખેંચવાને મી० પેટલી બહુ ઈતેજાર હતો. તેને ત્યાં સર અવસરનાં જમણો કદાચજ થતાં, પણ જ્યારે તે થાય, ત્યારે પોતાનાં સઘલાં કીમતી વાસણો ખાણાંની ટેબલપર રજી થઈ મેહમાનોનું તે તરફ ધ્યાન ખેંચે તેમ કરવાને તે બનતી મેહનત કરતો. પણ એ વાસણોને તે જીવની માફક જાલવતો હતો.

મી० પેટલી પારજામંટનો મેમખર હતો. પારજામંટની સેશન ચાલતી, તે વેલા તે પોતાનું ગામ છોડી લંડનમાં આવી રેહતો.

લંડનમાં તે પોતાના મોબાને ધ્યાનથી રીતે નહી, પણ ધણીજ કંગાલ સ્થિતિમાં રહેતો. સસ્તામાં સસ્તું ઘર તે પોતા માટે ભાડે લેતો. વત્તી ખેંધરતો ખરચ થાય નહી, તેથી તે પોતાના સઘલા નોકરોનેથી પોતાની સાથે લંડન ખાતે લેઈ આવતો હતો.

મીસીસ ક્વીનયન નામે તેની એક કાર-ભારણ હતી. મીં પેટલી જેવી કરકસરથીજ તેણીથી ધરતો કારભાર ચલાવતી હતી. મીં પેટલી લંડન જાય તે વેલા તેણી એકલીજ તેનાં ગામડેનાં ઘરમાં રહેતી હતી. તેણી મીં પેટલીની મરનાર ધણીયાણીની સગી થતી હતી. મીં પેટલીને પોતાની ધણીયાણીથી માત્ર ગ્રેડામ નામે છોકરો થયો હતો, અને તેને ખાર વરસનો મેલી મીસીસ પેટલી મરણ પામી હતી. મીસીસ ક્વીનયન સાથે ગ્રેડામને સારો પડોસ હતો, અને વલી તે કરકસરવાલી હતી, તેથી મીં પેટલીએ પોતાની ધણીઆણીનાં મરણ પછી તેણીને પોતાની કારભારણ બનાવી હતી.

જે સઘલી વીગત મને મલી તે પરથી હું કહું છું કે, મીં પેટલીનું ઘર આખા પ્રણામાં સરવથી મોટું પણ સરવથી કંગાલ હતું. તેમાં જો કાંઈખી જાણવાજોગ હોય, તો તે મીં પેટલીનાં સોના રૂપાનાં તરેહવાર વાસણો હતાં.

૧૦૦ ધુપી પાલીસ ખાતાના બેદબરઓ.

આખું ઘર મસાણુ ભેવું ઉજડ લાગતું હતું. મીં પેટલીને મલવા ભેટવા આવનારા લોકોખી ઝાઝા ન હતા. પરોણાગતનું નામ તયાં સંભ લાતું ન હતું.

બધી વાતની કસરમાં, મીં પેટલીએ પોતાના એકપુરા બેઠા શ્રેહામને કેલવણી આપવાનીખી કસર કીધી હતી. ગામડાંની એક નાની નીશાલમાં મજતી ભાગી ટુટી કેલવણી લઈને આખો દીવસ તે લકુંગા છોકરાઓની સંગતમાં રખડતો ફરતો હતો. પારલામેંટના એક અધીકારી અને આખાં પ્રગણાના સરવથી માતખર ગ્રહસ્થના વારસની આ હાલત હતી. આ ગણીશ કે વીશ વરસની વયે, તે આખાં ગામમાં સર્વથી હુચો માણસ ગણાવા લાગો. અલખતાં તેમાં તેનો થોડોજ વાંક આપણે કાહડી 'શકશું', તેનો આપ તેને કશા પછસા આપતો નહી. એટલે તેની મીલકત ઉપર તથા ખીજી જગીરદારોની મીલકત ઉપરનાં પાલિલાં જનવરો ચોરીને તથા એવાજ ખીજી અપ્રમાણીક ઉપાયોથી, તે પછસા મેલવતો. તેના આપનાં ઘરના નોકરો કરતાં તે પોતે વધારે ચોરીઓ કરતો હતો. મીસીસ કવીનયન તેને ઘણો ચાહતી હતી, અને પોતાના પગારનાં નાણાંમાંથી વારંવાર તેને ખની શકે એટલી

રકમ આપતી હતી. પણ શ્રેણીમ જખરે ઉડાઉ હતો, એટલે તેટલા પછસાથી તેની ગરજ સરતો નહી.

મીં પેટલી પારખામેંટની સેશન વેલા લંડન જતો, ત્યારે તે પોતાનાં કીમતી વાસણો હંમેશ સાથે લઈ જતો. જ્યાં તે રહે ત્યાં તેનાં વાસણો રહેતાં, અને તેમનાથી તે બનતાં સુધી છુટો પડતો નહી. લંડન જતી વેલા, તે કોઈ વાર શ્રેણીમને પોતા સાથે લઈ જતો, પણ ઘણું કરીને તો કારનવાલમાં રહેનાર પોતાના એક સગાને ત્યાં મોકલી આપતો. છેલ્લું કામ બંને આપ દીકરાને પસંદ પડતું હતું. મીં પેટલીને તેથી અરચનો ઊગાલો થતો, અને શ્રેણીમને લંડનમાં પોતાને મનગમતા લક્ષ્યા સોખતીઓ મલતો નહી, તેથી તેને ત્યાં રહેવાનું ઠીક લાગતું ન હતું. શ્રેણીમને ઘોડાની સરતનો ઘણો શોખ હતો. તેના પોતાના ઘોડા તો હતો નહી, પણ પોતાના આલખાણવાલા આના ઘોડા માગી તેમને તે સરતમાં ઊતારતો અને ઘણું કરી તે સરતમાં છતીને ઠીક નાણું મેલવવા કરતો હતો. શ્રેણીમને કાંઈખી કામ કરવાની ઊલટ થતી હતી, અને તેના આપે તેને કાંઈ સારા ધંધામાં નાખવાને તજવીજ ન કરવાથી, અલબત્ત તેણે પોતાની ફેલવણીને અનુસરતાં કામો પોતા માટે શોધી કાઢાડ્યાં હતાં.

પણ બાપડા શ્રેણમની સઘલી કારકીર-
દીનો દુકમાંજ અંત આવી ગયો. એક સહવારે
મીઠ પેટલીના માલી ઠામ બરાગિને પોતાના
બાગનો દરવાજો ખોલતાં, ઘર આગલના રસ-
તાપર એક મુરદું પડેલું દીઠું. આગલ જઈ
તપાસ કરતાં જણાયું કે, તે મુરદું તો તેના શેઠ
ના બેટાનું હતું. તેણે બુઝો પાડવાથી ઘરના
બોજાં માણસો દોડી આવ્યાં. થોડા વખતમાં
ગામનાં ઘણાંક લોકોબી ત્યાં ભેગાં મળ્યાં.
આ અંચીતો બનાવ કેમ બનયો તે વીશે લોકો
તરેહવાર અટકલ કરવા લાગ્યાં. મીસીસ કવીનયન
ખોલી કે, કદાચ અંચીતું ફેફસે થઈ આવવાથી
તે મરણ પામ્યો હશે. થોડા વખતમાં ગામડાંનો
ડાકર તે જગાએ આવી લાગો. તેણે મુરદું
બરાબર તપાસતાં મરનારની ઘાતીમાં બાલાની
અની જોઈ કાંઈ હથિયાર ઊંડું ખેંચી બેઠેલું
જોયું. ઘણા મજબૂત હાથે તે હથિયાર અંદર
ભાકવામાં આવ્યું હોય એમ જણાયું, કાંકે
તેની છ ઇંચ જોલી અની અંદર જઈને ખુચી
બેઠી હતી.

મરનારની લાશ ઊપર જુરી ભરવામાં
આવી, પણ તેનાં અચબુચ મરણનું ખરું
કારણ માલમ પડી શક્યું નહીં. જે તખીએ લા-
શને તપાસી હતી, તેણે મત આપ્યું કે, મર-

નારે પોતાને હાથે તે હથયાર ભાકયું હોય એમ જણાવું નથી, પણ કોઈએ ઘણા મજબુત હાથે તેના પર તે વખતે જખમ કીધેલા લાગે છે. વલી તેણે જણાવ્યું કે, તે હથયાર સાધારણ વપરાસમાં આવતાં કાંઈ હથયારને મલતું ન હતું, પણ અસલી બનાવટના બાલા જેવું હતું; અને તે એક લાકડીમાં ખોસેલું હશે, તથા મરનારને ભાકવા પછી તે પાછું બાહાર કાઢાડવાની ખુનીએ કોશિશ કરી હશે, એવી પણ નીશાનીઓ જણાતી હતી.

એ હથયાર જુરીના ગ્રહસથાને દેખાડવામાં આવ્યું અને તેઓ સરવે એક મતે બોલ્યા કે, તેવું હથયાર તેમના જોવામાં કદીબી આવ્યું નથી.

મી० પેટલી પોન્ના બેગનાં મરણથી ત્રાહો દલગીર થયેલા જણાતો ન હતો. એક પુરો વારસ ખોડી દેવાનાં દુખથી થવી જોઈએ એવી કશી અસર તેના ચેહરાપર દીશતી ન હતી. જુરી હજુર તેણે શાંત તથા બેદરકાર દેખાવે શક્તી આપી હતી. તેણે જણાવ્યું કે, મરનારની લાશ મલી તેને આગલે દોને હું લઉં છું, મારો દીકરોબી મારી સાથે લઉં આવેલો હતો, પણ સાંજથી તે કેથે જતો રહ્યો હતો. તે પોતાની મરજીમાં આવે ત્યાં

મને ચેતાવયા વીના ફરતો હોવાથી, તેની ગેર હાજરી તરફ મારું ધ્યાન એસાયું નહીં. તે પછી તેનાં મરણની ખબર મને મળી હતી. એ અચ્ચત્તુચ બતાવ વીશે હું પોતે કાંઈ ખોલાસો કરી શકતો નથી.

એથી વધારે વીગત મીં પેટલી જણાવી શક્યો નહીં. પોતાના ખેટાનાં મરણ વીશે ખોલતાં તેણે કશી લાગણી દેખાડી નહીં. તેની શાક્ષીમાં એક શીવાય સઘજા જીરૂરેને કંઈ દમ લાગો નહીં, પણ તે જીરૂરે તેની ઉત્તપાત્ર તપાસ કરવા માંગી. તે એક વકીલનો કારભારી હતો, અને તેની હુશયારી વીશે ગામના લોકો ને સારું મત હતું. તેણે મીં પેટલીની ઉત્તપાત્ર તપાસ નીચે મુજબ ચલાવી:—

સવાલ—તમે ધારો છો, કે ન જાણ્યાએ તમારા ખેટાની લાસ મળી આવી તેજ જગા પર તે મરણ પામ્યો હતો ?

જવાબ—એ બાબતમાં મેં કશું નહીં મત બાંધ્યું નથી.

સવાલ—તે મરણ પામવા આગમજ છુપી રીતે તમારા ઘરમાં દાખલ થયો હતો ?

જવાબ—ખચીત નહીં.

સવાલ—શું તે છુપી રીતે રાતને વખતે ઘરમાં દાખલ થયો ન હતો ?

જવાબ-નાહી.

સવાલ-તમે કસમપર એમ કહેશો ?

જવાબ-હા.

સવાલ-શું તે કોઈની છુપી મુલાકાત લેવાના ઇરાદાથી તમારા ઘરમાં આવ્યો નહીં હતો ?

જવાબ-તેમ કરવાનું તેને કશું કારણ નહીં હતું.

સવાલ-તમારા ઘરમાં એ વખતે કોણ માણસો હતાં.

જવાબ-મારી કારભારણ મીસીસ કવીન યન અને એક દાસી.

સવાલ-તમારા દીકરાનાં ખુનનો પતો મેલ વવા મોટે તમે કાંઈ ધનામ છપાવશો કે નહીં ?

જવાબ-આ સવાલનો જવાબ આપવાને હું ના પાડું છું.

પેલા હુશયાર ગણાતા જુરરનો છેલો સવાલ કોઈ રીતે વાજબી હતો નહીં. તે પુછવામાં તેની મતલબ શું હતી, તે હું સમજી શકતી નથી. તેને મીં પેટલી સાથે લગાર અદાવત હતી. તેથી કોઈની રીતે તેને સતાવવાની કદાચ તેની નેમ હતી.

જુરીના કારોનરે આગ્રહ કરવાથી, મીં પેટલીએ તે સવાલનો જવાબ આપ્યો અને

તે જવાબ અચીત ઘણો ડાહ્યાણ બરયો હતો તે બોલ્યો, “જ્યાં સુધી જુરીએ પોતાના અભીપ્રાય આપ્યો નથી, ત્યાં સુધી કેમ કે હી શકાય કે મરનારનું ખુનજ થયું છે, અને તેથીજ હું ઇનામ આપવાનો વીચાર પણ કરતો નથી.”

જુરર બોલ્યો, “પણ ધારો કે, જુરી ખુનનો અભીપ્રાય આપે તો ?”

“જુરી તેવો અભીપ્રાય આપે તે પછી તમે તમારો સવાલ પુછજો,” મીં પેટલીએ જવાબ વાલ્યો.

આ ટકોર બરયા જવાબથી માહાત થઈ, તે જુરરે મીં પેટલીની ઊલટપાલટ તપાસ બંધ કીધી. તે પછી મીં પેટલી જુરીના અહસ્યો તરફ ફરી બોલ્યો, “એક ગેરકાયદાસરના સવાલનો જવાબ ફરજ દાખલ આપવાને મેં ના પાડી હતી, પણ હવે મારી રાજી ખુશીથી તે હું આપવાને તક્યાર છું. જુરીના અહસ્યો ખુનનો અભીપ્રાય આપશે, તોપણ હું ઇનામ જાહેર કરનાર નથી.”

“અને તેનું કારણ શું ?” કારોનરે પછ્યું.

મીં પેટલી બોલ્યો, “કારણ એજ કે, મને ખુન થયલું લાગતું નથી. એ ખનાવ મને એક અકસમાનનું પરીણામ માત્ર લાગે છે.”

મીં પેટલી પછી, કેટલાક બીજા બી
ન અગતના શાહેદીઓની જુવાની લઈ
મીસીસ કવીનયનને ખોલાવવામાં આવી. તેણી
ની મુખ્ય જુવાનીમાં કાંઈ દમ ન હતો, પણ
પેલા વકોલના કલારકે તેણીનેબી ઉલટપાલટ
તપાસી. તે સવાલ જવાબ નીચે પ્રમાણે હતા:-

સવાલ-મીં પેટલીની ગેરહાજરીમાં તમે
અને માત્ર એક દાસીજ ઘરમાં રહે છો ?
જવાબ-હા.

સવાલ-રાત્રે તમેને એવાં મોટાં ઘરમાં
એકલાં સુતાં બીક લાગતી નથી ?
જવાબ-બીક શા માટે લાગે ?

સવાલ-તમેને ચોરોનો બય લાગતો
નથી ?

જવાબ-ચોરોનો બય રાખવાને અમાને
કારણ નથી, કેમકે, ચોરોને મન થાય એવી
કસીબી કીમતી ચીજો ઘરમાં નથી.

સવાલ-તે દાસી તમારી સાથે રહે છે,
તે ખુબસુરત છે ?

જવાબ-નહી.

સવાલ-શું ત્યારે તે બદસુરત છે ?

જવાબ-તે અતરે શાહેદી આપવા આ
વશે, તે પેલા નજરે જોઈને તેના દેખાવ વીશે
મત બાંધવાને તમેને તક મળશે.

૧૦૮ ધ્રુપી પોલીસ ખાતાના બેદખરબો.

સવાલ-વારૂ તે દાસીને મરનાર સાથે
કાંઈ મીત્રાચારી હતી ?

જવાબ-નાહી, કેમકે તેઓએ એકમેકને
કદી જોયાંજ નથી. મી० પેટલી લાંડન જવા
પછી મેં તેણીને નોકરી રાખી હતી.

સવાલ-મરનાર કદીખી અંચીતો લાંડન
થી અતરે આવતો હતો ?

જવાબ-કદી નહી.

સવાલ-વારૂ તેને પછસાની ઘણી અડ
ચણ મી० પેટલી પાડતો હતો ?

જવાબ-તે વાતની મને ખબર નથી.

સવા-તે તમારી પાસથી કદી પછસા ઊ
છીના લેતો હતો ?

જવાબ-કદી નહી.

સવાલ-આ બેદ ખરબા ખનાવનો તમો
કાંઈ ઝોજાસો કરી શકશો ?

જવાબ-કંઈજ નહી.

પેલી દાસીને શાહેદી માટે ષોલાવવામાં
આવી. તેણી ઘણી ધુંજરા સવભાવની હતી,
અને મરનારનું મરદું મલી આવયા પછી
તેણી ધાસતીથી અધમુર્ધ થઈ રહી હતી. ઘડી
ઘડી તેણીને ફેફસે થઈ આવતું, અને જીરી
આગળ આવતા વારખી તેણીને તે થઈ આવતું.
આથી તુરત પેલા તેણીને માવજત માટે આહાર-
લઈ જઈ ખીજ શાહેદીને તપાસવામાં આવયા.

તે શાહેદી ગામનેા ડાકટર હતો. તેણે મરનારની લાશ તપાસી હતી. તેણે જણાવ્યું કે, મરનારનું એક નવાઈ સરખાં હથયારથી ખુન થયલું હોય, એમ તેને લાગતું હતું. તે હથયાર આલુ વપરાસનું નહીં પણ અસલી હથયારને મળતું હતું. એ બનાવ કેવી રીતે બનેલો હોયો જોઈએ તે વીશે સબલા બનાવો પરથી ડાકટરે પોતે કાંઈક સાર અટકતી કાણુ-યો હતો, અને તે જુરી હજુર જણાવવાની તેણે રજા માંગી.

જુરીએ બહુ ખુશી સાથે રજા આપવાથી, તે જાણ્યો, “મી. પેટલીને નાખુશી ઉપજો એવી એક બાબત વીશે મને અતરે દલગીરી સાથે જાણવું પડે છે, પણ ઈનસાફને ખાતર મને તેમ કરવાની જરૂર છે, અને તે એ છે કે, મરનાર રાતની વેલાએ લોકોનાં તેમજ પોતાના બાપનાં ખેતરોમાં શેકારનાં જાનવરો ચોરતો હતો. તે ઉપરથી મને એમ લાગે છે કે, અકસમાત વાલી રાતે પણ મરનાર પોતાના કોઈ સોબતીઓ સહીત શેકાર ચોરવા ગયો હશે અને તે વેલા તેને કાંઈ અકસમાતથી પોતાના એકાદ સોબતીને હાથે આ હથયાર લાગ્યું હશે. એવાં હથયાર ઘણું કરી શેકારનાં કામમાં વપરાતી લાકડીઓને છેડે બાંધવામાં આવે છે. એ

હથયાર મરનારનાં શરીરમાં લાગ્યા પછી કોઈએ તે ખેંચી કહાડવાની કાશેશ કીધી હોય, એમ તેના શરીરપરની નીશાનીઓથી લાગેછે; અને તેથી હું ધારૂં છું કે, તેના સોખતીએ તે હથયાર ખેંચી લેવાની તજવીજ કરી હશે, પણ હથયાર માટે ખુચી ખેસવાથી તે અંદર રહી ગયું હશે. હથયાર એવા રીતે ખુચી ખેસવાથી મરનારના શરીરમાંથી કશું લોહી બહાર નીકળી શક્યું નથી, જ્યોત્ષ્ણ ખુનીનો પતો મેલવવામાં મોટો અટકાવ થઈ પડ્યોછે. મરનારની એવી હાલત જોઈ તેના સોખતીએ ખુનનો શક પોતાપરથી દૂર કરવા માટે તેનાં ઘરનાં બારણા આગલ તેને નાખી ગયલા દીસેછે.”

ડાક્ટરનો આ ખોલાસો સંભળનાં ધયાન પર બરાબર ઠસયો. તેની જુખાની તુરત પુરી થઈ, અને પેલા વકીલના કલારક મી० મોરટને ખી તેને કશા સવાલો પુછવાનું માંડી વાલ્યું.

ડાક્ટર પછી એક પોલીસ કનસ્ટેબલની જુખાની લેવામાં આવી. તે તદ્દન અમાન માણસ હતો, અને તેની જુખાની કોઈ રીતે ઉપયોગી હતી નહીં. તે ખુન વાલી જગાપર આવ્યો તે પેલા તેણે કશી ઘટતી તજવીજ ખુન નો પતો મેલવવા માટે કરી ન હતી.

મી० મોરટને તેને એક ઘણો અગત્યનો સવાલ પુછ્યો. ખુનવાલી રાતે વરસાદ પડેલા

હોવાથી, મી० પેટલીનાં ઘર આગલ આવેલા કોઇપણ માણસનાં ત્યાં પગલાં પડી રહેવાં જોઈએ, અને તેવાં કશાં પગલાં ત્યાં હતાં કે નહીં, તે વીશે મી० મોરટને કનસ્ટેબલને પુછ્યું.

તે ખેલ્યો, “મેં કશાં પગલાં જોયાં નથી.”

મી० મોરટને પુછ્યું “તમે કંઈ પગલાં વીશે તપાસ કીધી હતી?” સાક્ષી-નહી.

મી० મોરટને-ત્યારે તમે તમારી ફરજ સમજતાજ નથી.

મી० મોરટનેના આ ટીકાં વાજ્યાં હતા. કનસ્ટેબલે તેવી કશી તપાસ કરી હોત, તો તે આ ભેદી યુનનો પતો મેલવવામાં ધણી ઉપયોગી થઈ પડત.

કાનસ્ટેબલની સાક્ષી પુરી કરી પેલી દાસીને ખોલાવવામાં આવી. તેની સાક્ષીપી તેવીજ નકામી નીવડી. વચે વચે એ ત્રણ વાર બેહોશ થઈ જવા પછી, તથા દશ દશ વખત એકેકે સવાલ પુછવા પછી, તેણીએ મી० મોરટનેના પુછવાથી જે જુવાની આપી તે નીચે પ્રમાણે હતી:—

સવાલ-તમે રાતે સુતા પછી કંઈ ગડબડ સંભલાઈ હતી? જવાબ—હા.

સવાલ-તે ગડબડ શાની હતી?

જવાબ-મેં હીલતો જોયો.

સવાલ-શું હીલતો જોયો ?

જવાબ-પેલા મોટા પેટારો.

સવાલ-પણ તેથી કંઈ ગડબડ થઈ ?

જવાબ-નહી પેટારો હીલતો હતો.

સવાલ-પણ તમોને કંઈ ગડબડ સંબલાઈ.

જવાબ-નહી; પેટારો હીલતો દેખાયા.

મી० મોરટનના સઘલા સવાલનો તેણીએ, આજ જવાબ આપ્યા કરવાથી, તેણે કંટાળીને તેણીને ધમકાવી, કે બરાબર જવાબ નહીં દેશે તો બંદીખાને મોકલાવીશ.

બંદીખાનાનું નામ સાંબલતાં તેણી બેહોસ થઈ ગઈ. તેણીની આ હાલત જોઈને તેણીની વધુ જીખ્યાની લેવાનું માંડી વાલવામાં આવ્યું. તેણી જે પેટારા વીશે બોલતી હતી, તેના બોલાસો મીસોસ કચીનયન પાસે માંગવામાં આવ્યો, પણ તેણીએ પોતાનું અંગ-લપાટું દેખાડ્યું.

એ પછી સઘલા શાહેદીઓની તપાસ પુરી થઈ. કારોનર જીરીને સઘલી કેરીયત સમજવવાની તકવારીમાં હતો, તેટલાં પેલા પોલીસ કનસ્ટેબલ પાછો જીરી હજીર આવ્યો અને એક કાલો બુરખો અને એક ચાવી રજી કીધાં. તે બોલ્યો કે, તે બંને સ્ત્રીને મરનારનાં શરીર પરથી મલી આવી હતી.

મીં પેટલીને ફરીથી ખોલાવીને બંને સ્ત્રીઓ દેખાડવામાં આવી. પેલી ચાવી તેણે પોતાની તરીકે ઓલખી; પણ બુરખા વીથે અંજણપણું બતાવવડું. ચાવી માટે તેણે જણાવડું કે તે જાણ અગતની નથી, અને પોલીસના સવાધીનમાં રહે તો કશી હરકત નથી. ચાવી તથા બુરખો બંને કારોનરે પોલીસનાજ હસ્તકમાં આપ્યાં.

કારોનરે જુરીને સઘલી હકીકત ફરીથી સમજાવતાં ડાકટરની જુબાનીપર બહુ બાર મેદ્યો, અને મરનારનાં ખુનને લગતો જ ખોલાસો તેણે આપ્યો હતો, તે ઘણો ધ્યાન એંચવા જોગ જણાવ્યો.

ડાકટરે અટકલેલા ખોલાસાપર કારોનરને તેમજ જુરરોને એકદમ વીશ્વાસ જોડો. તેઓએ તે ખરા તરીકેજ માની લીધો, અને એક મતે ખુનનો અબીપ્રાય આપ્યો.

આ સઘલી વીગત મેં વરતમાન પત્રોમાં વાંચી હતી. તે વાંચતાંજ મને લાગું કે, ડાકટરે ફરેલી અટકલ તદ્દન ખોટી હતી. લેફ્ટિએ અને કેટલાક ડીટેક્ટીવોએ બી તે ખોલાસો બાહ્ય રાખ્યો હતો, પણ મને તેમ કરવાનું વાજબી લાગું નહીં.

પેલી સ્ત્રી ડીટેક્ટીવ પોતાની વારતામાં આગલ ચાલતાં કહે છે કે, ડાકટરની અટકલ

સાથે મલતી નહીં થવામાં હું તદન વાજખી હતી, તે આગલ ચાલતાં વાંચનારને જણાશે.

મરનાર બ્રેહામ પેટલીના ખુનીનો પતો મેલવી આપવા માટે સરકારે સરેસતા પ્રમાણે એકસો પાંચડનું ધનામ જાહેર કર્યું, અને જોકે તે ધનામની લાલચે તેનો પતો મેલવવાની કોશિશ કરવાને સરવે કીટકટીવા ભીંગી હું પણ તદ્યાર થઈ, તોપણ ધનામની ખાલી લાલચ ઉપરાંત ખીજાંખી કેટલાંક કારણો મને એ ખાખત માથે લેવાને ઊશકેરતાં હતાં. એ મુકદ્દમામાં જણાવલી કેટલીક વીગતો ઘણી બેદખરી હોવાથી, તેનો પતો મેલવવાને મને બહુ છુમા સા થઈ. તે વીગતો નીચલી હતી:-

(૧) ખુની માટે મરનારના બાપે ધનામ જાહેર કરવા માટે સાફ ના પાડવાનું કારણ શું?

(૨) મરનારનાં શરીરપરથી જ તેના આપનાં ધરનાં કામકાજને લગતી ચાવી મલી આવી હતી, તે તેના હાથમાં કેવી રીતે ગઈ?

(૩) મોટા બાકસ માટે જુરી આગલ ખાલીને પેલી દાસી બેહોશ થઈ ગઈ હતી, તેની મતલબ શું?

એ સવાલો મારા મનમાં ઊભા થયા અને તેના તરફવાર ખાલાસાઓ મેં ગોઠવી કાઢડયા, જેમાંથી કયો ખરો પડે છે તે જાણવાને હું ઈતિજાર હતી.

મને લાગ્યું કે, મી૦ પેટલીએ ઇનામ ના પાડ્યું તેના ઝાલાસો ત્રણ રીતે થઈ શકે. યા તો તે એમ સમજતો હોય, કે મરનારનું ખુન થયુંજ નથી, અને તેથી ઇનામ જાહેર કરવું ફાકટ છે; અથવા તો તે ખુનીને ઝોલખતો હોય, પણ તેને પોલીસના હાથમાં ગયેલો જોવાને તે રાજી નહીં હોય; નહીં તો, ઇનામના પછસાનો હાંસલ વીનાનો ખર્ચ કરવાનું તેને પસંદ ન હોય.

પેટારાને માટે મને લાગ્યું કે, તેમાં કાંઈ ખચોત જણવાજોગ ભેદ સમાયેલો હતો, અને ખુનના ઝાલાશા વીશે તેની પર મને મોટો આધાર હતો.

કુંચી વીશે કશો ખુલાશો હું ગોઠવી શકી નહીં.

ગમે તે હો; પણ ટરામનું ગામડું, જ્યાં આ ખુન થયું હતું, ત્યાં જઈને ઘટતી તપાસ કરવાનો મેં ઠરાવ કીધો. અમે ડી-ટેક્ટીવો, એક ઠરાવ નકી કીધો કે તેને અમલમાં મુકતાં વાર લગાડતાં નથી. ટરામ જવાનો વીચાર કરવા પછી થોડાજ વખતમાં, ટરામના સંટેશન ઉપર હું આવી ઉતરી.

પેલો પોલીસ કાનસટેબલ, જેના સવાધીનમાં મરનારનાં આંગપરથી મજી આવેલો

ખુરખો અને કુંચી રેહલાં હતાં, તેને હું પેહલાં જાણ મળી. તેના કરતાં વધારે સુરખ અણખ સાથ મને કદી કામ પડ્યું ન હતું. તે સુરખ, તોપણ પ્રમાણિક અને સાદાં મનનો હતો. જોઈતી વીગતોના જવાબ, બહુ સેહલથી મને તેની પાસેથી મળ્યા. તેને જરાબી ખ્યાલ આવ્યો નહીં કે હું ડીટકટીવ હોઈશ. આખો ડીટકટીવનું કામ કરે છે, તે વાતનો તેને ખ્યાલબી હોય, એમ જણાવું ન હતું.

એકાદ બે રૂપાના સીકા તેના હાથમાં સેરવી રહેને, મેં જ સવાલો પૂછ્યા તેના પાધરે પાધરા જવાબ તેણે આપ્યા. પેલી કુંચી તથા ખુરખો તેણે મને લાવી દેખાડ્યાં. મીઠું પેટલી-એ જુરો હજુર જણાવ્યું હતું કે, તે ચાવી કાંઈ જાણ અગતની ન હતી, પણ મને તે જોતાં જુદાજ વીચાર આવ્યો તે સાધારણ તાલાંને ખરતી ન હતી, પણ કાંઈ અગતના અને કીમતી સામાનને સંભાલથી જાલવી રાખવા માટે વપરાતાં તાલાંની તે હોય, એમ મને જણાયું.

ખુરખો તપાસતાં તે ઇંચે જ બનાવટનો નહીં, પણ પરદેશી બનાવટનો જણાયો. આવી ખારીક વીગતો પર બીજાઓ ધ્યાન આપે નહીં, પણ અમા ડીટકટીવાને તો તેવી વીગતો તપાસવાની ટેવ જ પડેલી હોય છે.

મરનારનાં સઘલાં કપડાંખી તે કનસટેબલ પાસે હતાં, અને તે તપાસતાં બનીયાનનાં ગજવામાંથી એક સ્ત્રીને બરનો નાજીક અને નકશીદાર રૌમાલ નીકલી આવ્યો. તે રૌમાલ ખીજકુલ વપરાયેલો નહતો, પણ ઘણી સંભાલ થી છાતી આગળનાં નાનાં ગજવામા મેલેલો દીશતો હતો. તેની ઉપર “ફેડરીના” એવું નામ લખેલું હતું. તે રૌમાલમાં સુગંધી વાસ હતો. તેજ સુગંધ ખુરખામાંથી હતી, અને તેની બનાવટખી બહુ નાજીક હતી. મેં જાણ્યું કે, રૌમાલની માલિકનોજ આ ખુરખો હોવો જોઈયે.

મરનારનાં કપડાં મેં તપાસ્યાં; અને તેનાં ખુનની રાતે પડેલા વરસાદમાં તે બીણાયાં હોય એવી કશી નીશાની મને જણાઈ નહી, આથી મારી ખાતરી થઈ કે, ડાકતરે કરેલી અટકલ મુજબ મરનાર શીકાર ચોરવા નીકળ્યો નહતો.

મરનારની છાતીમાં બિઝાયલાં હથવારને મેં સરવથી છેલું તપાસ્યું. તેમાં મને ઘણી ગુમવણુ લાગી, કેમકે તેવું હથવાર મેં જનમમાં જોયું ન હતું.

કનસટેબલ સાથની મુલાકાત હવે પુરી થઈ. તે દરમયાનમાં જ વીગતો હું નકી કરી

શકી, તે આ પ્રમાણે હતી:- કે, મરનાર શીકાર ચોરવા નીકલેલા પોતાના ઘેઘ સાથીને હાથ છુમર પામ્યો એમ ડાકટરે કહેલી અટકલ ખોટી હતી. મરણુ આગમન ફેડરીકા નામે જવાન સ્ત્રીની મુલાકાત લેઘ, તેણી પાસેથી તેણે રમાલ તથા જુરખો લીધાં હતાં. પણ પેલી કુચ્ચી નો ખોલાશો હજી મળ્યો નહી.

રામનાં એક હોટલમાં હું ઉતરી હતી. અંહી બની શકતું તેવી રીતે મારાં કામને લાચકની ખાખતમાં ખખર મેલવવાની હું તજવીજ કરતી રહી હતી. મને માલમ પડ્યું કે, મીસીસ ગરોન નામે એક હોટલ વાલી તે ગામમાં વસતી હતી, તેણી જખરી ટાહેલાંખોર તેમજ ગામને લગતી સધલી ખાખત વીશે માહેર હતી. આ સ્ત્રીને મલવાનો મેં ડરાવ કીધો. તેણીનું ઠેકાણું મેલવીને હું તેણી આગલ ગઈ અને તેણીનાંજ હોટલમાં ઉતારો કીધો.

મીસીસ શ્રીનને જોઘ હું તો અજખજ થઈ ગઈ. તેણી એક અજખખ જીવી સ્ત્રી હતી. ટાહેલું કરવાને તે ખહુ શોકીન હતી. ગમે એટલી જીદી જીદી ખાખત વીશે તમે તેણીને પુછો, અને વગર કંટાલવે તેણી દરેકનો જવાખ આપશે. તેણીના પટપટ કરવાનો શોક પુરો પાડ્યો એટલે ખસ; પછી ગમે તેટલી વખત

તેણીને એક વાત અધુરી મુકી દેવાડી ખીજી નવી વાત પુછી હોય તોખી ચીંતા નહી. તેણી સારી અખરદાર સ્ત્રી હતી, અને ખારીકીથી ચોકસાઈ કરવાનો જો ગુણ તેણીમાં હતો તો, હું તેણીને માટી ખુશીથી ડાઉકટીવ પોલીસ ફાજમા ધસડતો. પણ તે ગુણ તેણીમાં ખીલકુલ હતો નહી, એટલે નાચાર.

ત્રેણમ પેટલીનાં ખુન વીણેની વાત મેં તેણી આગલ છેડી. અને બહુ બલટયા તેણી-એ એ બાબતપર પોતાની જાન છોડી મેલી. તેણી કેટલી ટાહેલાંખાર હશે, તેના વીચાર વાંચનારને આપવા ખાતર એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે, સવારના સાત વાગતાથી અગ્ર-ચાર વાગતા સુધી તેણીએ મારી સાથે વાત ચલાવી, જે અરસામાં નાના નાના સવાલો પુછવા શીવાયે ખીજી વધુ તસદી મારી જાબને મેં આપી ન હતી. મીસીસ ગરીનને ટાહેલું મલ્લું, એટલે તેણી પોતાનાં ઘરનાં કામ કાજનેખી પડતું મેલતી. બરાબર સાત વાગ-તે, હું તરતનીજ આહે પી રહેલી હતી, અને તેના વાસણુ ટેબલપરથી ઉઠાવી લેવાને મી-સીસ થીન આવી. તેટલાં મેં મારી વાત છેડવાથી વાસણુ જમનાં તેમ પડતાં મેલી તે મારી સાથે વાતે વલગી, અને છેક સાંજ-

૧૨૦. ધ્રુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરબો.

ડા આઠ વાગવા પછી તેને તે ઊઠાવી લેવાનો વીચાર આવ્યો. તેણી સાથનો વાતચીત દર મયાન, પેલો ડીના નામની દાસી, જે જુરી હજુર સાક્ષી આપતાં એક મોટા પેટારા વીશે બોલતાં બેહોશ થઈ જવી હતી, અને જે પેટારા વીશે વધુ જાણવાને હું ઇંતેજાર હતી, તે દાસીનું મને ઠેકાણું મળ્યું. એ દાસીને બિતાવેલે જઈ મળવાનો ઠરાવ કરી, મં મીસીસ ગરીનને તુરત વેલા પડતી મેલી.

પોકર્લીગટન ખાતે ડીના રેહતી હતી અને ખીજીજ સહવારે તેણી આગલ જવા માટે હું નીકળી. સંઘેશનપર હું જઈ પુગી તે વેલા ટરેન ઉપડવાને એક કલાકનો વીલંબ હતો. આથી હું જરા વીસામો લેતી બેઠી. થોડા જ વારમાં મીસીસ ગરીન ત્યાં આવી લાગી, અને એક જુની પાકીટ મને બતાવીને કેહવા લાગી કે, તે મારી હરે અને જુનમા પડી ગઈ હશે, એમ ધારી તે પાછી આપવા આવી હતી. તે પાકીટ મારી નથી એમ જણાવાથી, તેને પડતી મેલી મીસીસ ગરીન ટાહેલે વલગી. તેણીએ મારી ટીકીટ કહડાવી આપવા માંગી, અને તે માંગણી મેં કબુલ રાખી; પણ હું જ્યાં જનાર હતી તે જગા તેના જેવી કુઠલા-ઝાર સ્ત્રીને જણાવાનું મને ઠીક ન લાગવા-

થી, મેં પોકલીંગટનની આગમજનાં એક ખીજાં સંઘેશન સંઘોક્તી માટેની ટીકીટ કહડાવી. મીસીસ ગરીને મને પુછ્યું કે મારે ત્યાં કોણ આગલ જવાનું હતું, અને મેં તેણીને અટકલેજ એક નામ અડાવી દીધું કે, મીસીસ બલાકલીને ત્યાં.

મીસીસ બલાકલી કોઇ જાણીતી અને દરજ્જાવાલી સ્ત્રી હશે, કેમકે તેણીનું નામ સાંભળતાં મીસીસ ગરીનના ડોલા ઊંચે ચડી ગયા, અને તે વંખતથી તેણી મારી તરફ બહુ માનથી જોવા લાગી. હું તો તેણીને આલમ્બતી ન હતી, પણ માત્ર મારી કુઠલાખોર હોટલ વાલીને મારી હીલઆલ વીશે ખોટે રસ્તે મુકવા માટે મેં તેણીનું નામ વાપર્યું હતું.

વખતસર ટરેન આવી લાગી, અને મેં તેમાં મારી જગા લીધી. સંઘોક્તીનું સંઘેશન આવી લાગતાં, તથાથી પોકલીંગટન માટેની ટીકીટ લેતા મેં મારી મુસાફરી આગલ ચલાવી.

પોકલીંગટનનું ગામડું ટરામથી સાઠ માઇલને છેટે હતું. અંહી આવી પુગતાંજ હું ડીનાને ઘેર ગઇ, પણ તેણીના બાપે મને પુનની બાબતમાં તેણી સાથે વાત કરતી અટકાવી. ડીનાનાં મગજપરથી તે બનાવની અસર હજી નીકલી ગઇ નહતી, અને તેથી

મને તે વાત પાછી છેડતાં અટકાવવામાં તે-
ણાનો બાપ ખચીત વાજખી હતો. પણ
મને તો મારી ફરજ બજાવવી હતી. મેં તે
ગામના કાનસટેબલને તેડાવીને મારું કીટકટીવ
તરીકેનું વારંટ બતાવ્યું, અને તેણે કીનાના
બાપને વચ્ચે આવતો અટકાવ્યો.

કીનાથી ને ખખર મારે મુખ્ય કરી
મેલવવાની હતી, તે પેલા શક બરેલા પેટા-
રાને લગતી હતી. ત્રણ ત્રણ વાર બેહોશ થઈ
જવા પછી, અને ખીજ કેટલીક માથાંકુટણ
કરતાં, કીનાએ મને ને ખખર આપી, તે
એટલીજ હતી કે, તે પેટારો બહુ મોટો હતો,
બે માણસો તેને ધરમાં લાવ્યા હતા, અને
કેટલાક વખત પછી તેને પાછો બાહાર
લઈ જવામાં આવ્યો હતો. એટલી ખખર
આપવા પછી કીના પાછી બેહોશ થઈ ગઈ,
અને હવે તો, તેના બાપનો મીઠાજ તદ્દન
ગયો. તેણે મને કહ્યું કે, તમે કીટકટીવ હોવ
કે કીટકટીવોના ઊપરી હોવો, પણ હું તમોને
મારા ધરમાંથી જખરીથી બાહાર કાઢીશ. તે
પોતાની ધમકી અમલમાં મેલશે એવું જ-
ણાવાથી, ત્યાંથી રૂખસત લેવામાંજ મેં ડા-
હપણ વીચાર્યું. એક રાત હું તે ગામમાં રહી
અને કીનાની સહીએ અથવા કોઈ અત-

જગનાં એથીએા પાસેથી બને તો કંઈ ખપ્પર
મેલવવાની તજવીજ કીધી; પણ તેમાં કંઈ
વલણું નહી.

ખીન્ન દીને હું ટરામ ખાતે પાછી ફરી,
અને મીસીસ ગરીને મને બહુજ માન ભર્યો
આવકાર દીધો. તેણી સમજી કે મીસીસ બલા-
કલીને તયાં હું રહી આવી હતી, અને તેથી
મીસીસ બલાકલીની મીત્રને લાયકનો આવકાર
તેણીએ મને આપવાનું વાજખી વીચાર્યું
હશે. મીસીસ બલાકલી વીશે તેણીએ મને
તરેહવાર સવાલો પુછ્યા, અને મને સુજ્યા
તેવા જવાબો મેં તેણીને આપીને પતાવી.

ડીનાએ જાણવેલા પેટારા વીશે હજી
ધણી વીગતો જાણવાની હતી. એ કામમાં
થોડી મદદ મીસીસ ગરીન તરફથી મેલવવા-
નો મેં ઠરાવ કીધો. તેણીને મેં એટલી ખપ્પર
કાઠાડવાનું સોંપ્યું કે, જવાન પેટલીનું ખુન
થયું તેની આગમજના દીવશે, એક મોટો
પેટારો લેધને કોઈ ગાડું ગામમાં દાખલ થયું
હતું કે નહી. આ કામ બજાવવાને તે એકદમ
તક્યાર થઈ, કેમકે તે તેના કુઠલાખોરા સવળા
વને અનુસરતું હતું.

એ પછી મીસીસ કવીનીયનને હું મજવા
ગઈ. તે મુલાકાતનાં કારણમાં મેં એવું ખા-

૧૨૪ ધુપી પાલીસ ખાતાના ભેદબરતો.

હાનું જીભું કીધુંકે, ડીનાને હું નોકરી રાખવા માંગતી હતી, અને તેથી તેણીની વરતાણુક વીશે મીસીસ કવીનીયન સોડેથી અપ્પર મેલવવાનો મારો વીચાર હતો. એ વેલા, મીસીસ કવીનીયન સાથે મને યવલી વાતચીત આ પ્રમાણે હતી:-

“ડીના નામે છોડીને મારે ત્યાં નોકરી રાખવાની છે, અને તેણીની વરતાણુક વીશે હું તમારી સોડેથી અપ્પર મેલવવા ઇછું છું.” હું ખોલી.

“ડીના” ? બરાબર ઓલખતી ન હોય તેવું ડોલ ધાલીને તે ખોલી. પછી મને પુછ્યું, “તમે શું કામપર તેણીને રાખવા ઇછો છો. ?”

“બાહારગામ ખાતે મારી ખેતનાં છોકરાં મોટે એક રમાડનારી આયા જોઈયે છે.”

“બાહારગામ ?” મીસીસ . કવીનીયન બહુ જલઠથી ખોલી જઠી. ડીનાને બાહાર ગામ પતેલી જોવાને તે ઇછતી હોય, એમ મને જણાયું. હવે તેણીએ ડીનાની વખાણ કરવા માંડી. ”

“છોકરાં રમાડવાનાં કામ મોટે તો ડીનાને તમો અચીત ઘણી જોપયોગી જોશે.” મીસીસ કવીનીયન ખોલી. “તેણી બાલકો સાથે વખાણવાજોગ મમતાલુપણથી વરતે છે.”

હવે, ખચાં રમાડવાનો અનુભવ ડીનાને મીસીસ કવીનયનના હાથ નીચે તો મલયો ન હતો, તયારે તે ખાખતમાં ખોટું ખોલવાનું તેણીને કારણ શું? મને શક પડ્યો કે, મીસીસ કવીનયન, ડીનાને બાહાર ગામ પતેલી જોવાની ઉલટમાં મને ખોટું સમજવાની વેતરણ કરે છે..

તેણીનું પ્રમાણીકપણું વધારે કશી જાવાના ધરાદાયી મેં પુછ્યું, “તેણીની તંદરેસતી સારી છે?” “હા ધણી સારી.”

હવે મારી ખાતરી થઈ કે, મીસીસ કવીનયન મને ડગવાજ માગે છે, અને તેમાં તેણીની કંઈ મતલબ સમાયલી હોવી જોઈયે. ડીનાનો તંદરેસતો તેણીએ મને સારી જણાવો, પણ તેણીનાં ફીફરાં વીથે મને એક ખોલખી કહ્યો નહી.

હું જવા ઉઠતી ઉઠતી ખોલી, “તયારે ડીનાને હું મારી ખેનને તયાં રખાવીશ. તેણી ચોતેખી બાહારગામ ચાકરી કરવાને રાજ દીસે છે.”

“શું તમો ડીનાને મલી આવયાં છો?” મીસીસ કવીનયન બહુ અજાણની ખતાવીને ખોલી, પણ પછી થોડીજવારમાં તેણીએ પોતાની અજાણખી દાખી દેવાની વેતરણ કીધી.

૧૨૬ ધુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરબો.

તેના આ સવાલમાંથી મને કંઈ બરમ જણાયો. હું હાનો જવાબ દઈ ઘર જવા ઉઠી. જતાં જતાં મીસીસ ક્વીનયને અરજ કીધી કે, લનડનની એકાદ સારી દાસી તેણીને મારે મેલવી આપવી. તે વીથે કબુલાત આપીને, હું નીકળી પડી.

મારા ઉતારા પર પાછી ફરતાંજ, મીસીસ ગરીનને મેં પેલાં ગાડાં વીથે પુછ્યું. તેણીએ લગાર અજાયબી દેખાડી મને પુછ્યું કે, તે જણવાની મને એટલી કાજલ થા માટે છે. ”

ટરામ જેવાં નાનાં ગામડાંમાં જોટો વેશ ધારણ કરનાર માણસે બહુ સંભાલથી વરતવું જોઈયે, નહીં તો તેને પકડાઈ આવતાં જાણે વાર લાગે નહીં. મીસીસ ગરીન જેવી કુલાખાર સાથે વરતતાં મને બહુ સંભાલ રાખવી પડતી હતી. તેણીને જરાખી શક પડે, તો તે વાત આખાં ગામમાં જાહેર થશે, એમ મને ખબર હતી. આથી તેણીને મારી વરતણકમાં નવું કાંઈ લાગે નહીં તે વીથે હું સાવચેત રહેતી હતી. તેણીના ઊપલા સવાલનો જવાબથી મેં સંભાલથીજ આપ્યો. મીસીસ ખલાકલીનાં અમતકારીક નામની એકવાર મેં પાછી મદદ લીધી. મેં તેણીને જણાવ્યું કે,

હું ને જાણવા માગું છું તે એટલું જ કે, તે ગાડું
મીસીસ બ્રાકલીના બાઈનું હતું કે નહીં.

આ જવાબથી ધારેલી અસર થઈ, અને
મારી પુછપરછનાં કારણ વીથિના શબ્દો થકી
મીસીસ ગરીનનાં મનમાંથી નીકળી ગયો.
તેણીએ મને જણાવ્યું કે, એક મોટા પેટારા
લાઘેલું ગાડું, મજકુર દીને મી. પેટલીનાં મ
કાન તરફ જતાં, મી. વાલીટ નામે કાપડીયા-
ના દીઠામાં આવ્યું હતું. એ જવાબ સાંભળી
જાણે કાંઈ દરકાર નહીં કરતી હોઈ તેવો મેં
દેખાવ કીધો.

મીસીસ ગરીન કામ કાળે લાગવા પછી
હું લાગલી કપડાં પેહડીને મી. વાલીટની
ફુકાન પર ગયો.

મી. વાલીટ બહુ સાદો અને ભાલો મા-
ણસ હતો. તે ટાલેલાં ખોર હતો, અને તેથી મને
જોઈતી ખબર આપતાં તેને જરાખી આનાકા-
ની લાગી નહીં. અલબત્ત આ સમયે પુછપ-
રછ કરવાનું મારું કારણ તેણે મને પુછ્યું, પણ
મેં તે જણાવવાને નરમાશથી ના પાડી, અને
તેણે તે પછી તે વીથે વધુ કાલજી દેખાડી નહીં.
એક છતરી ખરીદવાના બાઈનાં હેઠલ હું તેની
આગલ ગયો હતો. મેં તેને જતાં વારજ
ચેતાવ્યું કે, હું એક છતરી ખરીદવા તેમજ કે-

૧૨૮ ધુપી પોલીસ ખાતાના બેદરબો.

ટલીક વાત તેને પુછવાનાં બેવડા કારણોસર તેની આગલ આવી છું. તેણે મારી ખંને છ-છા પુરી પાડવાને પોતાને તક્યાર જણાવયો. એક છતરી તેણે મને લાવી દેખાડી, તે મેં તરતજ ખરીદ કીધી; અને પછી મેં લાગલીજ મારી વાત પુછવા માંડી.

મીં વાહીટ સોડેથી મને કેટલીક જરૂરની ખખર મલી. તેણે જણાવયું કે, મજકુર દીને એક ગાડું મીં પેટલીનાં ઘર તરફ જતાં તેણે દીકું હતું. બે માણસો તે પર બેઠેલા હતા. તેઓ ત્યાં જઇને પાછા ફરયા તે વેલા, તેઓ મારી નજદીકનાં એક હોટલમાં ઊતરી દારૂ પીવા બેઠા. તેમનાં ગાડાંમાં કેટલાક સુતરાઉ કાપડના તાકા હતા. તેઓ પાછા ફરયા તે વેલાબો, સ-ધલા તાકા જેમના તેમ હતા, તેથી મેં ધારયું કે, તે કાપડ જે ધણીને પુગાડવાનું હશે, તેને તેઓ શોધતા ફરતા હશે. વલી મેં ધારયું કે, કદાચ તેઓ મારી દુકાન મોટેજ તે લાયા હશે. આથી તે વીશે મેં તેમને પુછી જાયું. પણ તેઓએ મને પાધરે પાધરે જવાખ ન દેતાં જહનમમાં જવા કહયું. તેઓ દારૂના ખાહારમાં આવેલા દીસતા હતા. બેથક તેઓ સારા માણસ તો નહી હતા નહી તો, મને ગાલ થું કામ દેતે ? જો એ ગાડાં વીશે તમને વધારે

જાણુવું હોય તો, ગામના દરવાજાના રખેવાલ
રામને પુછવાથી મનમાનતી ખખર મલશે.

આટલી ખખર મને મલવા પછી, મી.
વાડીને ઊપકાર માની મેં ચાલવા માંડ્યું.
તેણે મને જતી અટકાવીને કહ્યું, “તમે કાંઈ
ખરેખર છતરી ખરીદવા આવ્યાં ન હતાં,
પણ આ વાતને વાસતે આવ્યાં હતાં. છતરી
અમથું ખાહનું હતું. જો તે તમને જોઈતો
નહી હોય તો, બેલાશક પાછી આવજો.”

મેં છતરી રાખવાની મરજી દેખાડવા
થી તે મુંગો રહ્યો. મેં જતાં જતાં તેને કહ્યું
કે જરૂર પડશે તો, હું ફરીથી તેને દુકાને
આવીશ.

તે બોલ્યો, “બેલાશક આવજો. અને
વહી આવો ત્યારે છતરી ખરીદવાનું ખાહનું
ના લાવતાં. મીત્રાચારીની રાહે આવજો. ધર
તમારું જ છે.”

મેં ફરીથી તેનો ઊપકાર માન્યો, અને
ચાલવા માંડ્યું. તેની દુકાનથી હું પાધરી ગા
મના દરવાજા આગલ આવી, ત્યાં મને રામ
મલ્યો. તે ગાડું પાછું ફર્યું હતું કે નહીં,
તે મેં તેને પુછ્યું, અને તેણે હાનો જવાબ
દીધો. તેની ખાતરી હતી કે નહીં, એમ મેં
તેને પુછ્યું. અને તે વેલા તેણે ખહુ બાર મેલો
હાનો જવાબ દીધો.

૧૩૦ ઘુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરબો.

તેનો પેડલોજ જવાબ તદન પુરતો હતો, તોખી વધારે ખાતરી કરવા મેં તેને બે સવાલ પુછ્યા હતા. અમો ડીટકટીવો એકદમ એક વાતપર વીશવાશ મેલી દેતા નથી. અમાને ગમે એવા આખરદાર માણસના બાલવાપરખી, તરત વીશવાશ આવતો નથી. એક માણસ હુઆ તરીકે પુરવાર થાય તયાં સુધી તેને આખરદાર ગણવો, એ દુનયાનો રેવાજ છે, પણ અમો ડીટકટીવો તો તેથી ઊલટા જઈ, એક માણસનાં પ્રમાણીકપણાં વીશે અમારી ખાતરી થાય નહીં તયાં સુધી તેની તરફ શકતી ન જરૂં જોઈએ છીએ. અલખતાં અમો મંડલીને ગેરઘનસાફ કરવે છે, પણ તે મંડલીનાં પોતાનાં બલાને માટેજ.

મી. વાહીટની દુકાનેથી મને ખબર મળી હતી કે, પેલું ગાડું હાકતારા બે શખસો એક ટાવરનમાં દારૂ પીવા ઉતર્યા હતા. આથી, તેઓ વીશે વધારે ખબર મેલવવાને હું તે ટાવરનની માલિક આગ લઈ ગઈ. તેણી સાથે વાતચીતમાં મને માલમ પડ્યું કે, તે શખસો માત્ર સાધારણ ફેરીયાઓ નો દેખાવ ધારણ કરી ગામમાં આવયા હતા, પણ ખરેખર તો તેઓ વધારે સારી સ્થીતીના

અને ચહુડતા વરગના ગ્રહસ્થે હતા. ઠાવ રનવાલીનું પોતાનુંખી મત તેવુંજ હતું. ને જાતનો ખોરાક તથા દારૂ તેઓએ મંગાવયો, તથા નેવી રીતે ઠાવરનમાં તેઓ રહ્યા, તે ઉપરથી તેણીએ તથા મેં એ મત બાંધ્યું હતું.

ઠાવરનવાલી પાસેથી ધર આવીને, મેં હવે સઘલી અખરપરથી શું સાર કાઢુવો તે નકી કીધું. મેં ને સાર એમાંથી કાઢુવો, તે નીચે પ્રમાણે હતો :—

૧. ને કુંચી મરનાર ગ્રેહામ પેટલીની લાથ પરથી મઝી આવી હતી, તે કોઈ કીમતી સામાન ભરેલી પેટી અથવા કબ્જની હતી.

૨. તેનાં મોહુડાપરનો ખુરખો તથા રમાલ દેફરીકા નામે કોઈ સ્ત્રીનાં હતાં, અને મરનારને તેણી સાથે બહુ મોહુખત હોવી જોઈયે.

૩. મરનાર શીકાર ચોરતાં કાંઈ અકસ-માતથી મરણ પામ્યો હોવો જોઈયે, એમ જુરી આગલ પડેલી શક્તીપરથી લોઢાએ કાઢુલો સાર ખોટો હતો.

૪. મરનારનાં મરણની આગલે દીને એક ખોટો પેટારો તેનાં બાપના ધરમાં લાવવામાં આવ્યો, અને તે પાછો લઈ જવામાં આવ્યો ન હતો.

૧૩૨ ધુપી પોલીસ ખાતાના બેદખરચો.

૫ મીસીસ કવીનયન તે બનાવથી જાણીતી હોવા છતાં તેણીએ તે છુપાવયો હતો. એટલુંજ નહીં પણ તે પેટારો હતો મી. પેટલીનાં ઘરમાંજ હોવા જોઈએ, અને તે પાછો લેઈ જવામાં આવ્યો છે એમ મીસીસ કવીનયનને ડીનાને જણાવવામાં કાંઈ ધુપી મતલબ હતી.

૬. જે શખસો તે પેટારો લઈ આવ્યા હતા, તેઓ સાધારણ ફરયાના દેખાવથી ગામમાં આવ્યા હતા; પણ તે દેખાવ ખોટો હતો, અને તેઓ આખરફાર ગણાતા ગ્રહસ્થો હતા.

હવે એ સબલાં પરથી શેવરનો સાર જે નીકળ્યો તે એજ કે, પેલા પેટારો શાધી કાઢવાથી ખુનનો ભેદ મલવાનો મોટો સંભવ હતો.

તે પેટારો શાધી કાઢવા માટે, મી. પેટલીનાં મકાનમાં મારો પગ પેસારો વધ્યો જોઈએ; અને સારો ભાગયે મારા હાથમાં તે તક હતી. મીસીસ કવીનયનને, પોતાના હાથનીએ કામ કરવા માટે એક દાસી મેલવી આપવાની મને અરજ કીધી હતી, અને તેનો લાભ લેઈ મેં મારથા નામે બીજી સ્ત્રી ડીટેક્ટીવને દાસીના વેશમાં લાંડનથી તેડી મંગાવી.

તેને આવતાં બે દીવસનો વીલંબ લાગે,
જેણે વખત મેં મારા હાથમાં આવેલી ખ-
ખરોપર વીચાર કરી તેમાંથી તરેહવાર સાર કા-
હાડવામાં ગાલી નાખ્યો.

જવાન પેટલી, કાંઈ અપ્રમાણીક ધારણા-
થી પોતાના ગામમાં આવ્યો હતો, એ તો ન
કી હતું. તે છુપી રીતે તથા અંચીતો ત્યાં આ-
વી લાગે, તથા ખુરખાથી તેણે પોતાનું મોંડું
છુપાવ્યું, એ બનાવો તેની અપ્રમાણીક ધારણા
દેખાડતા હતા. તેની લાસને દુરથી લાવીને
તેનાં ઘર આગલ નાખવામાં આવી હોય, એ
વાત માનવા જેવી લાગતી ન હતી. તે ઘર-
માંથી અથવા ઘરના નજદીકમાંથી લાવીને મે-
લવામાં આવી હોય, એ સંભવીત હતું. એક
લાશને દુર લઈ જવામાં ઘણા જોખમો હોય છે.
અકસર કરીને તેને દુરથી લાવીને તેનાં ઘર
આગલજ મેલી જવાનો તો ઘણાજ જોખમ
છે. અને કોઈની સમજી માણસ તેવો જોખમ
ખેડે નહીં. જે સંભાલથી ખુન કરવામાં આવ્યું
હતું તે જોતાં, ખુનીએ લાશને દુરથી અંહી
લાવી મેલવા જેવો નાદાની કરી હોય, એમ
માનવામાં આવે નહીં. ખુનની જગા, મરનાર
ના બાપનું મકાન અથવા તેની અતીથાંત ન-
જદીકની કોઈ જગા હતી, એમ મને નકી લાગું.

વલી, સરવ ખનાવો તથા મીસીસ કવી-
નયનની વરતણુંક ધયાનમાં લેતાં મને ખુનનો
શક મીસીસ કવીનયન સામે લાગેા. ડીનાપર
તો મને શક ગયોજ નહી. એવી નરમ, બલકે
ધુંજરા સ્વભાવની છોડી ખુન કરે, એ મને
સંભવીક લાગું નહી. મીસીસ કવીનયન ગ્રેહામ
પેટલીને બહુ આહતી હતી, અને તેનાં મરણ
થી તેણીને કસો લાભ ન હતો, એટલે તેનું
ખુન કરવાનું તેણીને શું કારણ હોય ? તેણીએ
જાણી જોઈને ખુન કર્યું ન હોય, પણ કાંઈ
અકસમાતથી તેમ ખન્યું હોય, એમ માનવાને
મને વધારે દરસત દીશ્યું.

પેલા ખોટા પેટારાને ખુન સાથે બેશક
સંબંધ હોવો જોઈએ, એમ મેં નક્કી કીધું. તુર-
ત પેલા મેં તેનો પતો મેલવવા પરજ, સઘણું
ધયાન રોક્યું. મારી મદદગાર ડીટેક્ટીવ મારથા
આવી પુગતાંજ, એક દાસી તરીકે તેણીને મેં
મીસીસ કવીનયનને ત્યાં રખાવી; અને પેલા
પેટારા પર નજર રાખવાને મેં તેણીને ફરમાવ્યું
તે પેટારો કેવો હતો, તે વીશે મારથાએ મને
સવાલ કીધો, પણ તેના ખાલાસો આપવાની
મારામાં શકતી ક્યાં હતી ? મેં તો તે કદી જો-
યોજ ન હતો, એટલે કોઈથી શક ભરેલા પે-
ટારા તરફ મારું ધયાન અંચવા, મેં તેણીને
ફરમાશ કીધી.

બેચાર દીવસ રહીને મારથા મને પછી મલી તે વેલા તેણી બોલી કે, મીસીસ કવીન-યન કાંઈ જોવી તેવી સ્ત્રી નથી, પણ જખરી પોંડાયેલી અને પાકી સમજની છે. ડીટેક્ટીવાને હાય પણ તે સેહલથી માહત થાય, એમ નથી.

પેલી ટાવરનવાલી, જોણીનું નામ મીસ-સ લામ્પ હતું, તેણીને તયાં ગ્રેહામ પેટલી વારંવાર જતો હતો, એમ મને જણાવાયો હતું પણ અવાર નવાર તેણીને તયાં જઈને આહ કાફી પીયા કરતી હતી.

એક દીવસે કાફી પીતાં પીતાં મેં મારી પાસેની ટેબલ પર પડેલી એક ચોપડી ઊઘાડી. તે ચોપડી ઊઘડતાંજ મીસીસ લામ્પ ખુમ પાડી બેઠી “કેવો સંજોગ !”

મેં પુછ્યું, “કાંય શું છે ? સંજોગ શાનો ?”

તેણી બોલી, “આ ચોપડી મરનાર ગ્રેહામ ઘડી ઘડી વાંચતો હતો. અકસર કરી એ માં જે વાત તે વારંવાર વાંચતો હતો. તેજ વાતનું પાનું તમેજી હાલ ઊઘાડ્યું છે.”

એટલું બોલી મીસીસ લામ્પ બીજા નવા આવેલા ધરોહીની ફરમાશો બજાવવા દોડી ગઈ તેની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ મેં પેલી વાત વાંચી જોઈ.

જે ભેદનો પતો મેલવવાને હું કંઈ મુ-
દત થઈ મેહનત કરતી હતી, તે આ વારતા
વાંચી રહેતાંજ મારી આગલ આરસી માફક
ખુલો થયો. માત્ર આ નજીવા જોવા અકસમા-
તથી, મારી લાંબા વખતની મેહનતનું ફલ મ
ને મળ્યું. એમાં નવાઈ જોવું કાંઈ નથી. એવા
નજીવા અકસમાતોથીજ અમે વારંવાર અમા
રી મેહનત સરંજામ ગિતરેલી જોઈએ છીએ.

જે વાત શ્રેહામ ઘડી ઘડી વાંચતો હતો
તેમાં, એક ઘરમાંની કીમતી મતા ચોરવાની ને
મથી એક લુટારાએ કેવી રીતે એક પેટીમાં છુ-
પાઈને કાંઈ તદખીરથી તે પેટી પેલાં ઘરમાં મોક
લાવી હતી, તેનું વરણન કરેલું હતું. હવે શ્રેહા
મે તેજ અખતરો પોતેખી અજમાવી જોયો
હશે, એમ મારી ખાતરી થઈ. તેનો ખાપ તેને
ઘણીજ કંગાલ અવસ્થામાં રાખતો હતો, તેથી
તેની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ શ્રેહામ પેલા મો
ટા પેટારામાં સંતાઈને ઘરમાં દાખલ થયો હ-
શે, અને કાંઈ અકસમાતથી તેનું તેવી હાલતમાં
ખુન થયું હશે, એમ મેં તરક ખાંધી. પેલા ફેરી
યાઓના દેખાવ ધારણ કરી મીં પેટલીને
તયાં પેટારો આપી આવનારા શખસો શ્રેહામ
ના સાથીઓ હશે, અને તેમની મદદથી પેટા-
રામાં છુપાઈને શ્રેહામ પોતાના ખાપના મકાન-

માં આવી બરાવો જોઈયે. શ્રેહામની લાસ પર થી મલી આવેલી કુંચી, અને ખુરખાથી મારી તરકને વધારે ટેકો મહ્યો.

એવામાં મારો સાથી મારથા એક અગતની ખખર લેઈ આવી. મીસીસ કવીનયને ખહુ સંભાલથી જાલવી રાખેલું એક કાગજ, મારથાને હાથ આવી ગયું હતું. એ કાગજ મરનાર શ્રેહામનું ખુન થવાની એક દીવસ આગમજની તારીખનું હતું, અને તેમાં મી. પેટલીના ખટકરે મીસીસ કવીનયનને જણાવ્યું હતું કે, ૧૩માં નંખરની કુંચી ખાવાઈ હતી. તેમાં નંખરની ચાવી !

જે ચાવી, મરનાર શ્રેહામની લાસ ઉપરથી મલી આવી હતી, તેનું જ આ નંખર હતું. મારી તરકને આ એક વધુ ટેકો થયો.

હવે મારે માટે જે કામ રહ્યું, તે કાંઈખી કરીને એકખી દીવસ મી. પેટલીનાં ઘરમાં રસ્તો મેલવવાનું હતું.

તે કામખી મેં બજાવ્યું. મારા વકીલોને મેં લખી મોકલ્યું કે, વરતમાન પતરેમાં એક જાહેર ખખર લખીને જણાવ્યું કે, તેઓ મી. સીસ કવીનયન નામે સ્ત્રીને કાંઈ અગતનાં કામસર મલવા માગે છે, માટે તેણીએ જ્યાંખી હોય ત્યાંથી આ ખખર વાંચતાં વાર તેઓને

આવી મલવું. વલી મેં મારા વકીલિને ફરમાસ કરી હતી કે, મીસીસ કવીનયન તેઓ આમલ આવે તયારે કાંઈ કાંઈ બાહુના કાહડીને તેણી ને થોડા દીવશ લંડનમાંજ રોકી રાખવી.

આ દુનયા ઠગારીછે, અને તેમાં વસતાં ઠગારાં માણસો સાથ વરતતાં તેમનાં જીવાંજ થવાની ફરજ પડેછે. અકસર કરીને અમે ડીટ કટીયાને તો, જીવાં માણસો સાથે તેવાંજ થઈ ને વરતવાની બહુ અગત પડેછે. મેં એવો ઠગારાવ કરી રાખ્યો હતો કે, મીસીસ કવીનયનને લનડનમાં રોકી રાખીને મી૦ પેટલીનાં મકાનમાં મારથા સાથે છુપી તલાશ ચલાવવી, અને જો મીસીસ કવીનયન સામે પુરતા પુરાવા મળે તો, તેણીને મારા વકીલની આજીસમાંજ કામસર તેડીને કેદ પકડાવવી. એવી રીતે લલચાવનારી જાહેર ખબરો નાખીને ઘણાં લોકોને બલતે ઠેકાણે તેડી, બાહરે બાહરથીજ તુરંગમાં મોકલવાની અમાને ફરજ પડેછે.

આ જાહેર ખબરનું વરતમાન પત્ર મારે હાથ આવતાંજ, તે મેં મીસીસ ગ્રીનને વંચાવયું. મીસીસ ગ્રીનને હાથ એક વાત આવી, એટલે તેને ગામમાં ફેલાતાં વાર કેટલો? મીસીસ કવીનયનને વકીલો શું કામ મલવા માંગેછે તે કાંઈ જણાવેલું ન હતું, તોપણ કુહાજારો-

નાં મિજાંને તે ગોઠવી કાઢડતાં વખત લાગો નહી. મીસીસ કવીનયનના કાનપર તે વાત જાય તેટલાં તે આખાં ગામમાં ગપાટો ઉડી રહ્યો કે, તેણીનું કોઈ સચું મરી જવાથી વીસ હજાર પાઉંડ તથા એક મોટી મીલકતનો તેણીને વારસો મળ્યો છે.

સાંજ પડે તેટલાં મીસીસ કવીનયન મને આવી મળી.

તે ખોલી, “મારે વીશે વરતમાન પત્રમાં છપાયલી ખબર તમે વાંચીતો હશે. તે વીશે ખોલ કાઢાડવાને હું હંડન જઈ છું, પણ અંહીના કોઈની લોકાને મારી ગેરહાજરીની ખબર નહી પડે એમ હું ઇચ્છું છું. મોટે જો તમે ગુપ્તગુપ્ત એક દીવસ મારે ઘર આવીને, મારી ગેરહાજરીમાં જરા ધરની સંભાલ લેશો તો મોટી મેહરબાની થશે. હું કોઈ મારાં આલખીતાને એ અરજ કરતે, પણ અંહીના કુકલાખોર લોકામાં નકામી આવાચીવી થતી અટકાવાની મારી ધારણા છે.”

મીસીસ કવીનયનની આ માંગણીમાંથી કેટલીક લક્ષ્મી સમાયલી હતી. ગામમાં લોકો ખુનની વાતથી માહિતગાર હોવાને લીધે રજ ધરમાં તેણીની ગેરહાજરીમાં કોઈ તપાસ ચલાવે એવી બીહીકથી, મને અજાણી સમજાને

તેણીએ આ અરજ કરી હતી. મને તો તેનાં ઘરમાં જવાની કાલજીજ હતી, એટલે બહુ ખુશીથી મેં તે અરજ કબુલ રાખી. એ તો મારો શીકાર રાજી ખુશીથી મારી જાલમાં આવોને સપડાવા જેવું થયું.

હું તેણીનાં મકાનમાં જઈને રહી. તેણી ઘરમાંથી બાહાર નીકળવા પછી થોડીજ વારે હું તથા મારથા પેલા પેટારાની તપાસ કરવા પડ્યાં. રાતનાં નવ વાગતાથી બાર વાગા સુધી અમે કાંકાં માર્યાં, પણ કાંઈ વલણું નહી. અમે એકે એક ખુણું સોધી વહ્યા, જોવી જગાપર એક મોટો પેટારો રેહવાની વકી નહી, તેવી જગા વઢીક અમે છોડી નહી.

પણ અંતે તેના પતો મલ્યો. મોસીસ કવીનયને તે પેટારો સંતાડવા માટે એક પકા ચોરને લાયકની હીકમત વાપરી હતી. શક ભરેલી ચીજ સંતાડવા માટે સરસ રીત એ છે કે, કોઈને જરા શક નહી આવે એવી તદ્દન સાધારણ જગામાં તેને સંતાડવી. દાખલા તરીકે, એક ચોરાયલી બેંક નોટ સંતાડવા માટે સજીથી સરસ જગા, રમવાનાં પાનાનો દાખડો થઈ પડશે, કેમકે, તેમાં શોધ કરવાનો કોઈને ખ્યાલ બી આવે નહી. મોસીસ કવીનયનેબી તેવીજ કલા વાપરી હતી. તેણીએ તે પેટારાને પોતાના

સુવાના ઝોરડામાં મેલયો હતો. તેની ઉપર એક નક્સીદાર ગલીચો પાંચરીને પોશાક બદલવાની ટેબલનો આકાર તેને આપ્યો હતો. અલખતાં તે પોશાક બદલવાની ટેબલ જોવા જણાવાથી, પેઠારા માટે શોધ કરવાનું ધ્યાન તેપર ઝેંચાય નહીં, અને અમોખી વારંવાર તેની આગલથી પસાર થવા છતાં, તેમાં તપાસ કરવા જોગ કાંઈ સમજ્યાં નહીં. પણ એક અકસમાતથી માઈ' તે તરફ ધ્યાન ઝેંચાયું. તે પેઠારા આગલથી પસાર થતાં મારથાના પોશાક સાથે ભિરવાઈને ગલીચાનો થોડોક ભાગ ખાજીએ ખસી ગયો. તેજ વેલા મારી તે પર નજર પડી, અને તેના કાલો રંગ દેખાયાથી આગલ જઈ વધારે તપાસ કરતાં પેઠારો માલમ પડી આવ્યો.

ત્રેહામ પેટલીનાં ખુન વીંચેની મારી તરફ ખરી પાડનારો આ મોટો પુરાવો હવે મળ્યો. એક માણસ માઈ શકે એટલી તેમાં જગા હતી, અને દમ લેવા માટે તેમાં કેટલાંક છીદરો પાડી એક કાલાં કપડાંથી તે છુપાવેલાં હતાં. વલી તેમાં માથું મેલવા માટે એક તકીઓ પણ હતો. પેટીમા એક ચીરો પડેલો હતો, અને મને લાગું કે, એ ચોરા વાટે હથવાર ખોસીને મરનારનું ખુન કરવામાં આવ્યું હશે. મેં મારથાને તે

૧૪૨ છુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરબો.

પેટીમાં સુવાડી અને પેલા ચીરા વાટે એક લાકડી પેટીમાં ખાસી. મરનાર શ્રેણીમની છાતીના જે ભાગપર જખમ થયો હતો, તેજ મારયાની છાતીના ભાગપર આ લાકડી જઈ અથડી. હવે મારો પુર ખાતરી થઈ.

પણ એ ખુન કરનાર કોણ? અલખતાં મીસીસ કવીનયનજ. તેણીએ શ્રેણીમને ઓલખીને નહી, પણ ચોર સમજીને તેણીનું ખુન કરેલું હોવું જોઈએ. સોનાં રૂપાંના વાસણ ચોરી જવાની મતલબથી, પોતે વાંચેલી વારતામાંના ચોરની માફક તે આ પેઠારામાં સંતાઈને ઘરમાં દાખલ થયો હશે. મોડી રાત થવાની વાટ જોતો તે તેમાં પડી રહ્યો હશે, તેવામાં તેના દોર મરડવાના અથવા સવાસ લેવાના અવાજથી મીસીસ કવીનયનને શક પડ્યો હશે, અને તેને ચોર સમજીને બંધ પેટીમાંજ હથયાર ખાસી તેણીએ તેને ઠાર કીધો હશે. ખુનનો ભેદ આ પ્રમાણેજ હોવો જોઈએ; અને તેના મારી પાસે પુરતા પુરાવા હતા.

મીસીસ કવીનયને માત્ર અંજણપણમાં ખુન કરવું હતું; એવી તો મારી ખાતરીજ હતી. તેણીએ એક માણસને પેટીમાં છુપાયેલો જાણ્યો, અને ચોરી કરવા અને તેમ કરતાં કદાચ તેણીનું પોતાનું ખુન કરવાનીખી તેની

મને હોય, એમ તેણીને સવભાવીક રીતે લાગ-
વું જોઈયે. આથી તેણી જેવી મજબુત મન-
ની અને હીમતવાન સ્ત્રી, તે ચોરને અંચીતો
ઠાર કરી નાખવાની હીમત બેશક કરે.

એ કામ કરવા પછી મીસીસ કવીનયન
ને પસતાવે, યા દલગીરી ઝાઝાં લાગ્યાં ન હ
શે. શ્રેણી પેટલીની કંગાલ જીંદગીના અં-
ત લાવી તેને તેણીએ સુખી કર્યો હતો, એટલે
પોતાનાં કામ માટે તેણીને ઝાઝું દલગીર
થવા જેવું ન હતું. પોતે જાણી જોઈને એ
કામ કરવું ન હતું એટલે તે માટે પસતાવાનું
ખી ઝાઝું નહીં હતું.

પેટારો શોધી કાઢાડવાથી ખુન વીશિ
મારી તો પુરી ખાતરી થઈ, પણ નયાયની અ-
દાલતમાં તે કામ લેઈ જવા માટે એથી વધારે
માતેખર પુરાવાની જરૂર હતી. જે હથયારથી
ખુન થયું હતું, તેનો ભાગેલો ખીજો ભાગ
અંહીથી મળી આવે તો તે પુરતો પુરાવો થઈ
પડે, એમ હતું. તે વીશિખી મેં હવે શોધ
કરવા માંડી.

મારથાને પુછવાથી જણાયું કે, પોતાનાં
પુસ્તકખાનામાં મી. પેટલીએ કેટલાંક જુનાં
હથયારોનો સંગ્રહ કરી રાખ્યો હતો. એ પુસ્ત-
કખાનાની ભેટ હમો લેવા ગયાં. પુસ્તકખાના

૧૪૪ ઘુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરબો.

વાલો ઝોરડો એક નાનાં તલાવની ઊપર બાંધે-
લો હતો. હમોએ હવે ઝડપથી તપાસ ચલાવવા
માંડી. ચોંપડીઓની બંને કબાટો વચ્ચે એકેક સ-
ટાંડ ઉમું કરી તયાં ઘણી સરસ ગોઠવણથી થો-
ડાં થોડાં હથયારો મુકેલાં હતાં. એ હથયારોમાં
અંધાંચીન જાતનાં ભેગાં કેટલાંક જીનનાં અને
વપરાસમાંથી સદંતર નીકળી ગયેલાં એવાં હથ-
યારો પણ હતાં. પણ કેથેબી, અમો જોની શો-
ધમાં હતાં તે હથયારની નીશાની જણાઈ નહીં.
પણ તેવામાં અંધાંચીતું મારયાને હાથે એક પર-
ધમ પડી ગયું અને તેની નીચે રાખેલું એક
અસલી દેખાવનું હથયાર અમારી નજરે પડ્યું.
હથયારની અણી બાગી ગયેલી હતી, અને જો
વી રીતે તે બાગી ગયેલી હતી, તે પરથી
મારી ખાતરી થઈ કે, ગ્રેહામ પેટલીની છાતી-
માંથી મલી આવેલી હથયારની અણી, આ
હથયારને લગતીજ હતી. એક ભુતને જોયો
હોય એવી અજાયબી, આ અંધાંચીતી શોધથી
મને ઊપજી. સપેનીશ લોકો ગોધાની લડાઈ
વેલા, લડતા ગોધાઓને ઉસકેરવા માટે એક
જાતનું બાજાને મલતું હથયાર વાપરેછે, તેજ
આ હથયાર હતું. એક નવાઈના નમુના તરીકે
તે મીઠું પેટલીએ પોતાના હથયારોના સંગ્રહ
માં રાખ્યું હશે, અને મીસીસ કવીનીયને તે,

આપણે આગલ જોયું તેમ, પોતાના બચાવ માં જવાન પેટલી સામે વાપર્યું હતું.

અમારી શોધ વીશે હરખાવાનો પણ વ ખત અમને મલયો નહી. તે હથયાર હાથમાં લેતાંજ, કેયે કાંઈ બલી જતું હોય, એવો વાસ આવવા લાગો. અમે સમજ્યાં કે, ઊતાવલમાં અમારે હાથે થયલી કાંઈ ગફલીતીથી આગ લાગી હશે. પણ નહી. ઘરમાં આગ લાગી હતી ખરી, પણ તેનો જોખમ અમારે સર ન હતો. પુસ્તકખાનાંનું ખારણું ઊંઘાડી અમે ખાહર નીકલવાની વેતરણ કરવા લાગ્યાં, પણ ખાહરથી ખારણું કોઇએ બંધ કરેલું જણાયું. અમેને કોઇએ ગોંધીને ખાલી મારવાનો ઇરાદો રાખેલો હોવો જોઈએ. પણ તેવો ઇરાદો મીસીસ કવીનયનેજ કરેલો હોવો જોઈએ. કંઈ મનમાં શક પડવાથી તેણી અરધે રસતેથી પાછી ફરી ગુપચુપ ઘરમાં દાખલ થઈ હશે, અને અમારી હીલચાલપર છુપી રીતે નજર રાખી તેણે અમને ઓલખ્યાં હશે. તેણીના અપરાધની સરવે નીશાનીઓ જે ઘરમાં હતી, તે ઘર ખાલી નાખીને સઘલાંનો નાશ કરવો, એ જ સહી સલામતી બરવો ઇલાજ હતો, અને તેનો લાભ લેવામાં તે પછાત પડી નહી. અને બેશક આગમાં ગુંગલાઈ મરતે; પણ ડીટકટી-

વોનો ધાસ્તી વખતે ચીત ઠેકાણે રાખવાનો સદ્ગુણ અમારામાં હતો, અને તે આ વેલા અમને કામે લાગો. પુસતકખાનાની ટેબલ, ખુરશીઓ, મોટી ચોપડીઓ વગેરે ગોઠવીને અમે તેની નીચેનાં તલાવનાં છાલકાં પાણીમાં ઊતરયાં, અને અમારો ખચાવ કરી શક્યાં. મીસીસ કવીનયન પર કાયદાસરના ઇલાજો લેવાના કશા પુરાવા મારી પાસ રહ્યા નહી. બંને ડોક્ટરીયાપર તેણીએ ક્રતેહ મેલવી. આ ગમાં અમે બહી મરતે તો, હું 'ધાર્' છું કે, તેણી તદન નર્ચીત થતે. તોપણ અમારેથી ખીડવાનું તેણીને કશું કારણ ન હતું તેણી જાણતી હતી કે, પુરાવા વીના તેણી સામે અમે એક બાલ ઉચારી શકશું નહી.

એ દીવસ પછી, મીસીસ કવીનયન મને કદી મળી નથી. આગને બીજે દીને બહી ગયાનાં ઘરના કાટમાં શોધ કરાવીને મી. પેટલીએ ૧૨૫ રતલ સોનું તથા ૩૫ પીગલેલી હાલતમાં કહડાવયું હતું તે પરથી એક વાત સીધ થઈ કે, સોના રૂપાના વાસણો મી. પેટલીની ગેરહાજરીમાંથી તેનાંજ ઘરમાં રહતાં હતાં.

ગ્રેહામ પેટલીનું ખુન કરનારને શોધી કહાડીને માત્ર મારી પોતાનીજ ખાતરી હું કરી

શકી, પણ તેણીને દુનસા હજીર ખુલી પાડવાના કશા ઇલાજ મારા હાથમાં રહ્યા નહીં. એ રીતે, મારી નીષફલતા કબ્જ કરવા સાથે મારી વારતાનો છેડો આવ્યો છે.

વારતા પાંચમી.

છુપી રીતે અપરાધોની અપ્પર કાહાડવાને રાખેલાં એક ખાનગી ખાતાંના વડાના અનુભવમાં ખતેલા ખતાવો વારતા રૂપે આ મવાને, અમે ચાલુ કર્યે છીયે. આગલ વધવા આગમજ, તે ખાનગી ખાતાં વીશે થોડોક સમજ આપવાની અમને જરૂર દીસે છે. અપરાધોની છુપી ખાતમી મેલવવા માટે પોલીસ સાથે જોડેલા જસુસ ખાતાં મારફતે જે અપરાધનો પતો મલે, તે અપરાધની જાહેર રીતે ઇનસાફની અદાલતમાં તપાસ કરવાની જરૂર પડેછે, મછી લામતા વલગતાઓની તે માટે મરજી હોય ત્યાં નહીં. પણ જેઓ ચોક્કસ અપરાધ અથવા અપરાધોનો પતો માત્ર મેલવીને સંતોષ પામવા અને ઇનસાફની અદાલતમાં તે વાત નહીં લઈ જવા આહ

૧૪૮ ધુપી પોલીસ ખાતાના ભેદખરનો.

તા હોય, તેઓના લાભ માટે યુરોપના દેશોમાં ખાતગી જસુસ ખાતાં સથાપેલાં હોય છે. સરકારી નોકરીપરથી એકાંતવાસ થયલા જસુસો અને પોલીસ અમલદારો, એવાં ખાતાં ચલાવે છે. જે જસુસની વારતાઓ અમે અતરે આપવા માંગયે છીયે, તેણે લાંબો વખત સુધી લંડનના પોલીસનાં જસુસ ખાતાંમાં નોકરી કરી હતી; અને નોકરીએથી એકાંતવાસ થયા પછી, કુરસદનો વખત ગુજરવાનું કાંઈ સાંધન ન મળ્યાથી, એક ખાતગી જસુસ ખાતું સથાપયું હતું. તેનો વહીવટ ચલાવતાં, કીસા કહાણીઓને ટકર મારે એવા કેટલાક ખરા પનાવોનો તેને અનુભવ મળ્યે હતો. તેની જે વારતા અમા હાલ આપયે છીયે તેમાં, એક અદેખી સ્ત્રીએ કેવી ધાતકી રીતે બે નીરદોશ જીવડાઓને પોતાના ક્રોધના ભોગ કર્યા હતા તેનો હેવાલ સમાવયો છે, તેના પોતાના બોલોમાં તે હેવાલ નીચે પ્રમાણે છે:-

એક અદેખી સ્ત્રી શું નહી કરે?

નામદાર શાહજાદો પ્રીનસ આફ વેલસ હીંદુસ્તાનની મુસાફરીએ નીકલયો, તે વેલા તેના રસાલામાં હું સામેલ થયો હતો. હીંદુસ્તાનમાં એક શીતલ ટેકડીપર અમે ઉતારે કરી રહેલા હતા, તે સમયમાં કેપ્ટન ફીડેલર નામે એક જવાન અમલદારની ધણીયાણીનું બેરી નાગના ડંખથી મરણ નીપજવાથી, સરવે લોકોમાં બહુ ચકચાર ફેલાઈ રહી હતી. જો જાત ના નાગે તેણીને ડંખી હતી, તે વસતીવાલા ભાગોમાં કદી મલી આવતો નથી, પણ માત્ર ગી ચ જંગલોમાં જ રહે છે. પણ, મરનાર બાનુના ખાતગી ઓરડામાં તે સાપે આવીને તેણીને કરડવાથી, લોકોમાં અજાયબી ઊતપન થઈ હતી; અને એવું અનુમાન કરવામાં આવતું હતું કે, કોઈએ જાણી જોઈને કપટી ધારણાથી, તે સાપને તેણીના ઓરડામાં લાવી મેલ્યો હતો. પોલીસ સત્તાવાલાઓએ એ બાબતમાં બનતી તલાસ કરી, પણ તેમનું કાંઈ વલણું નહી. શેવટે, મરનારના એક સગાએ એ બાબત મને સોંપી. ગમે એટલા ખર્ચ કરીને, એ ભિદનો પતો મેલવાને તેણે મને અરજ કરી, પણ એ ભિદનો પતો પોલીસ સત્તાવાલાઓને આપવા અથવા કોઈ-

ખી રીતે જાહેરમાં આણવાને તેણે મને સખત મના કરી હતી.

મરનાર મીસીસ ફીડલેટરની દાસીને લાંચ આપવાથી, તેણીનાં કુટુંબની કેટલીક અગત જોગ તવારીખ મને મલી શકી.

કેપટન ફીડલેટર, જર જવાન વયનો અમલદાર હતો. એક પુરાણા પણ ગરીબોમાં આવી પડેલાં કુટુંબનો તે નબીરો હતો. કુટુંબ સંબંધી ચાક્કસ કારણોને લીધે, તેમજ પોતાની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ સુધારવાને અરથે, તે પોતાનાં જ કુટુંબની એક માતખર કનયા સાથે નાની વયે અદરાઈને ઇંગ્લેન્ડથી હીંદુસ્તાન આવી રહ્યો હતો. તેને પોતાની બનીબની ઘણીયાણી સાથે જાણ પ્રીતિ ન હતી. પણ પરણવા પછી તે તેણીને આણવા શીખશે, એવા વીચાર કેપટન ફીડલેટર મનમાં દોલાસો માની લેતો હતો. કેટલોક વખત નીકલી જવા છતાં કેપટન ફીડલેટરે પરણવા માટે કાંઈ કાલજ ન દેખાડવાથી, તેની પ્રીયા અધીરી પડી, અને પોતેજ તેને પરણવા માટે હીંદુસ્તાન આવવા નીકલી પડી. તેણીને એસતેકખાલ લેવા માટે, કેપટન ફીડલેટર સુએઝ સુધી ગયો હતો. એ સુસાફરી માં એક એવો ખનાવ ખનયો, કે જ્યાં કેપટન ફીડલેટરનાં બનીબનીમાં નહીં ખારેલો ફેરફાર થઈ

ગયો. રાતા સમુદ્રમાં તેની સટીમર હતી, તેટલાં એક જવાન બાનુ સટીમર પરથી દરયામાં પડી ગઈ, જોણી પાછલ કેપટન ફીડલેટરે ઝાંકાવી દધને, તેણીને ડુબતી ઉગારી. હીંદુસતાનમાં નોકરી કરતાં એક લશ્કરી અમલદારની તે બેટી હતી અને ઇંગ્લંડમાં પોતાની કેલવણી પુરી કરી હીંદુસતાન ખાતે પોતાનાં માબાપ આગલ આવવા માટે તે નીકલી હતી. જો અકસમાતથી કેપટન ફીડલેટર અને આ જવાન બાનુ, જોણીને મીસ ટીરાસનાં નામથી આપણે ઝોલખીશું, તેણી વચે ઝોલખાણ થઈ હતી, તે અકસમાત પછી બહુ સેજ વખતમાં બંને વચે અતીયંત મોહબત બાહજી. કેપટન ફીડલેટર બહુજ ગુચ્છવણમાં પડ્યો. તેની બંધીબંધની ધણીઆણી જો તેજ સટીમરમાં તેની સાથે હાજર થઈ હતી, તેણીને તે આહતો નહીં હતો; અને આ નવી છોડી, જોણીને તે પોતાનો સઘણો પ્રેમ આપી ચુંકા હતો, તેણી સાથ પરણીને સુખી જીંદગી ગુજરવાનો વીચાર વટીક કરવાને, તે અશતક થઈ પડ્યો હતો.

તેમની સટીમર હીંદુસતાન આવી પુગી. મીસ ટીરાસના બાપને પોતાની બેટીને થયલા અકસમાત તથા કેપટન ફીડલેટરની તક સરની મદદ વીશે ખબર પડતાંજ, પોતાની બેટીના પ્રા-

છુ ઉગારનારનો તેણે બેહુદ બપકાર માનયો, અને તેને પોતાને તયાં નોતરીને બહુ બિમંગથી તેની પરોણાગત કરવા માંડી. એ અરસામાં, કેપટન ફીડલેટરનો પ્રેમ મીસ ટીરાસ તરફ વધારેને વધારે અંચાતો ગયો, અને તેણે જોધું કે; તેણી પણ તેને ઝાછો ચાહતી ન હતી પણ તેના લગ્નનો દીવશ હવે છેક પાસે આવી લાગો, અને જોણીને તે પોતાનો પુરો પ્રેમ આપી ચુકો હતો તે તેનાથી સદાની છુટી પડશે, એ વીચારથી ફીડલેટર ખાવરો બની ગયો. શેવટે, તેણે પોતાની થનાર ધણીયાણી, મીસ જીલીયા ફીડલેટરની દયા માંગવાનો વીચાર કીધો. છેક ઈંગ્લંડ પેરથી તેણી તેને વરવા આવી હતી, એટલે તેની માંગણી હવે સ્વીકારે, એમ તેને લાગતું ન હતું. પણ એક અજમાયસ કરી જોવાને તેણે મન કીધું.

જીલીયા આગલ જમ તે બીડતો બીડતો બોલ્યો, “જીલીયા, હું બહુજ કંગાલ હાલતમાં આવી પડ્યો છું. જે હું તને કહેવા માંયું છું, તે કહેવાને મારી જીભ ચાલતી નથી”

“પયારા જ્યારજ્ય,” તે બોલી, “હું ધા રૂંધું કે, ઘોડાની સરતમાં તે કાંઈ બોલ્યું હશે, પણ તેમાં શું મોટી વાત? મારા જે પદ સા છે તે તારાજ છે. તને જોઈયે એટલાં નાણાં મારી પાસથી કાં નહીં લેતો?”

તેણે જવાબ દીધો, “પછસાની અડચણ હતે, તો હું દરકારખી કરતે નહી, પણ એ વાત તો એવી છે, કે જો જાહેર થતાંજ આપણું કારજ તું તોડી નાખશે.”

“કારજ તોડું? કદી નહી. મારા વાહલા, તને ખબર નથી, કે હું તને કેટલો આહવા સી-ખો છું?” જુલીયા બોલી.

ફીડલેટર પર આ બોલોની કંઈ અસર થઈ નહી, પણ તેણે આગલ ચલાવ્યું, “તારો તરફ મેં જે એવકાઈ કરી છે, તે કેહવાને મારું દોલ ચાલતું નથી.”

“હવે હું સમજી. કોઈ સાથે તે કાંઈ નાદાની કરી હશે. પણ તેમાં શું? થોડા પછ સાથી તેણીનું મોહકું દાખ, એટલે થયું.”

“તું જુલેમ, જુલીયા. હું એક આખર દાર કનયાને ખરાં જીગરથી ચાહું, અને તું મને છોડી દેશે તો, આપણે સરવે સુખી થઈ શું.” ફીડલેટરે હવે સંધું ખુલું કરી દીધું.

“કદી નહીં!” જુલીયાએ બાર મેલીને કહ્યું “આપણે ત્રણ વરસ થયાં અદરાયાં છીએ, ઈંગલંડ વેરથી તારે ખાતર હું અંહી આવી, અને તે પછી આવી અપમાન ભરી માંગણી કરતાં તારે શરમાવું જોઈયે.” લગાર નરમ પડી જઈ તેણીએ આગલ ચલાવ્યું.

૧૫૪ છૂપી પોલીસ ખાતાના બેદરમો.

“જ્યારજ, એવો ધાતકી ના થા ! જો હું તને આહતી નહી હોતે, તો તારી વાત કબુલ રાખતે; પણ તેં મારું દીલ જીત્યું છે.”

જ્યારજ બોલ્યો, “પણ જુલિયા, તારો પ્રયત્ન એકતરફી છે. હું તને આહતો નથી. આ દા ખાતર મારીપર દયા કર. અમે આખી જીંદગી સુધી તારાં આભારી થઈશું.”

“ તારું એવી રીતે મન ફેરવનારી કોણ છે ?” તેણીએ પુછ્યું.

“ મીસ ટીરાસ.”

“ આ હો ! શું એટલી નાદાન પોટ્ટી મારી હરીફ થવા નીકળી છે ? ”

“ જુલિયા ! તે મને જાન કરતાં વધારે વાહલી છે,” ફીડલેટર બોલ્યો.

“ ઠીક છે. હું હાલ તરત જવાબ આપી શકતી નથી. એ વીશે વીચાર કરીને તને જવાબ દઈશ.” એટલું બોલી તે ચાલી ગઈ.

એ મુલાકાત પછી બીજા દિને તે મીસ ટીરાસને મળવા ગઈ. બીજા સાધારણ વાતચીતો કરવા પછી તે બોલી, “તમે કેપ્ટન ફીડલેટરને કોઈવાર મળતાં હશે ? ”

“ તેવણ મારા બાવાને વારંવાર મળતા આવે છે. મારો જાન બચાવીને તેવણે અમે સરવેપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તે અમે કદી ભુલી શકવાનાં નથી.” મીસ ટીરાસે જવાબ બોલ્યો.

એક અદેખી સ્ત્રી શું નહીં કરે ? ૧૫૫

“કોઇ સાધારણ ખલાસીખી તમેને એવી મદદ કરતે. એમાં શું ખોટી વાત છે ?”

“એમ ના ખેલો, મીસ ફીડલેટર, કેપ્ટન ફીડલેટરના ઉપકારનો ખદલો વાલવાને હું તદ્દન અશક છું.”

“તમે પુરતો ખદલો વાલી ચુકાં છો, શીવાયે કે, મારી જગા લેખને તેની સાથે પરણવાનો તમારો વીચાર હોય. કેપ્ટન ફીડલેટર તમેને લલચાવાને બનવું કરતો હશે ?”

અતીશય લજવાતી, મીસ ટીરાસ ખેલો, “કેપ્ટન ફીડલેટર સામે તમે ખોટો અપરાધ ખેલો છો. તેના જવા આખરદાર માણસો થોડા જ હશે.”

“તેની તારીફ કરતાં જરા તમે ખોટી ઉલટ દેખાડો તો સારું. તમેખી તેની પર ખોટી પડ્યાં છો, એમ મને દેખાઈ આવે છે.” આટલું ખેલો ફફડતી ચટકતી મીસ ફીડલેટર ચાલી ગઈ.

ગરીબ બીચારી મીસ ટીરાસ. આ તાના જાનીના સુખનો સાંભલવા પછી, પોતાના ઓરડામાં જઈને નવધાર આસુએ રડવા સીવાયે બીજું કંઈ તે કરી શકી નહીં.

કેપ્ટન ફીડલેટર અને તેની થનાર ધણીયાણી વચ્ચે, આગલ જણાવેલી વાતચીત પછી કારણ તોડવા વીશે બીજી કશી વાત થઈ નહીં.

૧૫૬ ધુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરખો.

લગનની તઢધારીઓ મીસ ફીડલેટરે આહુજ રાખી. જેમ જેમ લગનનો દીવસ પાસે આવતો ગયો, તેમ તેમ કેપટન ફીડલેટર ખાહુવરો સર-ઓ ખનતો ગયો.

અંતે તે તરાસદાયક દીવસ આવી લાગો. મીસ ફીડલેટરની મતલખનો ભાગ ખનવા માટે કેપટન ફીડલેટર તઢધાર થયો.

દેવલમાં બહુ દમામદાર દેખાવની તઢધારીઓ થઈ રહી હતી. મીસ ફીડલેટર તરફથી ઘણાક મેહમાનો ભાગ મલયા હતા. ઈરાવેલા વખતે પરણતું જોડું આવી લાગ્યું. લગનની કીરયા શુર કરતાં પાદરીએ મીસ ફીડલેટરને શરેસતા પ્રમાણે પુછ્યું કે, “કેપટન ફીડલેટરને તમે તમારા બરથાર તરીકે કયુલ કરોછો ?” તે વામાં તેણી સરવેની અજાયબી વચે ખોલી ઉઠી.

“અચીતજ નહી, મારો બરથાર આ રહ્યો.” એમ કહી તેણીએ લેફ્ટેનન્ટ હેંડસ નામે એક અમલદાર તરફ હાથ ખતાવયો, જે કેપટન ફીડલેટરના શાહેદી તરીકે કીરયામાં બાગ લેવાને હાજર થયો હતો.

સરવે લોક અજબ થઈ ગયાં, અને કેપટન ફીડલેટર તરફ દયાની નજરે જોવા લાગાં, પણ કેપટન ફીડલેટર તો માતનાં માહુડાંમાંથી છુટો હોય તેવી રીતે હરખાવા લાગો. પોતાને

એક અદેખી સ્ત્રી શું નહી કરે ? ૧૫૭

મનગમતી પ્રીયા સાથે પરણવાને હવે છુટ મલી
એટલે તેને લોકો એ બનાવ વીશે શું કહેશે
તેની દરકાર ન હતી.

લેફ્ટેનન્ટ હેંડસ અને તેની કન્યા, પર
ણીને હીંદુસ્તાનના એક દુરના ભાગમાં જઈ
રહ્યાં. લેફ્ટેનન્ટ હેંડસ બહુ નબલાં મનને
માણસ હતો, એટલે તે પોતાની ધણીયાણીના
હાથમાં તદ્દન પુતળાં જેવાં થઈ પડ્યો હતો.
મીસીસ હેંડસ માટે તેણીનાં અશીષ્માને જે
ખબર મળતી, તે ધણી નાપસંદ અને નાલેશી
ભરી હતી.

ખીજા હાથ પર કેપટન ફીંડલેટરે પોતાનાં
છુટાપણાંને કેવો ઉપયોગ કીધો તે આપણે
જોઈએ. તેણે મીસ ટીરાસની મુલાકાત લેવામાં
જરાબી ઢોલ કીધી નહી. સઘલી વાતથી તેણી
ને વાંધે કરીને તેણીના પયાર તેણે માંગ્યો
અને તેઓ અદરાયાં.

પોતાની નાણાં સંબંધી હાલતમાં કાંઈ
સુધારો થતાં મુધી કેપટન ફીંડલેટરે પોતાનાં
લગન મુજતબો રાખ્યાં, પણ તેટલાં એક નહી
ધારેલાં લાભકારક બનાવ બનવાથી તે લગન
પણ તેઓ જિતાવલે કરી શક્યાં. ડરખીની ઘો
ડાની સરતની સોરતીની એક ટીકીટ, જે કેપટન
ફીંડલેટરે વેચતી લેઈને પોતાની પ્રીયાને ભેટ કરી

૧૫૮ ધ્રુપી પાલીસ ખાતાંના બેદબરચો.

હતી, તે માટે તેઓને દસ હજાર પાંજીડ (એક લાખ રૂપયા) નું ધનામ હાથ લાગું. આથી તેઓ પુરતા દમામ સાથે ઊતાવલે પરણ્યાં.

એક વરસ તેઓએ પુરતા સુખમાં ગુજાર્યું, તેટલાં મીસીસ ફીડલેટરના કવચતનાં મોતથી તેમાં ભંગ પડ્યો. વલી એ વખતે તેણી તરબવંતી હોવાથી, એ જીવડાઓનો સામટો નાશ થયો હતો.

આટલો હેવાલ સાંભળવા પછી, મીસીસ હેંડસ, અથવા આપણી જુની મીત્ર મીસ ફીડલેટર તરફ મારો શક ઉસકેરાયો. તપાસ કરતાં મને જણાયું કે, પોતાનાં લગન પછી પંદર માસે તે પાછી પોતાનાં જુનાં મીત્રો આગલ આવી હતી, અને કેપટન તથા મીસીસ ફીડલેટર સાથે સલાહ કરી નાંખી હતી. અલગતાં તે સલાહ તો માત્ર દેખાઈતીજ હોવી જોઈએ. મીસીસ ફીડલેટરને સાથે ડાંખી, તથા રે મીસીસ હેંડસ તેણીની પગેસનાં ઘરમાં હતી, તે બનાવથી મારો શક તેણી તરફ વધારે ઉસકેરાયો.

હીંદુસતાનના ગારોડીઓ ઝેરી સાંપોપર કેવો કાબુ રાખે છે, તે મને ખબર હતી. નામ દાર પ્રીનસ આફ વેલસ આગલ ગારોડીઓએ સાંપોના કેટલાક ખેલ બતાવ્યા હતા, તે સર-

વેને ખખર હશે. મને લાગું કે, આ ગારેડી-
આમાંના એકાદની મદદ મીસીસ હેંડસે
લીધી હશે. મીસીસ ફીડલેટરનાં મરણની
બે ત્રણ દીવસ આગમજ તેઓની એક
માઠી ટોલી અમારાં ગામમાં હતી, પણ તે પછી
તેઓ અચપ્પચ જતા રહ્યા હતા. મેં તેઓની
પુઠ પકડી, અને કેટલેક ગામ રખડવા પછી
તેઓના ઉતારાની જગાપર હું જઈ લાગો

ગારેડીઓના વડાને લાચ આપીને તે-
નાથી કાંઈ ખાતમી મેલવવાની મેં તજવીજ
કીધી, પણ તેમાં હું નીશફ્ત થયો. પણ મને
એટલું લાગું કે, ખરી વાત જાણવા ધતાં
તે મારેથી છુપાવતો હતો. મેં આથી તેના એક
માણસને હાથમાં લીધો. તેણે મને જણાવ્યું કે,
એક કુરોપચય બાદ વારંવાર તેના વડા પાસે
આવીને છુપી રીતે તેની સાથ કાંઈ ગોઠવણ
કરતી હતી. થોડા દીવસ પછી તેણીએ એક
સાંપ તેની પાસે ખરીદ્યો હતો.

આ માણસને મારી સાથે લેઈને હું પાછો
ફર્યો. તેને મેં મીસીસ હેંડસે ખતાવી અને
પોતાના વડાને મલવા આવનાર બાઈ તરીકે
તેણે તેણીને પીઘાણી.

મીસીસ હેંડસનાં કરપીણપણાં વીશે
બીજા શું પુરાવાની હવે શી જરૂર હતી ? મારા

૧૬૦ ધુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરચો.

કુલને મેં આ સઘલી વાત કહી. તે સાંભલતાં, તેની અજાયબીના પાર રહ્યો નહી. પણ મી-સીસ હેંડસને, તેણીનાં કરતુક માટે કાયદાનો સજા કરવામાં આવી નહી; પણ આ ફાની દુ-નયાના ઇનસાફ કરતાં વધારે માતેખર ઇનસા-ફના સપાટામાંથી તો તે છટકી શકશે નહી.

વારતા ૬ ઠી.

વેર લેવાની નવી રીત.

આગલ જાણવેલા અપરાધોની ખખર મેલવનારાં ખાનગી ખાતાંનો વડો, પોતાની ખીજ એક વારતા આપતાં જાણવેછે કે, એક દીવસે એક જવાન સ્ત્રીએ મારી આગલ આ-વીને એક નવાઇ સરખી ફરમાસ કીધી હતી. તે પોતા સાથે બે વરસની વયનો એક ખુબ-સુરત છોકરો લાવી હતી. મારી આફ્રીસમાં દા-ખલ થતાંજ તે છોકરો મારી સામે ધરીને તેણી ખાલી, “મને આ છોકરાના ખાપનો પતો મેલવવો છે.”

મારી આ નવી ધરાક, ખાવીસ વરસની વયની એક ખુબસુરત, જવાન સ્ત્રી હતી. તેણી આલાક દેખાવની હતી, અને ઘણા સરસ પો-શાકમાં તેણીનું સુંદર શરીર દીપતું હતું.

મેં તેણીને પુછ્યું, “બાઈ, જે થઈ રહેતો તમે શાંધો છો, તે કેટલી મુદત થઈ ગયો છે?”

“જે વરસથીની થોડીક વધારે મુદત થઈ હશે,” તે બોલી.

“અભયબળે છે, કે તમે એટલા વખત સુધી બેસી રહી, હવે તેની તલાસ કરવા નીકળ્યાં છો?”

“હું નચીંત બેઠી ન હતી. પેહલાં મેં વરતમાન પત્રમાં જાહેર અખરો છપાવી તેનો પતો મેલવવાને તજવીજ કરી હતી, તે પછી તેના ફરવા હરવાનાં ઠેકાણાં તથા કલબોમાં પુછ પરછ કીધી હતી.”

“મને તમારો સંધલો હેવાત્ર કહેશો તો જાહેરખાની થશે. ખાતરી રાખજો, કે તે વાત તમે ખાનગી રાખવા માંગશો, તો તે તેમ રાખવાને હું બનતું કરીશ,” મેં કહ્યું.

તેણીએ બહુ શરમાઈ જાતે તથા બેદુકત દેખાવે અચકી અચકોને મને પોતાનો હેવાત્ર કહ્યો. તે ઉપરથી મને માલમ પડ્યું કે, મોરટીમર નામના કોઈ શખસે તેણીના પયાર અને વીસવાસનો લાભ લેઈ, તેણીનો આખરને દાઢ લગાડ્યો હતો. તે આખરેદાર કુલનો અને સારી મંડલીમાં ફરતો હેવાથી, મારી ધરાક

જેનું નામ મીસ નોરા હતું, તેણીએ તેના બોલ ઉપર વીસવાસ રાખ્યો હતો. થોડી મુદત માં તેણી સાથે પરણવાની કબ્જલાત આપીને, તે પાપી પુરૂષે તેણીની પાક દામનનો ભાગ લીધો હતો. તેણી હમેશ્વર થવા પછી તે લનડનમાં થી સદનતર શુભ થઈ ગયો હતો, અને તે પછી તેણીને એક ખુબસુરત બેટો અવતર્યો હતો.

મેં પુછ્યું, “તમોને મારટીમર સાથે પેણે દેવી રીતે પીછાણ પડી, તે મેહરબાની કરી વીગતે કહો.”

તે બોલી, “મારી એક જોડયણ બેન છે. મારાં માઆપને પેટે અમે બે બેન શીવાયે બીજાં કશાં ફરજદ નથી. અમે બંને બેનો તદન એકસરખાં કદ તથા એડરાની ધીયે. અમારાં માઆપ સાથે અમે હતાં, તે વેલા તદન એકસરખા પોશાક પેડરતાં હતાં, હમેશાં સાથે ફરતાં અને લગભગ દરેક બાબતમાં અમે એટલાં એક મલતાં હતાં, કે અમારાં બોલખાણવાલાંઓ વટીક અમારી વચેનો તફાવત કદાચજ નોંધ શકતાં. પણ અમે બંને વરસ ની વયનાં થયાં તે વેલા એક ગ્રહસ્થ અમાને છુટાં પાડી શક્યો, અને તે મારી બેન સાથે પરણ્યો. મારી બેનનાં લગન પછી થોડેક વ

અતે મને તેણીએ પોતાની સાથે રેહવા તેડી. મારી ખેન તથા બનેલી મારી સાથે બહુ પ્રીત થી વસતવા લાગ્યાં, અને તેમને ત્યાં હું બહુ આનંદમાં રહેવા લાગી. મને ચીત્ર પાડવાનો શોખ હતો, અને તેથી હું વારંવાર નદી કીનારે જઈને ચીત્રો પાડતી હતી. એક દીવસે હું એ કામમાં રોકાયેલી હતી, અને મારે હાથ નું એક ચીત્ર બગડી જવાથી તેને કેમ સુધારવું તે માટે ગુચ્છવણમાં પડી વીચાર કરવા લાગી હતી, તેવામાં મારી પીઠ પછવાડેથી એક પુરુષનો મને અવાજ સંભળાયો, જે બોલ્યો—
‘મને તમારી પેનસીલ આપશો તો હું એ ચીત્ર સુધારી દેખાડીશ.’

“ મં તેને મુગે મોહડે પેનસીલ આપી, અને થોડીજ મીનીટમાં તેણે મારાં ચીત્રને એ વી સરસ રીતે સુધાર્યું, કે તે એક કામેલ ચીત્રારો હોવો જાણ્યે, એમ મને લાગ્યું.

“ તેનો બિપકાર માની હું બોલી, હું ચીત્રકલામાં કેવી બિતરતી શકતી ધરાવું છું તે મને હવેજ માલમ પડ્યું.

“ ‘તમે જુલો છો’, તે બોલ્યો, ‘જો તમે થોડોજ વખત ટ્રાઈ કરાવલા માણસ પાસે શીખશો, તો તમે ચીત્રકલામાં ઘણા કુશલ નીવડી શકશો.’ ”

“આવી રીતે તે ચીતારા સાથે મને ઝાલખાણુ પડી, તેનું નામ મોરટીમર હતું. તે ચાલીસથી પોસતાલીસ વરસની વયનો હતો, અને જોકે ખુબસુરત નહી, તોપણ ઠીક દેખાવનો હતો. વાતચીતમાં તે ઘણેજ મનપસંદ હતો, અને દુનયાનો ઘણો સારો અનુભવ પામેલો તે દીસતો હતો. વીનએસટર, જ્યાં અમે રેહતાં હતાં, ત્યાંનો તે રેહવાથી ન હતો, પણ મીં હાસન નામે પોતાના કોઈ મીત્ર સાથે હવા ખાવા માટે અંહી ઉતરી પડ્યો હતો.

“પેહલી ઝાલખાણુ એ પ્રમાણે થવા પછી થોડાજ વખતમાં મીં મોરટીમર સાથે હું તથા મારા બેન બનેવીને ઘણી મીત્રાચારી થઈ પડી. તે મને ચીત્રકલાની તાલીમ આપવા લાગે, અને તે કારણે ઘણી વખત અમે એકલાં પડી જતાં હતાં. એ વખતે તે મારી ખુબસુરતીની તથા ચાલાકીની બહુ વખાણુ કરતો હતો, અને તે ખુશામદ, મારી નાદાન વયને લીધે મને બહુ મીઠી લાગતી. મા ખાપ ના લાડમાં હું ઉધરી હતી, અને સુખ તથા મોજમજલ શીવાયે બીજે કશો અનુભવ મને મલ્યો નહી હતો. મોરટીમરના દેખાટતા ગુણો પર હું મોહી પડી હતી, અને તે અંદરખાનથી કેવો હશે, તેનો વીચાર મને આવયો ન

હતો. થોડાંક અઠવાડીયાં વીનચેસ્ટરમાં રહેવા પછી, તે લંડન પાછો ફર્યો, એ વેલા મને પોતા સાથે પત્ર વહેવાર રાખવાની તેણે બહુ જ કરગરીને અરજ કીધી, અને આનાકાની સાથે મેં તે કબુલ રાખી.

“તેના જવા પછી મને ઘણી એચેની લાગવા માંડી, અને તયારેજ મેં જાણ્યું કે, તેના વીચેની મોહ્યતે મારા દીલમાં ધર કર્યું છે. તે મારીપર થોડે થોડે વખતે કાગજ લખતો રહેતો, અને તેથી મને બહુ આનંદ ઉપજતો હતો. એક દીવસે તેણે એક એવું કાગજ મારીપર મોકલ્યું, કે જેની મતલબ હું સમજી શકી નહીં. તેણે તેમાં મને અરજ કરી હતી કે, થોડા વખતમાં તે વીનચેસ્ટર ખાતે આવનાર છે, અને તે વેલા મારે તેને નદી કી નારે છુપી રીતે મળવું. તેને હું આહતી હતી, પણ તે છતાં તેની સાથે છુપી મુલાકાત લેવાનું મેં દરસત ધાર્યું નહીં. મેં તે કાગજ મારી બેનને બતાવ્યું. તેણીએ મને મુલાકાત લેવાને બલામણ કીધી, અને જણાવ્યું કે, મારી સાથે પરણવાની માંગણી કરવાની કદાચ તેની મરજી હશે, મેં એ સલાહ માન્ય કરીને, તેની બેઠ લીધી.

“મને જોતાંજ તે હરખાધને મારી આગલ દોડી આવ્યો, અને મને ઘણા હેતથી શેક

૧૬૬ છુપી પોલીસ ખાતાંના બેદબરો.

હાંડ કીધી. તે ખોલયો, 'તમને મલવાને હું' અ
તીઅંત ઇતેબર હતો.'

“મેં કહ્યું, 'લંડનની મોજ મજડુ વચે
તમે મને ખચીત યાદ કરતા હતા ?’

“‘તમારો ચેરૈસો સદા મારી નજર સામે
હતો,’” તે ખોલયો.

“‘લંડનમાં તમે શું કોઇ ખુબસુરત
સ્ત્રીઓ તરફ ઝેંચાયા નહી ?’

“‘તમારા જીવી ખુબસુરત મેં કોઇનેયી
દીધી નહી. ’

“આ હેતબરી વાતચીતનું શેવટ એવું
આવ્યું, કે મોટીમરે અંતે મને લખની માં-
ગણી કીધી, અને તે મેં એકદમ કબ્બુલ રાખી.
તેણે મને જણાવ્યું કે, તેના કુટુંબ સંબંધી
ચોક્કસ અગવડોને લીધે તુરત વેલા અમારા
અદરાવાની વાત તે જાહેર નહી કરો શકશે,
માટે મારે તે ગુપત રાખવી.

“મારી બેનથી મને કોઇ વાત છુપી નથી,
માટે તેણીને તો એ વાત જણાવવીજ જોઇયે”
એમ મેં કહ્યું.

“‘તમારી બેનપર મને પુરતો વીસવાસ
છે. માટે બેલાશક કહેજો.’

“એ પછી મારી બેનને જાહેર મેં સમ્બલી
વાત કહી. તેણી મોટીમરની અમારું કારણ

છુપુ રાખવાની માંગણીથી ઘણી નારાજ થઈ, પણ મેં તેણીને સમજાવી લીધી. એ વખત પછી કેટલાક દીવસ સુધી હું તેને તેનાં હોટલ-માં મલવા જતી હતી, અને અમે સાથે જમતાં તથા ઘણે વખત એકમેકની સંગતમાં ગુજ-રતાં હતાં. મારી બેન એ બતાવ પસંદ કરતી નહી, પણ મને મારટીમરપર પુરે વીશવાસ હતો, એટલે તેણીને હું પઠાવી લેતી. થોડા દીવસ એવી રીતે ગુજારવા પછી, એક દીવસે તેણે મને પોતાના કોઠા સગાનાં મરણનો તાર વંચાવી, પોતાને બહુ ઊતાવણથી લાંડન જવા-ની જરૂર જણાવી. જતી વેલા, પોતે જલદીથી આવીને જાહેર રીતે મારી સાથે લગ્ન કરશે, એમ મને કબુલાત આપતો ગયો. પણ તેણે તે કબુલાત પાલી નહી. ઘણા દીવસ એવી રીતે ગુજર્યા, અને હું ધાસતીથી બીમાર પડી. મારો બીમારોનું વલી બીજીબી કારણ હતું. તે કારણ જાણતાંજ હું દીવાની સરખી બની ગઈ. મારી વાહલી બેનની મદદ અને સલાહ એ વેલા મલી ન હોત, તો મેં ખચીત આપ-ધાત કર્યો હોત. તેણી શીવાયે કોઈને મારો નામોશીની ખબર નથી. બીમારીને બાહણે તે મને લાંડન લઈ આવી, અને અહીં મેં આ બાલક છોકરાને જનમ આપ્યો. મેં હવે માર-

૧૬૮ ઘુપી પાલીસ ખાતાંના ભેદભરતો.

ટીમરનો ખ્યાલ છોડી દીધો; અને ચીત્ર કલા માં થોડોક વધારે અભ્યાસ કરીને, એ ધંધામાં હું બહાર પડી. ઇશ્વરની મેહરખાનીથી મને એમાં કૃતેહ મળી છે, અને હું કીરતી તથા પદ્મસો મેલવાને શક્તીવાન થઇ છું. માર-ટીમરની હું દરકાર કરતે નહી, પણ થોડા દી-વસપર લંડનનાં એક દેવલમાંથી તરતના પર-ણીને બાહાર નીકલતા એક પુરૂષમાં મને માર-ટીમરનીજ સુરત નજરે પડવાથી, તેનો નકી પતો મેલવવાને મને ઈતેજરી થઇ છે.

આગ્રહો હેવાલ કહી, તેણીએ મને માર-ટીમરનો ફોટોગ્રાફ બતાવ્યો. તે જોતાંજ હું ચોંક્યો. લારડ એ—નામે એક જાણીતા ઊમરા વનો તે આખાદ ચેહરો હતો.

મને ચોંકતા જોઇ તે બોલી, “તમે આ માણસને ઓળખતા જણાઓછો. મેહરખાની કરી મને એકદમ કહો, કે એ કેવો માણસ છે?”

મેં કહ્યું, “મારા એક ઓલખાણવાલા ને એ ચેહરો મલતો લાગે છે, પણ કદાચ મારી ભુલ હશે. હું નકી તલાશ કરીને તમને જણાવીશ.”

મારટીમરનો ફોટોગ્રાફ મને સોંપીને, તથા તેને વીશે ઊતાવલે ખપ્પર મેલવી આપવાની અરજ કરીને, મીસ નોરા જતી રહી. કુંવારી

છોડીએ. માટે ખચીત ધડો લેવા લાયક, તેણી નો હેવાલ હતો. ખુશામતી છબના અને મોટી માટી વાતો કરનારા પુરૂષો પર એકદમ મોહી પડીને તેઓ વીશે કશી તલાસ કરવા વગર કેટલીક છોડીએ તેમની પર પુરો વીસવા સ મેલી દેય છે. પોતાના વડીલોની તેઓ સલાહ લેતી નથી, અને ઘણીવાર તેમને પોતાના આશંકો વીશે ખબર વટીક આપતી નથી. તે નાદાનીનું આવું સેવટ આવે તેમાં નવાઈ શી ?

મેં આગત જણાવ્યું કે, લારડ એ—ને મલતો એડરો, પેલા કોટોગ્રાફમાં મને લાગે. મોરટીમર અને લારડ એ—એકજ હતા, એમ મને શક ઊપજ્યો. તે ઉમરાવે મને પોતાને લગતાં ઘણાંક ખાનગી કામકાજો સોંપ્યાં હતાં, અને તે પરથી તેની વરતનુકનો મને અનુભવ મલ્યો હતો. તેણે પોતાના વખતમાં કોઈ જ તની અનીતી બાકી મેલી નહી હતી, એમ હું જાણતો હતો. નોરા જેવી એકથી વધારે છોડીએને તેણે ફસાવી હતી.

બીજે દીને, તેને વીશે ખબર કાહડવા માટે હું તેના મકાન તરફ ગયો. મને માલમ પડ્યું કે, મારો ઉમરાવ મીત્ર તરતનોજ પરણીને પોતાની ઘણીયાણી સહીત બહાર ગામ મ

બહુ મારવા ઊતરી પડ્યો હતો. તેના કારભારી ઘરમાં હતો અને તે મારો ઓલખીતો હોવાથી તેણે મને ઘરમાં તેડીને વાતે બેસાડ્યો. મેં તેને કહ્યું કે, તેના શેઠ માટે મેં ઘણાં કામો બજાવ્યાં છે, અને તેની એક ઇલાણી દાખલ તે મને પોતાના એક ફેટોગ્રાફ આપવાનો હતો, તે હું લેવા આવ્યો છું. કારભારીએ લાગલોજ મને પોતાના શેઠના એક તરતનો પડાવેલો ફેટોગ્રાફ કહાડી આપ્યો, અને તે લઈ હું મારે ઘર આવ્યો. મેં તે ફેટોગ્રાફને મોરટીમરના ટોટોગ્રાફ સાથે સરખાવી જોતાંજ મારો શક મજબૂત થયો. નોરા જીવી ચાલાક અને લાયકીવાલી છોડી આવા કરવાણુ માણસને હાથ ફેરી હતી, એ વીચારથી મને બહુ દુઃખ થયું.

થોડા દિવસમાં લારડ એ—જંડન પાછો ફર્યો. મેં એક ટેકાણેથી ધ્રુપી રીતે નોરાને તેને દેખાડ્યો અને નોરાએ તેને પોતાના ફસાવનાર તરીકે ઓલખ્યો. તેણી તેની સામે શું પગલાં બરવા માંગતી હતી, તે કાંઈ ખાલી મહી. મને માત્ર તેની કલખની ઇલાણી પુછી લીધી, અને મારી મેહેનત માટે ઉપકાર માની તે મારાથી છુટી પડી.

એ વખત પછી નોરા ફરીથી મને કદી મળી નહીં, પણ લારડ એ—ઉપર તેણીએ કેવી

રીતે વેર લીધું હતું, તેના હેવાલ મને ખુદ તે ઉમરાવની પોતાની પાસથી મલયો હતો. લારડ એ—કાંઈ કામસર એક દીને મારો પાસે આવ્યો ત્યારે મારા વીશે પુછતાં મને જણાવું કે, તેણીએ લારડ એ—ઉપર તેની કલખમાં નીચે પ્રમાણેની એક ચીઠી માફલી હતી :—

“લારડ એ—ની આલખાણવાલી એક જવાન ચીત્ર પાડનાર સ્ત્રી તેને અરજ કરે છે કે, તેણીને લારડ એ—નું એક ચીત્ર પાડવાની આદેશ છે, માટે ગોવર સ્ત્રીમાં આવીને તેણીની આદેશ તે પુરી પાડશે તો મોટો ઊપકાર થશે.”

સ્ત્રીઓપર ઊપકાર કરવાને લારડ એ—સદા તદ્યાર હતો, એટલે લાગણીજ તે મારા પાસે ગયો. મારાએ તેને તેની એવકાશ માટે કશો ડપકો દીધો નહી, પણ માત્ર બોલી, “વીનચેસટરમાં આપણે બંનેએ ઘણી નાદાણી કરી હતી, પણ તે વાત તમે ભુલી જશો.”

મારાની આવી વરતણકથી લારડ એ—ઉપર ઘણી અસર થઈ. એકવાર તેણીની મીત્રા-ચારી પાછી કરવાને તે તદ્યાર થયો, અને તેણીની આદેશ માફક પોતાનું ચીત્ર તેને ઉતારી લેવા દીધું.

એક દીવસે નોરાએ ચીઠી લખીને, લારડ એ—ને પોતાને ઘર આવીને તેનું રંગાઈ ને તપ્પાર થયલું ચીત્ર જોઈ જવાની ફરમાસ કીધી. તે તેડાંને માન આપીને લાગણી તો ગયો. તેણીનાં ઘરમાં દાખલ થતાં તેણીએ તે ને સારો આવકાર દીધો, અને પોતાનાં દીવાનખાનામાં તેને લઈ ગઈ. અંહી લારડ એ—ના ઘણાક મીત્રો તથા કેટલાક ચીતારાઓ ભિગા મલેલા હતા, જેઓ લારડ એ—નું ચીત્ર જોવા માટે જ હાજર થયા હતા. પોતાનાં ચીત્ર માટે આવી ધમાલ ચાલેલી જોઈ લારડ એ—મલકાવા લાગો.

સઘલા મેહમાનો ભિગા થઈ રેહવા પછી નોરાએ લારડ એ—ના ચીત્ર પરનો પરદો ઉઘાડ્યો, અને એક ગધેડાનાં શરીર ઊપર તે ઉમરાવનું માથું ચીતારેલું સરવેની નજરે પડ્યું.

સઘલાઓમાં હસાહસ થઈ રહી, અને લારડ એ—ને ત્યાં ઊભું રેહવું ભારી પડ્યું. વલી તેને ખીજવવા માટે નોરા પોલી—

“તમે નામદારને આ ચીત્ર પસંદ તો પડ્યું હશેજ, એ ચીત્ર આવતા પ્રદરશનમાં મોકલવાનો મારો ઇરાદો છે.”

આવી ફરિયાદ સાથે લારડ એ—નોરાને ત્યાંથી નાસી આવ્યો. તે જાણતો હતો કે,

તેની કુલ્લેતીની વાત આખાં લંડનમાં ચાલી રહેશે, અને તેથી તે વાત વીસરાય ત્યાં સુધી તે લંડન છોડીને કેટલાક મહીના બાહારગામ જઈ રહ્યો.

લંડનથી તે જવા નીકળ્યો તે વેલા સ્ટેશન પર તે મને મળ્યો હતો. અંહી તેણે પોતે જ મને પોતાપર ધીતેલા બનાવના બિપ્લો હેવાલ આપ્યો હતો. તે બહુ ખીજવાયેલા દીસતો હતો. તે બોલ્યો—

“એ ગુનેહગાર સ્ત્રીએ મને જાણે દગો દીધો છે. મારી આટલોજ કુલ્લેતી કરીને તે અટકી નથી, પણ વલી મારું ચિત્ર તે પ્રદર્શનમાં મોકલવા માંગે છે. જાણે તેને ઘેર મારી કુલ્લેતી થઈતે થોડી છે. સઘલાં લોકોની વચ્ચે ત્યાં મારું માત થઈ ગયું. તે વેલાનો દેખાવ તમે જોયો હતો, તો જાણો. એ કુલ્લેતી લોકો વીસરે નહીં, ત્યાં સુધી લંડનમાં મારે પગ મેલ્યો નથી.”

નોરાને પેટ ભરતી ગાલ દેઘને લારડ એ—લંડનથી વીદાય થયો, અને ઘણી મુદત સુધી દેશાવરે ખાતે બઠકયા કીધો. નોરાનો વેર લેવાની રીત ખચીત નવાઈ સરખી હતી.

વારતા સાતમી.

વાંધામાં પડેલો ભરથાર.

પોતાની એક બીજી વારતા આપતાં, અપરાધોની અબર કહાડનારાં ખાનગી ખાતાં વાણિ પેલો અમલદાર કહે છે કે, એક નવીજ કીસમનો મુકદ્દમો એક આખરદાર સ્ત્રીએ એક દહાડે મારી આગલ રજુ કરીધો. તે બાલી “એક અહસ્થ મારો ભરથાર હોવાનો દાવો કરેછે, પણ મને તેની ઉપર શકેછે; માટે હું તમારી મદદ લેવા આવીછું.”

મેં ધારણું કે આ બાધનો ભરથાર લાંબો વખત દુરદરાજ મુલકમાં રહ્યો હશે તેટલાં તેણીએ બીજા સાથે લગ્ન કર્યાં હશે, અને હવે ખરો ભરથાર આવી લાગવાથી, તેને તે ઉડાવા માંગતી હશે; પણ આગલ ચાલતાં મારી તરફ મેં બાઠી પડેલી જોઈ.

મારી ફરમાશથી પોતાનો હેવાજ જાણવાતાં તે બાલી, મારા વરને હું પોતે બોલખવાને અશક્ત છું, એમ જાણી તમે અજાણ થશો; પણ તેનું કારણ છે. અમે પરણવા પછી માત્ર ત્રણ મહીના સાથે રહ્યાં હતાં, અને ત્યાર પછી આજ અહિં વરસ થયાં અમે એકમેકને મલયાં

નથી. અમે પરણ્યાં, ત્યારે મારી વય માત્ર સો
લ અને તેની અઢાર વરસની હતી. અમારા સ-
ગા વાહાલાંએને અમારાં લગ્ન વીશે કશી ખ-
બર હતી નહી, કેમકે અમે તદ્દન છુપી રીતે પર
ણ્યાં હતાં. મારાં માખાપ ન હોવાથી, હું મારી
માશી ભિગી રહેલી હતી, અને તેણી જોડલી અ
મારાં લગ્નથી અજાણી હતી, તેટલાંજ અજાણાં
મારા વરનાં સગાં પણ હતાં. અમારાં લગ્ન
માત્ર ખચાંતી રમત સરખાં હતાં. મારે વર
નાદાન અને નોકરી ધંધા વગરનો છોકરો હતો,
અને મારું ગુજરાણ કરવાને અશક્ત હોવાથી,
પરણ્યા પછી કાંઈ ખનયુજ નહોય તેવી રીતે
અમે પોત પોતાને ઘરેજ રહ્યાં હતાં. ત્રણ ચાર
મહીના અમે માત્ર દીવસના જે ત્રણ કલાક એ
કમેકની સંગતમાં રહેતાં, અને તે સીવાય ખીજો
વધુ વહેવાર અમારી વચે હતો નહી. મારું ગુજ
રાણ કરવાને શક્તીવાન થવાની ધારણાથી મારા
વરે આશ્ચર્યજનક જવાનો વીચાર કીધો; અને
તેની પરણેલી હાલતથી અજાણ હોવાને લીધે,
તેના કુટુંબીઓએ તેને મુસાફરીના ખર્ચ આ
પીને, તેની ધારણા સ્વીકારી. એ પદસામાંથી
થોડાક મને આપીને, તે આશ્ચર્યજનક આતે
રવાના થયો; અને અમે નાદાન ધણી ધણી-
યાણી છુટાં પડ્યાં. ”

મેં પુછ્યું. “પણ તમને એકમેક સાથે પીછાણ કેમ પડી, અને એ નાદાન વયમાં પરણવાનો વીચાર તમને કેમ આવ્યો?”

તે ખોલી, “એક વરતમાન પત્ર, જેનો થોડોક ભાગ કુંવારાં સ્ત્રી પુરુષો માટે પત્ર વેહવાર ચલાવાને અરથે રોકવામાં આવેછે, તે પત્ર મારફતે અમને પીછાણ પડી.”

મેં પુછ્યું, “શું વરતમાન પત્રવાલાઓ અરેખર એવી નાદાની કરેછે?”

“અચીતજ,” તે ખોલી. “અને તમને દાખલો જોઈતો હોયતો, મારેજ લેવો. એ પત્ર હોતે નહી, તો અમા કાચી વયનાં લગ્ન જેવી નાદાનીમાં ફસતે નહી.”

હું ખોલ્યો, “અજબ જેવુંછે કે, માખાપો એવાં નુકસાનકારક પત્રો પોતાનાં ખચાંના હાથમાં જવા દેય છે. કેટલાં જોડાંઓનાં બીવીષય ઉપર એ પત્રથી માઠી અસર થતી હશે? અરેખર જોતાં તો, એ પત્રનો લખનાર એક અધીપતી નહી, પણ એક વેષધારી કારજ કરનાર હોવો જોઈયે. પણ પ્રજાની નીતી ઉપર દેખરેખ રાખવાનું કાંઈ માર્ગ કામ નથી, અથવા હું કાંઈ ઉપદેશક બાધણ કરતા નથી, એટલે એ બાબત ઉપર વધારે હું ખોલીશ નહી. હવે મને કહો કે, તમે તમારા ભરપાર સાથે કાંઈ પત્ર વહેવાર રાખતાં હતાં?”

તે બોલી, “ત્રણ વરસ સુધી અમે દર મેલે જાયુક કાગળ લખતાં હતાં, પણ એ મુદત પછી અચીતા તેનાં કાગળે બંધ થયાં, અને તેથી મેં જી તેની પર લખવાનું માંડી વાલ્યું. હું બહુ નાદાન અને હુલડ છોડી હતી, એટલે પેહેલાં મને મારી નાદાની સમજાઈ નહી, પણ મારા વરનાં કાગળ બંધ થઈ જવા પછી મારી સુધ ઉઘડી. વહી હવે મારી ઉપર સારે સારે ટુકાણેના માંગાં આવવા લાગ્યાં, અને મારી કંદંગી હાલત વચ્ચે, તે ના પાડવા વીના ખીન્ને છુટકજ ન હતો. એવી રીતે પેલાં કારજ કરનાર પત્રે મારી જીંદગી ખરાબ કરી છે. હું જાણતી નથી કે હું સોવાસણ છું, યા વીધવા.”

“પણ આ નવા ધણી લીધે તમને શક રાખવાને શું કારણ છે ?” મેં પુછ્યું.

“હું એના લીધે તદનજ ગુચ્છવામાં પડી છું. તે ધણી વાતે મારા ભરથારને મલતો લાગે છે; અને મને તે ધણાક ભરૌશાદાર પુરાવા આપે છે. દેખાઈતી રીતે મને તેની સામે કાંઈ કારણ નથી, પણ મને મારા મનમાં કંઈ નહીં સમજ પડે એવી રીતે લાગે છે કે, એ મારો ભરથાર નથી.”

“તમારી પાસે કાંઈ તેના ફોટોગ્રાફ છે,

“ફોટોગ્રાફ છે તે કંઈ ધણો ખરાબર નથી, તે ફોટોગ્રાફને આ ધણીનો ચહેરો

૧૭૮ ધુપી પાલીસ ખાતાના ભેદભરતો.

ધણે મલતો આવે છે. પણ તેનીપર મને કેમ નહીં વીશવાસ આવતો, તે વીશે મને અન્યથાની લાગે છે. તેને કાંઈ કાંઈ જવાપો આપીને હું દુરનો દુરજ રાખું છું. પણ હવે તો તે બહુજ અધીરો પડી ગયો છે, અને ઉતાવળે પોતાનો હક મેલવવાની વાત કરે છે.”

આ વાત સાંભળી મને બહુજ નવાઈ લાગી; અને તે બાઈની હકીકતમાં જલદીથીજ તપાસ ચલાવાનો મેં વીચાર કીધો. મેં તેણીના ભરથારનો ફેટોચાક માંગી લીધો; તથા તેનાં સગાવાહલાં વગેરેની ઓલુખ પુછીને, તેણીને થોડા દીવસ કાંઈખી ઉપાય લેવા વીના ગાલી કાણડવાની મેં ભલામણ કીધી. બેશક એ એક નવીજ કીસમનો ખનાવ હતો. દેખછતી રીતે તો, આ નવો ધણી મારા કુલનો ધણી હોવો જોઈએ, પણ ત્યારે તેણીને શક શા માટે પડ્યો હશે? પુરતા પુરાવા મળે તો, તેણી તેને પોતાના ભરથાર તરીકે બાહ્ય રાખવાને તદ્દન રાજી હતી. તેની લાંખી મુદતની ગેરહાજરીનાં કારણે, તેણી સુખથી તલાક મેલવી શકતે; પણ તેમ કરવાને તે આતુર ન હતી. તે તો માત્ર એટલીજ કાલજી રાખતી હતી, કે દાવાદાર માટે પુરતા પુરાવા મળે. જો દાવાદાર તેણીના ખરે ભરથાર હોય તો ઠીકજ; નહીં તો તેને તેમ કરવાનું કારણ શું હશે? પ્રખ્યાત ઠીકબારનવાલા

દાવાદારે એક માઠી મીલકત અને ખેતાખ માટે દાવો કર્યો હતો, પણ આ દાવાદાર તો એક સ્ત્રીનો હાથ મેલવવા માંગતો હતો.

મારું કુલ જ્ઞેણીનું નામ મીસીસ એલ્સવરથી હતું, તેણી મારી પાસેથી ગયા પછી ખીજે દીને, મેં તેણીના હાથના દાવાદારને જોયો. જો હોટલમાં તે રહેતો હતો ત્યાં હું ગયો, અને થોડાજ વખતમાં અમે વાતચીતમાં ઉતર્યા. તે ખુબ સ્વભાવનો માણસ હોવાથી તેની ઓળખાણ કરતાં વીલમ લાગો નહીં. સારા દેખાવનો, ફેલવાયલો, અને મનપસંદ સ્વભાવનો તે માણસ હતો, એમ મત બાંધતાં મને વીલમ લાગો નહીં. મેં ધાર્યું કે, મારી કુલને જો વરજ જોઈતો હોય, તો આ માણસ અરેજ તેણીને લાયકનો છે. તે મારી સાથે દરેક બાબત ઉપર સારી રીતે વાત કરતો હતો. પણ આંત્રિલીયા વીશે વાત કરવાને તે નાખુશ હોય એમ જણાયું.

ખીજે દીને આરનડેલ, જ્યાં મારી કુલનાં સાસરીયાં સગાંઓ વસતા હતાં, ત્યાં હું ગયો. ત્યાંના એક જુના રહેવાશી સાથે વાતચીત કરતાં મને સઘળો ભિદ મલી આવ્યો. તે એ હતો કે, મીસીસ એલ્સવરથીનો ભરથાર તથા તેનો બાધ, એઓ બંને જણ સાથે આંત્રિલીયા ગયા હતા. ત્રણ વરસ તેઓ ત્યાં રહ્યા, તેટલાં વડો મી. એલ્સવરથી મરણ પામ્યો.

૧૮૦ ધુપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરનો.

તેનો બાઈ નાનો એક્સવરથી આંચેલીયામાં વધદાંનો અબયાસ કરીને સારી હાલતમાં રહ્યો હતો. તે પુરતી કમાઈ કરીને હાલ ઇંગ્લેન્ડ પાછો ફર્યો હતો; અને પોતાના મરનાર બાઈની ખુબસુરત ધણીયાણી મેલવવાની ઈચ્છા થવાથી તેનું જ નામ તેણે ધારણ કર્યું હતું.

લંડન પાછો ફરીને, મીસીસ એક્સવરથીને મેં આ સઘલી વાત કહી. મારી સલાહથી તેણીએ પોતાના દેરની સાથે પોતે વાતચીત નહીં કરતાં, તેને પોતાના વકીલોની મુનસફી ઉપર સોંપ્યો. વકીલોએ તેને સઘલી વાત કહી, અને તેણે પોતાની ડગાઈ કબુલ કરી. પોતાની હકીકત જાહેર થયલી જોઈ તે જરા પણ ગભરાયો નહીં. થંડે દેખાવે તે બોલ્યો, “મીસીસ એક્સવરથીને હવે હું કદાચ મલી શકીશ નહીં, માટે તમે ગમે તો તેણીને કહેજો કે, મારા મરનાર બાઈએ તેણીની બહુ વખાણ કરવાથી, હું તેણીને જોવા ગયો, અને તેણીને જોતાજ હું મોહી પડવાથી, મેં તેણીને મેલવાવ માટે આ હીકમત કરી હતી તેણી મારો સાથ પરણતે, તો તે માટે તેને કદી પસંતાવાનું કારણ મળતે નહીં. મેં અલખતાં આટું શ્રીષ્ટ, પણ પ્યારે મને બેકામ બનાવ્યો હતો, એજ મારો ખચાવ છે.”

વારતા આઠમી.

જવાન સ્ત્રી પરણનાર એક ડોસાની કાહણી.

આનગી ડોટકટીવ આતાંનો પેલો વડો, ઘરડપણમાં જવાન સ્ત્રી પરણીને ફસી ગયલા એક ગરહસયની કાહણી વરણવતાં કહે છે કે, મારી પાસે કોઈ કોઈવાર લોધે નવાઈ સરખાં કામો લમ આવે છે. એક દીવસે એક અદોર વયના ગરહસયે મહને આવીને કહ્યું, “મારી બધરીની પરણવા આગમજની હાલત તથા વરતણુક વીશે મને ખબર જોઈયે છે.”

ખચીત, આ એક નવાઈ સરખો માગણી હતી. અત્યાર સુધી હું એમ માનતો હતો, કે લોકો પરણવા આગમજ પોતાની બધરી વીશે જોઈતી પુછપરછ કરે છે; પણ અહીં તો તેથી બિલટીજ વાત જણાતી હતી, આ ડોસાજી તો કેથા બિતાવલે પરણાને, હવે કુરસદે તે માટે પસતાવો કરવા બેઠા હતા. મારા અનુભવપર થી હું કહી શકીશ, અને હું ધારું છું કે તે અનુભવ જોટો નથી, કે અરસપરસના પુરતા વીશવાસ વીના, પરણેલી જીંદગી કદી સુખમાં યુજરે નહી. જરાબી શક હમો થયો અને

૧૮૨ ધુપી પોલીસ ખાતાના બેદરમો.

બેમાંથી એકનો પરણવા આગમજની જીંદગી
વેલાના કાંઈ નાપસંદ બનાવો જાહેરમાં આવયા,
એટલે તે કુટુંબમાં કંગાલીયત પગપેશારો કરે
છે. મને ઉપલી નવાઈ સરખી ફરમાસ કરનાર
ગ્રહસથના ચેહરા પર કંગાલીયતનો છાપ પડેલો
હું જોતો હતો. તે બેચેનીથી પોતાના હાથ
માની છત્રી અહીંથી તહી ફેરવતો હતો. જાણે
આજને આજ તે પોતાની બહરીથી હાથ ધોવા
માંગતો હોય. પણ તે બાપડાને અબર ન હતી કે,
એક બહરી મેલવવી સેહલ છે, પણ તેનાથી છુટા
પડ્યું તેટલું સેહલ નથી.

મેં માફરા કુત્રને કહ્યું, “શક, પોતાની
ધણીયાણીની આગલી વરતણુક વીશે પકી ત-
લાસ કરવા વીના લોકો પરણે છે એમ હું જા-
ણતો ન હતો. તમારી ફરમાસે મને અચરતી-
માં નાખ્યો છે.”

“ભાઈ, મેં બેવકુફી તો જખરીજ કીધી,
અને આ હવે તેનાં ફલ ચાખવાં પડે છે,”
તે બોલ્યો.

“પણ તમને તમારાં ધણીઆણી સાથે
આલખાણુ કાણે કરાવી?” મેં પુછ્યું.

લગાર અચકામને તે બોલ્યો, “એક
કારજ કરનારે અમાને મેલવી આપ્યાં હતાં.”

આ જવાબ સાંભલી, હું બહુ મુશકેલી
થી મારું હસવું થોભાવી શક્યા. જાણે કોઈ

વેપારની જીજ્ઞાસા ખરીદતા હોઈએ, તેમ એક ખાસ ધંધાદારીની મારફતે બહારી મેલવવી, એ વીચાર ખચીત રમુજ હતો. એવા કારણ કરનારાઓને હાથે સંધાયલાં કોઈ જોડાં કદાચ સુખી નીવડતાં હોય, પણ ઘણું કરીને તો, પરણેલી જીંદગી સુખમાં યુજારવાની ધણી રાખનારાઓ માટે એવા આડતયાઓ ખચીત કામના નથી.

મારા રમુજ ધરાકને મેં પુછ્યું, “શું તમને કોઈ સારી સ્ત્રીઓ નહીં મળી, કે કારણ કરનારનો આસરો તમને શાધવો પડ્યો ?”

“અરે ચાર, મારા કમખખત શરમાલ સવભાવને લીધે મને બહુ ખમવું પડે છે,” તે બોલ્યો. “જો કે, સુંદર સ્ત્રીઓની સંગત મને અકારી નથી, તોપણ તેઓ સાથે વાતચીત કરતાં, હું પાણી પાણી થઈ જઈશું.” કોઈની સ્ત્રીને પરણવાની માંગણી કરવાની મારી હોમત આત્મી શકી નહીં, તયારેજ બીજાઓની મદદ મને લેવી પડી.

“શેઠ મને તમારો સંબંધો હેવાલ કહો,” મેં કહ્યું.

તેણે અલાવ્યું, “હું જાતે સ્કાયમેન છું. મારો એક માતખર કોકો, જે હીંદુસ્તાનમાં રહેતો હતો, તેણે મને નોતર કરવાથી, મારી

૧૮૪ ધૂપી પાલીસ ખાતાંના બેદખરમો.

કેલવણી પુરી કરવા પછી તરતજ હું મારાં વ-
તનથી હીંદુસતાન ખાતે જઈ રહ્યો હતો. તે
મુંબઈમાં વેપાર કરતો હતો, અને તેની સાથે
તેજ ધંધામાં મેં વીસ વરસ વેર કામ કીધું.
નેને બહારી છોકરાં કાંઈ હતાં નહી, અને હું
સહથી અતલગનો સગો હતો, એટલે તેનાં મ-
રણ પછી તેની સઘલી દોલતનો ધણી હુંજ
થયો. સઘલી સ્થાવર મોલકત વેચી સાઠીને,
રોકડા દોલત લેઈ હું ઇંગ્લેન્ડમાં આવી રહ્યો.
અહીં હું સુખી જીંદગી ગુજારવા માંગતો હતો,
પણ કમનસીબે એક ડાકણ સાથે મને ગાંઠ પડી
છે, જે મારાં સગલાં સુખની આડે આવે છે.
તેને લીધે જીંદગી મને એક ખોજ સરખી થઈ
પડી છે, અને હું તેનાથી જલદી છુટો પડીશ
નહી, તો માગે જીવ મારા શરીરથી છુટો પડશે.”

“તે સ્ત્રી તમને કેવી રીતે હેરાન કરે છે?”
મેં પૂછ્યું.

“સેંકડો રીતે તે મને દુખ દેય છે. પો-
તાની સઘલી આલાકી અને હીંકમતો, મને દુખ
દેવાના નવા નવા રસ્તા શોધી કહાડવામાં તે
વાપરે છે. તે દાહડાને રાત બનાવે છે, અને
રાતનું કામ દીવસે કરે છે. કોઈ થાકથી કંટા-
લીને આશાયશ લેવાને વીચાર કરે, ત્યારે તે
જીંધમાંથી બીડીને પોતાને કામે વલગે છે. નોક-

રોને એ રીત પસંદ નથી, અને તેથી દર વ્યક-
વાડીયે નવા નવા નોકરો રાખવા પડે છે. તે
મનમાનતો દારૂ પીયે છે, અને ઘાકટી થઈને
તરેહવાર ઢોંગથી પોતાનું મન રીજવે છે. એક
રાત માત્ર ગમતને ખાતર તેણે મારાં ઘરને
આગ લગાડી દીધી હતી. તેની એવી વરતણુકને
લીધે મારા આગરદાર મીત્રો અને એલખાણ
પીછાણવાલાંઓ ઘરમાં પગ નથી મેલતાં.
હલકી વરતણુકનાં સ્ત્રી પુરૂશોને તે રોજ જમવા
તેડે છે, અને તેમને અડકાવાને હું કાઠ કરી શ-
કતો નથી. એક લુચા મોસતરીની તેણે દોસ્તી
માંડી છે, અને ખુલ્લી રીતે તેની સાથે મારી
ગાડીમાં બેસીને ફરે છે.

“તમો તલાક કાં નહીં મેલવતા ?”

“તલાક માટે મને કારણ નહીં મળે, તે
ની તે પુરતી સંભાલ રાખે છે.”

“તમો શમજુતીથી છુટાં કાં નહીં પડતાં ?”

“મારા બાઈ, મેં સતરસો વખત એવી
રીતે છુટા રહેવાનાં લખ્યતો તહયાર કરી તે પર
તેણીની સહી માગી, પણ તે લખ્યતો, તે નજરે
પડતાંજ કાડી નાખે છે.

“તેણીનાં કોઈ સગાવાહલાં વચે નહીં
પડી શકશે ?”

૧૮૬ ધુપી પાલીસ આતાંના બેદબરનો.

“તેણીનાં ઘણાં આખરદાર સગાંઓ છે, એમ તેણીએ તથા પેલા યુનેહગાર કારજ કરનારે મને આતરી આપી હતી, પણ તેઓને મેં નજરે કદી જોયાં નથી. માત્ર એક જુદી દલા તેણીને વારંવાર સગી તરીકે મલવા આવેછે.”

“વારૂં, હવે મને તમારાં કારજનો હેવાલ કહો.”

“હીંદુસ્તાનથી પાછો ફર્યો, તે પેલા મને પરણવાનો ઝાઝો વીચાર નહોતો. માત્ર મારું શો ભાયમાન ઘર લઈને અને તેમાં એક નાદર બગીચો બનાવી નીરાતે મારો વખત કહાડવાની મારી નેમ હતી. મેં એક સુંદર જાગીર ખરીદી જોયામાં જોયા ફરનીચરથી મારું મકાન, અને કીમતીમાં કીમતી ઝાંઝોથી મારો બાગ. મેં સીનગારયાં. તેવાજ સરસ ગાડી ઘોડા, એક અનુભવી દલાલની મદદથી મેં ખરીદ્યા. મને નોકરો પણ સારા તાબેદાર મલ્યા. બિશક તેઓ ચોરી કરવાની એક તક ચુકતા ન હતા, પણ પોતાની નોકરી તેઓ ઉલટથી કરતા હતા. મારા પાડોશીઓ અને મીત્રોની અદેખાઈ ઉશ્કેરે, એવી સુખી હાલત હું ભોગવતો હતો. પણ તે સુખ ઝાઝો વખત ટક્યું નહીં. જોનસ નામના એક કમખખત મીતરે, તે સુખમાં પેહલી હરકત કરી. અલખતાં તે કાંઈ મારું જુરું ઈછતો ન હતો,

પણ મારું સારું કરવાની નમથી તેણે જે સલાહ આપી, તે મારાં સુખનો નાશ કરનાર નીવડી. જોનસ એક દીવસે મારે ત્યાં જમવા આવ્યો હતો. જમતાં જમતાં તે બોલ્યો, 'એક સ્ત્રીની મુંદર હાજરી વીના તારું બધું સુખ નકામું છે, દોસ્ત. જો તને પરણવાની મરજી ન હોય, તો એક ખુબસુરત અને સારી કેલવણીવાળી સ્ત્રીને તારા ઘરમાં કારભારણુ તરીકે રાખ. તેમાં તને કશો જોખમ નથી.'

“મને આ વીચાર ઠીક લાગે, પણ તે અમલમાં કેમ લાવવો, તે સુજ્યું નહીં. આથી તે માટે મેં જોનસનું મત પુછ્યું. તેણે લનડન ટાઇમસમાં એક જાહેર ખબર છપાવાની બલામણુ કીધી; અને તે જાહેર ખબર ઘડી કહાડવાનું બી તેણેજ માથે લીધું. અમે જમી ઉઠ્યા પછી, તરતજ તેણે તે લખી કહાડી, અને વાંચી જોતાં, તે મને બહુજ સંતોષકારક જણાઈ. તે નીચે પ્રમાણે હતી:—

“જોઇયે છે—એક આખરૂદાર કારભારણુ—અદોર વયનો એક ગ્રહસય. જે પરણેલો નથી, અને જે લનડનની નજદીકમાં રહે છે, તેની મોટી મીલકતનો કારભાર ચલાવવા માટે એક આખરૂદાર અને કેલવણી પામેલી કારભારણુ જોઇયે છે. ઘણો સારો પગાર આપ-

વામાં આવશે. આ પત્રની મારફતે એ. બી. ને સરનામે લખીને પુછાવવાથી, વધુ વીગતો મળશે.”

“મારાં સુખમાં વલી એક ઊમેરો થશે, એમ મલકાઇને મેં ઊતાવલે તે ખપ્પર છપાવા મોકલો. મેં જાણ્યું કે, પરણવાની ખટપટ વગર એ ક આખરુદાર સ્ત્રી મારું ઘર સીનગારશે. મારી જાહેર ખપ્પરના જવાબ વાલનારાંઓ સાથે ગોઠવણ કરવાને મેં મારા વકીલને સોંપ્યું હતું, અને તેનું કામ કેમ ચાલે છે, તે જાણવા માટે બીજી દીને હું તેની આફીસમાં ગયો.

“વકીલની આફીસમાં પગ મેલતાંજ, ત્યાં ના ઓટલા, દાદર, અને સઘલા ઓરડાઓ, સ્ત્રી ઓથી ભરાઇ ગયલા જોઇ, હું તો વીચારમાંજ પડી ગયો. વીશથી પચાસ સુધીની તરેહવાર ઉમરની સ્ત્રીઓ તેમાં હતી. કેટલીકો ઘણી સુંદર, તો કોઈ મધ્યમ અને કોઈ તદન બેરોલ હતી. તેઓ વચેથી માણ મુશકેલીએ રસતો કાઢીને હું મારા વકીલના ઓરડામાં દાખલ થયો. વકીલ તો ગુસાથી લાલ અને પીલો થઇ ગયલો હતો. તે સમજ્યો કે, મેં માત્ર તેની ઠેકડી કરવા માટે આ જાહેર ખપ્પર છપાવી હશે, પણ મેં તેને પટાવીને ખાતરી આપી કે, મારા ખાપ જનમમાં મેં કોઇની મશકરી કીધી નથી. જરા થં

ડો પડવા પછી, તે બોલ્યો કે, મેહરબાની કરી હવે તમને કારબારણની જરૂર પડે તો તે કામ કોઈ બીજાને સોંપજો.”

“આ બધી પીડા કેમ પતાવવી, તેના વીચારમાં અમે બંને રોકાયા. પચાસથી બી વધુ સ્ત્રીઓ મારા વકીલની આફીસમાં ભેગી મળી હતી, અને ત્રણસો તરફથી કાગળોનો ચોડો આવી પડ્યો હતો. પેહલાં તો મને એવો શક પડ્યો, કે જોનસે જાણી જોઈને મને આ પંચાતીમાં નાખ્યો, પણ તે તેવો માણસ હતો નહીં, એટલે તેની સામેનો શક મેં દૂર કીધો.”

“અંતે, મારા વકીલે એક નાનું સરખુ ભાષણ કરીને સઘલી બાઘએને રવાના કીધી. તેણે તેઓને જણાવ્યું કે, તેઓએ પોતાની લાયકાત વીશે લખીને જણાવ્યું, જાતે હાજર થઈને તસ્દી લેવાની તેમને કરી જરૂર ન હતી. બધીઓ આ સાંભળીને જતીતો રહી, પણ તેઓમાંની ઘણીકો બહુ ચીરડાયલી દીસતી હતી, તેઓ માનતી હતી કે, તેમની મશકરી કરવામાં આવી છે, અને તેથી જતી વેલા તરેહવાર ધમકીઓ આપતી ગઈ હતી. એકે તો વકીલને કહ્યું કે, થોડાજ વખતમાં આ મશકરીનો સવાદ, તને મારો બાઘ દેખાડશે. આ સ્ત્રીઓની ખટપટો કાહડી, પણ પેલા કાગળ લ-

૧૯૦ ધૃપી પાલીસ ખાતાંના બેદબરના.

અનારીઓના જવાબ વાલવાનું માથે લેવાને મારા વકીલે નાપાડી. તે કાગળોનું શું કરવું તે વીશે હું જોનસની સલાહ લેવા ગયો. મેં તેને કહ્યું કે, બાઈ, મારે આવી અટપટ ન જોઈયે; કારભારણુ પીતા મને ચાલશે. પણ જોનસે તે કામ પોતાને માથે લીધું. પેલાં ત્રણસો કાગળોમાંથી અરધોક ડજન અટકલે ઊપાડી લેધને, તે તેણે વાંચી જોયાં, અને તે લખનારીઓને જાતે મલીને તેમાંની એકને તેણે પસંદ કરી મારી ઉપર મોકલી આપી. તેણીને જોઈને હું બહુ ખુશ થઈ ગયો. ત્રેવીશ વરસની જવાન, ખુબસુરત અને ફેલવણી પામેલી તે સ્ત્રી હતી. હું મારી લાઈબ્રેરીમાં બેઠેલો હતો, તેવામાં તે જોનસ તરફથી બલામણુ પત્ર લેધને મારી સામે આવી ઊભી. તેણીએ પોતાનું નામ મીસીસ ફ્રાન્કીનસ કરીને જણાવ્યું.”

“તમારો બરથાર હાથાત છે ? ’
મેં પુછ્યું.”

“તે હાથાત છે, પણ જખરો છાકટ છે, તેથી હું તેની સાથે રહેવા માંગતી નથી. ’”

“આતો બહુ કઠંગું. કદાચ તે અંહી આવીને ગડબડ કરે તો ? ’”

“તે મારી હાથાણી જાણતો નથી, એટલે તેના તરફથી મને ઝાઝી ચીંતા નથી. ’”

જવાન સ્ત્રી પરણનાર એક ડોસાની કાહણી. ૧૮૧

“હીક છે, હું ઇછું છું કે, આપણને કંઈ ખટપટમાં એવાયું નહીં પડે, મેં કહ્યું. પણ મારી તરફ ઓછી પડી. બીજે દોને એક છાકટા અને તોફાની શખ્શે મારા ઘરમાં આવીને ગરબડ કરવા માંડી, અને મીસીસ કોલીનસ રવાના થયાં.

“હવે બીજી કારભારણ શોધવાનો વીચાર મેં માંડી વાલ્યો. પણ, એક સુંદર સ્ત્રીની હાજરીથી મારાં ઘરની શોભા વધારવાની જોતસની સલાહ બીજી રીતે પાર પાડવાની મને ઇચ્છા થવા લાગી. તે કેમ પાર પાડવી તેનો વીચાર કરતો રસતામાં એક દીને ચાલું છું, તેવામાં લગ્નનાં કારણેને લગતું એક વરતમાન પત્ર, એક છોકરાએ મારી આંખ સામે લાવી ધર્યું અને તરતજ મેં તે વેચતું લેઈ વાંચવા માંડ્યું. તેમાં એક લગ્નનું કારણ કરનારી કંપનીને લગતી જાહેર ખબર હતી, જે મને ઘણીજ પસંદ પડી. મેં જોયું કે, મારા જેવા એકમારગી સ્વભાવના માણસ માટે આવા કારણ કરનારાઓ ઠીક પડે. કોઈ જવાન સ્ત્રીને પસંદ કરે, તેણીના હાથ માટે માંગણી કરવા જાંઁ, વલી નાપસંદ જવાબનો જોખમ માથે હોઈ, એ સઘલી ખટપટ મને પરવડે નહીં, એટલે આવા એક ભાડૂતી મદદગારને માથે સઘલી ખટપટ નાખીને આઈતી

૧૯૨ ઘુપી ષાલીસ આતાંના બેદબરનો.

બહરી ઘેર લાવવી, એ કરતાં બીજો સારો રસતો કીયો હોય ? મેં તરતજ તે કારણ કરનારી પેહડી સાથે પત્ર પેહવાર ચલાવ્યો, અને થોડાજ વખતમાં તેઓએ મને ત્યાં તેડ્યો. એ નોતરું મોકલતી પેલા તેઓએ મને આતરી આપી હતી કે, તમાને બંધબેસતી બહરી થોડાજ વખતમાં મલી શકશે. જાણે એકાદ ખુટની જોડી વેચતો લેવાની હોય, તેવી સગવડે આ કામ થતું હતું. મેં વીચાર્યું કે, જો બહરી આવી સેહલાઈથી મત્રી શકે છે એમ હું આગલથી જાણતો હતો, તો આટલા દીવશ કુંવારાપણમાં કદી નહીં કાઢડતો. હવે, એક સુંદર સ્ત્રી અને ગોલાબી બાલકોથી મારું ઘર ગાજી રહેવાના સ્વપના મને આવવા લાગા. પણ લગ્નની સોરતીમાં ફતેહ મેલવવાનું મારી સરજતમા નહીં હતું.

“મારા આડતીયાઓને હું જઈ મલ્યો. તેઓના વડા ભાગયાએ મને આવકાર દીધો. તેની વાત ચીતમાં જણાવું કે, મને ડેકાણે પડેલા જોવાને મારા કરતાં તે પોતે વધારે જિતાવલમાં હતો. પરણેલી જીંદગીનાં સુખ વીશે તેની પોતાની આતરી થઈ ચુકેલી હતી, એટલે તે પોતાનાં દરેક ધરાકને પરણાવવાની બહુ જિતાવલમાં હતો. અલખતાં વગર સ્વારથે તો નહીંજ. તેની

જવાન સ્ત્રી પરણનાર એક ડોસાની કાહણી. ૧૯૩

માથે વાત કરતાં મને લાગું કે, જાણે પરણેલી છંદગીનાં સુખો વીશે દુનયામાં વાએજ કરવાનું તેણે માથે લીધું હોય, ઇશિવર અને ધરમ વીશે એક મીશનરી નટલી ગંભીરાધથી ખાલે, તેટલી ગંભીરાધથી તે લગન વીશે ખાલતો હતો. વાત ચીતમાં તે ધરમચરને છાજતોજ દેખાવ કરતો હતો.

“આ ગ્રહસ્થે, થોડો વખત વાતચીત કરવા પછી આશરે પચીશેક વરસની એક જવાન વીધવા મને દેખાડી. દુનયાનાં સુખ દુખનો અનુભવ પામેલી એક જવાન વીધવા સાથેજ પરણવાનો મારો વીચાર હતો, અને તેવીજ સ્ત્રી મારે માટે શોધી કાઢાડવામાં આવી હતી. તે જાયાં કદની અને ખુબસુરત દેખાવની હતી, તેણીને દેખાડવા આગમજ મારા આડતીયાએ તેણીનું વરણન મને મોહડેથી આપ્યું હતું, અને તે પછી કબુલાત કીધી હતી, કે પરણવાનું નકી થાય તો મારે ચોકસ રકમ ઇનામ આપવી. તે શરત કબુલીને પછી હું તે જવાન બાનુ આગલ ગયો. સ્ત્રીઓ સાથે ઝાઝા વેહવારમાં આવેલો નહી, એટલે આ ખુબસુરત અને ચાલાક દેખાતી સ્ત્રીને જોધને હું તો પસીને ગરકાવ થઈ ગયો. તેણી સાથે શું વાત કરવી તેનો મને વીચાર આવ્યો નહી; પણ તેટલાં

તેણીએજ વાતચીત શુરૂ કરીને, મને નચીંત થવાની તક આપી.

“તે બોલી, ‘એક કારણ કરનારાં ખાતાંની મદદ મેં લીધી, તે માટે તમે કશો હલકો વીચાર મારે માટે રાખશો ના. મારા પેહલા ધણીના મરણ પછી હું મંડલીમાં બીલકુલ ભેલાતી નથી, અને મારા સગાંઓની મારેથી દુર દુર પડેલાં હોવાને લીધે, મેં આવાં એક ખાતાની મદદ લેવા સીવાય બીજો છુટક જોયો નહી. પેહલાં ફરીથી પરણવાનો મારો વીચાર નહી હતો, પણ મેં જોયું કે, કોઈની ધર સુખી કરવાના મારાંમાં ગુણો છે તે નકામાં પડવા દેવામાં સાર નહી. મને જણાવવામાં આવ્યું છે કે તમોએ માંગેલી લાયકાત થોડી ઘણી મારામાં છે.

“ ‘ખચીતજ’ મેં કહ્યું, પણ તમે મારા માંગવા કરતાં ઘણાં વધારે ખુબસુરત છો.”

“ શેઠજી, ખુબસુરતી માત્ર બાહરેની જોવાનીજ છે. તમોએ તમારાં સુખ દુખની ભાગ્યણુ પસંદ કરતી વેલા તેણીના ઊંડા ગુણો વીશે ખાતરી કરવી જોઈએ. મારી લાયકાતની પુરાવા આપે એવા ઘણા દસતાવેજો આપણા આડતીયાના હાથમાં છે, અને મોડેથી તમે જે પુછપરછ કરવા માંગતા હશે તેના જવાબ

આપવાને હું હાજર છું. લોકો પરણવા આગ મજ એકમેકની પુરતી ઓલખ કરી લે, તો પાછલથી કશી ખટપટ તેમને પડે નહીં.”

“તેણીની આવી હાપણુ ભરી વાત-મીતથી હું તો ઘકજ થઈ ગયો. તેણીને કંશા સવાલો પુછવાની મને જરૂર દીસીજ નહીં. એટલીજ વાતમીતમાં અમારી મુલાકાતનો છેડો આવ્યો. તે ગયા પછી મારે આડતયો ખાલ્યો કે, દસ હજાર સ્ત્રીઓમાં એવી એક બાળ્યે મળે, અને તે પેલા માઈંખી મત તેવુંજ હતું. તેણીની ઓલખને લગતાં કાગજ પત્રો મારા આડતયાએ મને ખતાવયાં અને તે ઊપરથી જણાયું કે, વેપારમાં ઘણી હાણી ખમીને તેનાં દુખથી મરણ પામેલા એક માથા વેપારીની ત સ્ત્રી હતી. આ ઊપરથી મેં ધારયું કે, દુનયાનાં સુખ દુખનો પુરતો અનુભવ પામીને તે ઘડાઈ ચુકી છે, એટલે તેવી સ્ત્રી ખમીતજ સારી નીવડવી જોઈયે. ખસ હવે વધારે ખાતરી કરવાની મેં જરૂર જોઈ નહીં. તેણીને એક વાર ફરીથી મલવા ખોલાવીને અમે લગ્ન નકી કીધાં. થોડાંજ અઠવાડયાંમાં અમે પરણ્યાં; અને અમારા એજંટે મારાં ઇનામ અને ખંતે તરફથી મેલવેલી ધારા સરની ફીથી પોતાનાં ગજવાં ભર્યાં. મારી ખપરીનાં કોઈ સગાં લગ્ન

વેલા આવયાં નહી, અને તેઓની ગેરહાજરીના તરેહવાર કારણો મારી બધરીએ મને સમજાવ્યા તે મેં ખરાંજ માની લીધાં.

“પરણુવા પછી મળહ મારવા માટે ખરાઈન ખાતે અમે ઉતરી પડ્યાં. એ અરસામાંજ, મારી બધરીએ પોતાની કેટલીક વસ્તુઓ જણાવવા માંડી. મને રાતે સુવાના ઝોરડામાં બીલકુલ અજવાલું પસંદ નથી, પણ તેણીએ મારી મરજીની દરકાર ન કરતાં, પોતાને અંધારાંની બીક છે એમ જણાવી, ખતી રાખવા માંડી. રાતનાં કામ દીવસે, અને દીવશના કામ તેણીએ રાતે કરવા માંડ્યાં. હું આગલ રોજ દાહડી તથા થેબીયા ખોરતો હતો, પણ મારી બધરીને અસતરો જોતાં બીક લાગી આ વેછે, એટલે મને દાહડી રાખવાની ફરજ પડી છે. વલી મારી બધરી અવાર નવાર છાકટી થઈ તોફાન કરે છે. લકડગાં લોકો તેણીને મલવા આવેછે, અને હું ઘરનો ધણો છતાં, તેઓને અટકાવવાને અશક્ત છું.”

મેં પુછ્યું, “તમે એ સઘલાંનો શું નીવડો લાવવા માંગો છો ?”

“મને લાગે છે કે, મારી બધરી વીથની મને મલેલી હકીકતમાં કાંઈ ખોટાઈ છે, માટે તમે તે વીથે તલાસ કરો તો હું આગલ પગ-

લાં બરૂં. જો વાજખી કારણ મલે, તો છુટા છે-
ડા કરીને એ પીડામાંથી હું મોકલો થઈ જાઉં.”

પોતાની ધણીઆણીના ફેટોચાક તથા તેણીની ઓલખને લગતાં પેલા કારજ કરનાર પાસેથી મલેલાં કાગળો મને સોંપીને, ઘરડે ઘરડપણ બેવકુફ બનેલો મારો ધરાક વીધાય થયો. જે વખતની હું વાત કરું છું, તે વખતે લગ્નનાં કારજ કરનારાં ખાતાંઓમાં બહુ લુ-
ચાઈ ચાલતી હતી. ભાલા લોકોને ફસાવવા માટે આખરૂંદાર દેખાવના જવાન સ્ત્રી પુરૂંશે ને, એ ખાતાંવાલાઓ પોતાની નોકરીમાં રા-
ખતા હતા, અને એકેક સ્ત્રીને ઓઠાં નામો આપીને, થોડા વખતમાં પાંચ છ પુરૂંશે સા થે પરણાવતા, જે દરેક સાથે લગ્ન કરીને, થોડી મુદતમાં તે નાસી જતી.

મારાં કુલે મને ખબર આપી હતી કે, એક લુચા મીસતરી સાથે તેની ધણયાણી બહુ મીત્રાચારી રાખે છે, માટે તે મીસતરીની જીપર નજર રાખવાનો મેં ડરાવ કીધો. પેહલાં તો તેની ઓલ મને ખરાબર મલી શકી નહી, પણ તેટલાં આસપાસનાં બીજાં માણસો વીશે હું સારી ખબર મેલવી શક્યો. મને જણાયું કે, મારાં કુલની સ્ત્રી ધણાક લુચા પુરૂંશે સાથે પેહવાર રાખતી હતી, અને તેમાં પેલી ઘરડી

૧૯૮ ધ્રુપી પાલીસ ખાતાંના બેદભરતો.

સ્ત્રી, જેને વીથે આપણે આગલ જાણી ગયા
છીએ, તે તેણીને મદદ કરતી હતી. તેના પ-
ડાથીએ અજબ થતાં હતાં કે, મારું કુલ,
આ સઘણું કેમ તામોશ કરી શકે છે; પણ હું
તે આપડાનો એકમારગી અને રાંક સ્વભાવ
જાણતો હતો, એટલે મને અજાણ્ય લાગી ન
હી. મેં જોયું કે, તેના બહા અને ભાલા સ-
વભાવનો બહુ અધરીત લાભ લેવાય છે, અને
તેનું વેર લેવાનો મેં નકી ડરાવ કોધો.

અંતે એક દીવસે પેલા મીસતરી સાથે
પણ મને મેલાપ થયો. તે એક પીઠાંમાં જતો
નજરે પડતાંજ હુંબી તેની પાછલ ગયો. તે
લગાર ભારેભાર થવા આવ્યો, એટલે મેં
તેની સાથે વાતો કરવા માંડી. તેને થોડો થો-
ડો દારૂ પાતો ગયો, અને તેની આગલી પા-
છલી વાતો પુછતો ગયો. એ વાતચીતમાં મને
જોઈતી સઘલી વીગતો મલી આવી. મને જ-
ણાયું કે, તે મીસતરી મારાં કુલની સ્ત્રીના હકદાર
બરથાર હતો; પણ પછાંસાની લાલચે તેણીને
બીજા સાથે તેણે પરણવા દીધી હતી. તેણીએ
આગલ એક ખુન કર્યું હતું, અને સતાવા-
લાઓના હાથમાંથી છટકતી ફરતી હતી. પેલી
ધરડી ડોસી, જે તેણીનાં સઘલાં કામોમાં મદદ
કરતી હતી, તે તેણીની સગી મા થતી હતી.

જવાન સ્ત્રી પરણનાર એક ડોસાની કાહણી. ૧૯૯

આ સઘલી વીગત મેં મારાં કુલને કહી અને તે સેહલાઈયી તલાક મેલવી શકયો. તેની ઠગારી સ્ત્રી પોતાનાં સાથીઓ સહીત ઘટતે ફેળે પુગી. હું સમજ્યો કે, એક વાર પરણીને મારું કુલ પુરતો ધરાયો હશે, પણ તેમ નહીં હતું. તલાક મેલવવા પછી થોડે જ દીવસે તે ફરીથી પરણ્યો. મારી સેવા તે ભુલ્યો ન હતો. મારી મેહનતનો પુરતો લવાજમ આપવા ઊપરાંત, એક કીમતી જહોરથી મહોલો તપકીરની દાખડી તેણે મને ભેટ આપી હતી.

સ મા મ.

